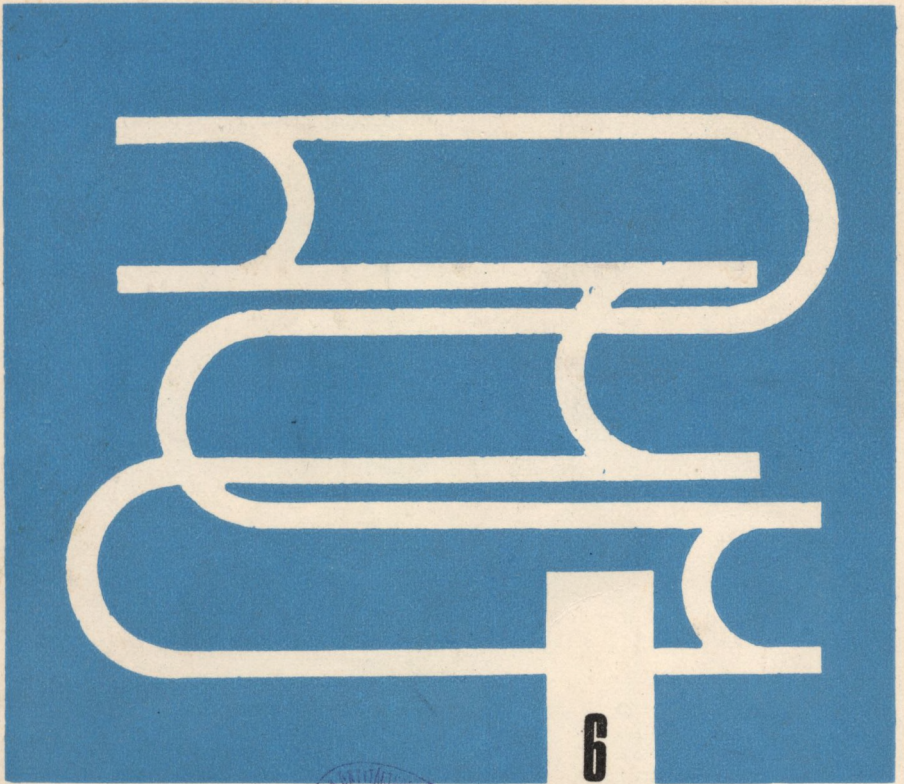

P 400 (2)

1974 JUN 25

Tud. és kult.

KÖNYVTÁROS

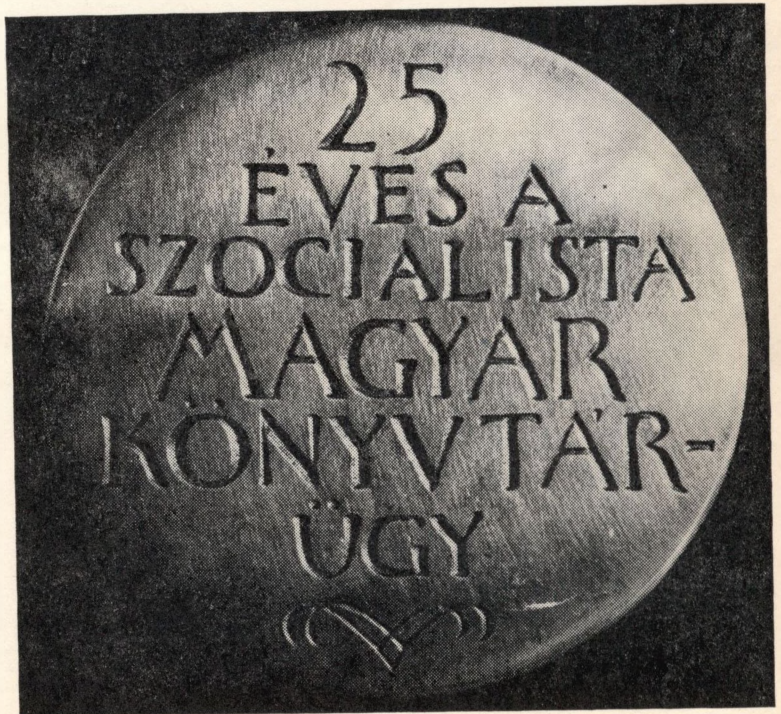
6

1974

*Emlékérem a közművelődési könyvtárügy 25. évfordulójára. Asszonyi Tamás alkotása
(Bojár Sándor felvétele)*

TARTALOM

A szocialista közművelődési könyvtárügy 25 éve

VIRIZLAY GYULA: Tisztelet a megalapozóknak 315

GARAMVÖLGYI JÓZSEF: A szocialista művelődéspolitikai egyik legforradalmibb tette 316

Könyvtáravatások

Megkezdte szolgálatát az első vidéki bibliobusz (*G. Gy.*) 323

Új könyvtár Petőfi szülőföldjén (*—ő —a*) 325

Könyvtár az író egykori házában (*neményi*) 328

Újjáalakított könyvtár Keszthelyen (*pr*) 329

MERABONA mintakönyvtár Szanyban (*Pernes Gyula*) 330

Kitüntetések 331

FUTALA TIBOR: Öt év a megyei könyvtárak bibliográfiai tevékenységében... .. 332

KOSTYÁL ISTVÁN: 25 éves az Országos Széchényi Könyvtár főlépédmény központja 336

Iskola és könyvtár

GYÓRI GYÖRGY: Gyermekkönyvtári foglalkozások napköziseknek 339

VARGHA BALÁZS: Mit ad a gyerekkönyvtár az iskolának? 346

Vita helyett 347

Kiállítás a magyar könyvtárügyről a prágai Klementinumban (*Peletjei Tibor*) 348

Dobos Piroska kitüntetése 349

Fórum

NEMÉNYI LÁSZLÓ: Igényesebb környezetet, jól megválasztott propagandát a gyermekkönyvtárakban 350

SÁNTA BÉLA: Merre tartanak a művelődési autók? 352

Tapasztalatcsere (*J. Lengyel Ildikó*) 354

Középfokú települések könyvtárigazgatóinak tanácskozása (*Cs. A.*) 355

Hírek 335, 343, 356

A tanácsi és a szakszervezeti közművelődési könyvtárak (szolgáltató helyek) 1973. évi adatai 344

TÁJÉKOZTATÓ

A. JEROHIN: Lenin magánkönyvtára 357

KATONA JENŐ: Byron 1788—1824 359

E. SIPOS GYULA: Egy könyvtáros naplójából 360

KÖNYVEKRŐL

Eligazodás a számok között. A KSH új kiadványai (*Wallehausen Gyula*) 366

Olvastuk 371

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei VI. 1972. (*Csapodi Csaba*) 372

BIBLIOGRÁFIÁK

- A Petőfi Irodalmi Múzeum új bibliográfiai füzetei (*Fogarassy Miklós*) 373
Hanglemezjegyzék a közművelődési könyvtáraknak (*Simon Zoltán*) 375
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK 376

A borító hátlapján Bodor Miklósnak a kiskőrösi könyvtáratavát emlékére készített tusrája

Из содержания

- 25-летие социалистических массовых библиотек в Венгрии (315).
Введение в действие первого провинциального библиотечного автобуса в Венгрии (323).
Новая библиотека в родном городе Шандора Петёфи (325).
Tibor Futala: 5 лет библиографической деятельности комитатских библиотек (332).
István Kostyál: 25 летняя деятельность центра по распределению излишних экземпляров в рамках национальной библиотеки (336).
Статистические данные о венгерских массовых библиотеках за 1973 г. (344).
Balázs Vargha: Чем поддерживает детская библиотека школу? (346).
Tibor Pelejte: Выставка в Праге по венгерскому библиотечному делу (348).
László Neményi: Создать лучшую обстановку в детских библиотеках (350).
A. Jerohin: Личная библиотека Ленина (357).

From the contents

- 25 years of public libraries in the socialist Hungary (315);
The first bibliobus service in the country (323);
New library at Petőfi's native town (325);
Tibor Futala: Bibliographical activities in county libraries. A five years' review (332);
István Kostyál: A quarter of century's work in the book distributing centre of the National Library (336);
Statistical data on public libraries in 1973 (344);
Balázs Vargha: What does the children's library give to the school? (346);
László Neményi: Let's improve the interiors in children's libraries (350);
Tibor Pelejte: Exhibition of Hungarian librarianship in Prague (348);
A. Jerohin: Lenin's private library (357).

Aus dem Inhalt

- 25 Jahre des sozialistischen Bibliothekswesens in Ungarn (315);
Der erste ländliche Bibliobus in Ungarn hat seinen Dienst begonnen (323);
Neue Bibliothek im Heimatland von Petőfi (325);
Tibor Futala: 5 Jahre der bibliographischen Tätigkeit der Komitatsbibliotheken (332);
István Kostyál: Vierteljahrhundert der Arbeit der Zentralstelle für Mehrexemplare in der Nationalbibliothek (336);
Die statistischen Angaben der allgemeinbildenden Bibliotheken vom Jahre 1973 (344);
Balázs Vargha: Was bietet die Kinderbibliothek der Schule? (346);
Tibor Pelejte: Eine Ausstellung in Prag über das ungarische Bibliothekswesen (348);
László Neményi: Anspruchvolleres Milieu in den Kinderbibliotheken! (350);
A. Jerohin: Lenins Privatbibliothek (357).

Cikkeink szerzői

Csapodi Csaba, az Akadémiai Könyvtár osztályvezetője; *Fogarassy Miklós*, az Esztergomi Városi Könyvtár igazgatója; *Futala Tibor*, a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályának munkatársa; *Győri György*, a Köznevelés munkatársa; *Katona Jenő*, a Könyvtáros ny. főszerkesztője; *Kostyál István*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője; *Pelejte Tibor*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezető-helyettese; *Pernes Gyula*, a Győri Megyei Könyvtár igazgatója; *Simon Zoltán*, a Debreceni Megyei Könyvtár munkatársa; *E. Sipos Gyula* községi könyvtáros, Csokonayavonta (Somogy m.); *Vargha Balázs*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Walleshausen Gyula*, a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtárának igazgatóhelyettese.

KÖNYVTÁROS

**A MŰVELŐDÉSÜGYI
MINISZTERIUM
LAPJA**

INDEX: 25 449

Szerkesztő: **Páldy Róbert**
A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
Telefon: 451-758, 664-805.

Kiadja a **Lapkiadó Vállalat**
1073 Budapest, Lenin krt. 9-11. Tel.: 221-285.
Levél cím: 1906 Budapest, Pf. 223.
Felelős kiadó: **Siklósi Norbert**

74.2024 Egyetemi Nyomda, Budapest
Felelős vezető: **Janka Gyula** igazgató

Terjeszti a **Magyar Posta**. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknel, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 36 forint. Egy szám ára 6 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat, H-1389 Budapest, Postafiók 149.

A szocialista közművelődési könyvtárügy 25 éve

Bensőséges ünnepségen találkoztak a Szakszervezetek Országos Tanácsának székházában április 24-én, az első szocialista népkönyvtár, a mezőszentgyörgyi községi könyvtár avatásának 25. évfordulóján a közművelődési könyvtárhálózatok vezetői és legrégebb könyvtárosai, hogy emlékezzenek az egységes, szervezett közművelődési könyvtári rendszer megindítására. Az ünnepség elnökségében helyet foglalt *Garamvölgyi József* művelődésügyi miniszterhelyettes, *Virizlay Gyula*, a SZOT titkára, *Molnár Ferenc*, az MSZMP Központi Bizottsága tudományos, közoktatási és kulturális osztályának helyettes vezetője, három Állami-díjas és több Kiváló népművelő könyvtáros.

Virizlay Gyula megnyitójában a Művelődésügyi Minisztérium, a Szakszervezetek Országos Tanácsa és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete nevében üdvözölte a párt-, állami és társadalmi szervek képviselőit, a tanácsi és a szakszervezeti könyvtárhálózatok vezetőit és a negyedszázada dolgozó könyvtárosokat, majd beszédét így folytatta:

Virizlay Gyula:

Tisztelet a megalapozóknak

Megemlékezésünket a szocialista magyar közművelődési könyvtárügy 25. évfordulója alkalmából tartjuk. Gondolataink végigjárják azt az időt, amely a szocialista kultúrpolitika szellemében történő könyvtárszervezés kezdeteitől napjainkig eltelt. Az ünnepi percekben megelevenednek könyvtárügyünk ma már hőskorszakként szám-bavehető emlékei, az olvasási kultúra elterjesztéséért végzett évtizedek kemény hét-köznapjai és a még megoldásra váró tennivalók serege.

Szocialista könyvtárügyünk 25 éves története tükrözi azt a nemes erőfeszítést, amely a munkásosztály, dolgozó népünk magasabb műveltségi színvonaláért, szocialista életeszményeink megvalósításáért egész társadalmunkban folyik. Társadalmi, gazdasági, kulturális eredményeinkkel összhangban sokat fejlődött könyvtárügyünk is. A lakóterületi ellátást végző tanácsi könyvtárak és a munkahelyi ellátást vállaló szakszervezeti könyvtárak jelentős eredményeket értek el a munkásművelődés, a tudatformálás és a szabad idő kulturált kihasználása terén.

Az ünnepi megemlékezés alkalom arra, hogy az évfordulón kifejezzük az elismerést és a tiszteletet a fáradságos, de gyümölcsöző munkáért. *Tisztelet azoknak, akik a megalapozás munkájában részt vettek.* És tisztelet azoknak, akik nem kevés gonddal és küzdelemmel 25 éve szolgálják ezt a magasztos ügyet!

A jubileum a visszapillantás mellett az előretekintés alkalma is. A megoldásra váró feladatok, az elérendő célok az élet természetéből adódóan nem csökkenni, hanem szaporodni fognak. Az évforduló alig egy hónappal követi az MSZMP Központi Bizottságának 1974. március 19—20-i ülését, a közművelődés fejlesztésére vonatkozó nagy jelentőségű határozatát.

A határozat végrehajtásában nagy feladat hárul a művelődésben alapvető szerepet betöltő közművelődési könyvtárakra. Nem kevesebbről van szó, mint sokkal tudatosabb, módszeresebb tevékenységről a művelődés központi kérdésében: a munkásosztály műveltségi színvonalának emelése érdekében. Számunkra *a munkásműveltség alapvető társadalmi-politikai kérdés.* Ez következik társadalmi viszonyainkból, a munkásosztály vezető szerepéből, a szocializmus felépítésének feladataiból. *A szocialista demokrácia gyakorlása széles látókörű, öntudatos, művelt munkásokat igényel.*

Ennek a hosszú távú, de nem elodázható feladatnak végrehajtása közös erőfeszítést, nagyon tudatos munkát igényel. Szükség van ehhez a művelődési feltételek javítására, a könyvtárügy területén különösen. Szükség van átgondolt és hatékony, a párt-határozatban szereplő központi intézkedésekre.

De nem utolsósorban szükség van arra az áldozatos, önzetlen munkára, hitből fakadó lelkesedésre, amelyre a könyvtárosok legjobbjai az elmúlt 25 év alatt emlékezetes példákat szolgáltattak.

Kívánom, hogy a jövőben is legyenek fáradhatatlan harcosai közös ügyünknek, és érjenek el sok sikert a szocialista könyvtárpolitika kiteljesítéséért.

Virizlay Gyula megnyitója után *Garamvölgyi József* miniszterhelyettes mondotta el ünnepi beszédét.

Garamvölgyi József:

A szocialista művelődéspolitika egyik legforradalmibb tette

Amikor 25 évvel ezelőtt kinyitották kapuikat vagy — és az esetek többségében — csak „szekrényajtóikat” az első városi és falusi, üzemi és műhelykönyvtárak, a legfontosabb akadályá háruult el annak, hogy a munkásság és a parasztság, az ország valamennyi dolgozó és tanuló állampolgára szabadon hozzájusson a könyvekben megőrzött szellemi kincsekhez.

A közművelődési könyvtári szolgálat valamennyi településen és jelentősebb munkahelyen való megszervezésére úgy tekintünk, mint a *szocialista művelődéspolitika egyik legforradalmibb tette*re. Olyan szellemi légkört hoztunk létre általa, amelyben a régebbi múltra visszatekintő tudományos és szakkönyvtárak is minőségileg más helyzetbe kerültek, funkcióik átrendeződtek, új hangsúlyokat és „népi méretű” kiteljesedést kaptak.

A könyvtári életben végbemenő fordulat, gyökeres változás egybeesett a politikai, a gazdasági és a kulturális élet forradalmi változásával. A munkásosztály és forradalmi pártja a politikai és gazdasági hatalom megragadásával egyidejűleg *felszabadította mindazt a szellemi energiát, tettekrekészítést, amelyet évszázadok elnyomása hiába próbált megbénítani*. A magyar nép leghaladóbb hagyományaira, a munkásmozgalomban kialakult gyakorlatra építve látott hozzá mindenkinél előbb a párt — Lenin tanítását, könyvtári elveit követve —, hogy a könyv, az olvasnivaló, a szellemi táplálék szinte az *első szélet kenyérrrel egyidőben* kerülhessen minden dolgozó asztalára.

A munkásmozgalom már a kezdeti időszakban felismerte, hogy az *olvasásnak kulcsfontosságú szerepe* van a szocialista szemlélet alakításában, az önálló ismeretszerzésben. Létrehozta ezért az olvasási kultúra sajátos műhelyeit: a munkás olvasóegyleteket, olvasóköröket, szakszervezeti könyvtárakat. De nemcsak létrehozta, hanem *mindenfajta művelődési tevékenység szerves részévé*, a politikai nevelés fontos bázisává tette. Olyan hagyomány volt ez, amely kötelezett, amelyet folytatni kellett. Ezt tették 25 évvel ezelőtti „elődeink”, s tesszük mi is — szerencsére legtöbbször még elődeinkkel együtt, velük közösen.

A párt művelődéspolitikájában, közművelődéspolitikájában ma is fontos szerepet szán az olvasási kultúra fejlesztésének, s leghatékonyabb eszközeinek, a 25 évvel ezelőtti alakult közművelődési könyvtáraknak. Erről tanúskodik pártunk Központi Bizottságának március 19—20-i ülése is, amely határozatában megfogalmazta: „*A közművelődési könyvtárak nevelési és tájékoztatói funkcióik mellett az önművelésnek fontos, nélkülözhetetlen eszközei, s nagy szerepük van az igényes szórakoztatásban is. Állandó feladatuk az olvasóközönség körének bővítése, új olvasói rétegek megnyerése, az olvasás színvonalának emelése és a permanens művelődéshez, politikai-szakmai tájékozódáshoz szükséges feltételek biztosítása.*” E megfogalmazás abból a tényből indul ki, hogy az olvasás ma is a művelődés egyik legáltalánosabb formája s a könyv, a könyvtár egyik fontos eszköze a világnézet, az ízlés, az életmód, életforma és magatartás alakításának, a szocialista ember formálásának.

Szocialista könyvtárügyünk hőkora

Közművelődési könyvtáraink — a tudományos és szakkönyvtárakkal vállvetve — mindig ott jártak a szellemi építkezés élvonalában, még ha közben jelentős elvi és feltételbeli nehézségekkel kellett és még kell is néha megbirkózniuk. Fejlődésük, gyors felnötté válásuk ennek ellenére kétségtelen. Érdemes tehát — mert tanulságokkal szolgál — röviden végigtekintenünk a megtett úton.

A felszabadulás előtt hiába voltak *Szabó Ervin* és a Tanácsköztársaság korszerű

Az elnökség

könyvtárügyi tervei, elképzelései. Ami közművelődési könyvtárunk a valóságban volt — eltekintve néhány polgárosultabb város könyvtárától —, az a szellemi inségkonyha szerepét látta el. A politikai nyomás, majd a fokozódó faszizálódás egyre jobban leszűkítette a munkásság és a parasztság áldozatkészségéből, haladó célokkal létrehozott könyvtárainak, a szakszervezeti könyvtáraknak és az olvasóköröknek hatókörét, végül pedig megsemmisítette őket.

A felszabadulást követő években először az üzemekben indult meg a könyvtárak szervezése, elsősorban a Magyar Kommunista Párt és a szakszervezetek helyi szerveinek kezdeményezésére. 1949-ben már közel kétezer szakszervezeti könyvtárunk volt.

A városi és a falusi könyvtárak gyors megszervezésében fordulópontot jelentett a *Népművelési Minisztérium* létrejötte, amely az első lépéseket tette meg a könyvtárügyi szocialista egységének irányába. 1949-ben 10 körzeti és 300 falusi könyvtár alakult, s az ezt követő három évben valóban forradalmi gyorsasággal követték egymást a jelentős események: *Balatonszárszón* felavatják a kétezredik, *Széphalmon* pedig a háromezredik népkönyvtárat; az 1951-es SZOT-határozat nyomán a szakszervezeti könyvtárak határozottabb szervezetet kapnak; megjelennek az első jogszabályok; kibővül a szakmai képzés bázisa; megindul a *Könyvbarát*, a mai *Könyvtáros* elődje; a községi könyvtárak könyvellátásának biztosításában fontos feladatot ellátó Népkönyvtári Központ tevékenységének eredményeként 1952 márciusában *Békéscsabán* megnyílik az első megyei könyvtár. A fejlődés e szakaszát betetőzte és új irányt szabott a Minisztertanács 1952 márciusában hozott határozata a könyvtárak fejlesztéséről. A magyar könyvtárügy történetében először született ilyen magas jogszabály, amely első ízben foglalja össze a könyvtárügy, főként a közművelődési könyvtárak fejlesztésének feladatait. 1952 novemberében az Országos Széchényi Könyvtár alapításának 150. évfordulóján ült össze az *I. országos könyvtáros konferencia*, amely újabb lendületet adott a munkának: egymás után alakulnak meg a megyei, majd a járási könyvtárak, megkezdí működését az Országos Könyvtárügyi Tanács, ismét megindul a Magyar Könyvszemle, kibontakozik a módszertani tevékenység.

1954 végén már 19 megyei, 85 járási, 17 városi, 144 önálló községi és 3725 községi letéti könyvtár, továbbá mintegy 2000 üzemi és más szakszervezeti könyvtár képezte a közművelődési könyvtárak rendszerét, mintegy 7 millió kötetes állománnyal.

Ez volt egész szocialista könyvtárügyünk hőskora. Az itt-ott tapasztalatlanságból, heves elkötelezettségből és a politikai torzulások miatt is elkövetett hibái ellenére büszkéek vagyunk rá, hiszen szó szerint a *semmiből teremtette meg a közművelődési könyvtári ellátás országos rendszerét*. És büszkéek vagyunk e korszak úttörő könyvtárosaira, akik még 1952-ben is csaknem egytől-egyig társadalmi munkában, jutalmat legfeljebb időnként kapva látták el feladataikat, szolgáltak ki több mint háromnegyed millió tudásra, igazibb életre törő olvasót.

A könyvtárhálózatok kiépülése

A következő évek, az 1955—56-os esztendőök politikai és gazdasági nehézségei a könyvtárak életében is éreztették negatív hatásukat. A korábbi fejlődési szakasz dinamizmusa azonban még tovább hatott, és ez lehetővé tette az egész magyar könyvtárügy egységes rendszerének és szervezetének létrehozását. E követelmények jegyében és az addigra már jól ismert szovjet könyvtári tapasztalatokra támaszkodva készült el a *könyvtári törvény* első tervezete, amely az 1955 májusában összehívott *II. országos könyvtáros konferencia* ajánlásait, javaslatait is figyelembe véve került az Elnöki Tanács elé. A törvényerejű rendelet és a végrehajtását szolgáló jogszabályok számos, mindmáig érvényes és időtállóan bizonyult rendelkezése megszabja, hogy az ország — lényegében — valamennyi könyvtárát egységes hálózatokba kell szervezni, és a népművelési miniszter az ország valamennyi közkönyvtárára vonatkozóan szakfelügyeleti jogköröt kap.

A törvényerejű rendelet életbelépését követően egy *új fejlődési szakasz* kezdődött, amelyet az ellenforradalom káosza és az eszmei zűrzavar csak rövid időre tudott megszakítani. Megszilárdult a hálózati rendszer, erősödött a területi és a szak szervezeti könyvtárak együttműködése. 1958-ban a területi könyvtárak tanácsi kezelésbe kerültek. E nagy jelentőségű, könyvtárosaink által mozgalomszerűen végrehajtott intézkedés már az átadást követően éreztette pozitív hatását, az ellátás és gondoskodás fokozódását.

A közművelődési könyvtári munka tartalmi fejlesztésének fontos dokumentumául szolgáltak az MSZMP Központi Bizottságának 1958-ban közzétett *művelődéspolitikai irányelvei*. A hatvanas évek első fele különösen öröndetes fejlődést hozott mind a tanácsi, mind a szak szervezeti könyvtárak életében. Ütemesen növekedett a főfoglalkozású könyvtárosok száma, az állománygyarapítási összegek rekord-magasságra, 46 millió forint fölé szöktek. *Új könyvtárak épültek*. 1961-ben Szekszárdon, ezt követően Kaposvárott, Tatabányán, Zalaegerszegen, Salgótarjánban, Szombathelyen és legutóbb Miskolcon avattunk új, megyei könyvtárárpületet. Másutt — így Békéscsabán, Egerben, Veszprémben — régi épületek átalakítása révén jutottak megyei könyvtáraink méltóbb elhelyezéshez. Az építési-átalakítási sorozatból nem maradtak ki a kisebb városok és a falvak sem.

A korszerű feltételekkel párhuzamosan igen gyorsan futott fel az olvasók és a kölcsönzések száma, amely ez utóbbi években mintegy 57—58 millió könyvkölcsönzés körül stabilizálódott. Ugyanebben az időszakban vetettük meg — egyelőre művelődési autókkal — a mozgó-ellátás és egy sereg korszerű, napjainkban mind általánosabbá váló szolgáltatás, például a helybenolvasás, a tájékoztatás, a helytörténeti és a zenei szolgáltatások alapjait.

1970 decemberében tartottuk meg a *III. országos könyvtárügyi konferenciát*, amelyen alkalmunk nyílt az eddig megtett út, főként az utóbbi néhány év kritikai értékelésére, az egész könyvtárügy problémáinak áttekintésére, a nagyobb távlatokat nyújtó tervezésre. Ennek nyomán születtek meg a tanácsi könyvtárak fejlesztését szolgáló szakmai irányelvek, a szak szervezeti könyvtárügy fejlesztését megszabó alapelvek és követelmények, valamint a 18 éven aluli lakosság könyvtári ellátásának fejlesztését szolgáló irányelvek. Ez utóbbi felpozícionálta könyvtárügyünk eddig meglehetősen elmaradt területét, az iskolai könyvtárak ügyét.

A *távlati tervezés* — természetesen — nem a tennivalók elhalasztását jelenti. Ilyen veszély — az eddig elkészült megyei fejlesztési terveket ismerve — nem is fenyeget. Pusztán arról van szó, hogy a távlati tervek segítségével a *legfontosabb feladatoknak elsődlegességet biztosítson*, s a települések, az üzemek és az iskolák fejlesztési elképzeléseihez igazodva a közművelődési könyvtárak egyenesvonalúan és gazdaságosan fejlődjenek.

Az utóbbi években tanúi lehettünk annak is, hogy a közművelődési könyvtárak sorsa hogyan válik az egész társadalom közös ügyévé. A *Száz falu száz könyvtár*, a *Petőfi Emlékkönyvtár* akciók mozgalommá nőttek, amelyben a központi szervek, a társadalmi és tömegszervezetek mellett a községek vezetői, lakosai maguk áldoztak, tettek legtöbbet, hogy megteremtsék saját művelődésük jobb feltételeit. Reméljük, hogy a hazánk felszabadulásának évfordulójára tervezett *30 év, 30 könyvtár* akcióban is hasonlóan gyümölcsozik majd a központi segítség és a nemes helyi szándék.

A magyar közművelődési könyvtárügy 25 évvel ezelőtt megtett kezdeti, ámde meghatározó lépései óta eltelt idő, a folyamatos fejlődés a könyvtárosok *hivatástudattal és a szocializmus iránti elkötelezettséggel* végzett munkáját, becsületes helytállását bizonyítja.

Időközben új könyvtárosi nemzedék nőtt fel, s lassan ők veszik át az úttörők örökségét. Büszkéek vagyunk rá, hogy ez az örökség nyitott, megújulásra és továbbfejlődésre képes, igazi haladó és élő örökség.

Az ünnepség résztvevői

A közművelődési párthatározat

Azok a célok, amelyeket a Központi Bizottság a már említett határozatában a közművelődés, ezen belül a közművelődési könyvtárak elé kitűzött, igencsak magasak. Elérésükhöz hozzáértő, következetes, a könyvtárügy egészének érdemi összefogását igénylő munka szükséges.

A párthatározat — társadalmunk helyzetének, művelődési szükségleteinek mélyreható elemzése után — abból a megállapításból indul ki, hogy a szocializmus építése megköveteli az állandóan fejlődő termelést, a magasabb életszínvonalat és a közösségi életformát. Ehhez „szakmailag jól képzett, a termelési kultúra és a munkakerkölc követelményeinek megfelelő, munkájukat tudatosan, célszerűen és termelékenyen végző, közösségi gondolkodású” dolgozókra van szükség. Ezt a célt szolgálja és segíti az oktatás mellett a maga sokszínű eszközeivel a közművelődés is.

A kulcsszavak, amelyeket a párthatározat a közművelődésnek előírt, a következők: a múlt és jelen haladó szellemi értékeinek közvetítése; a szocialista eszmeiségű kulturális alkotások terjesztése; a hazafias és internacionalista nevelés segítése; a szocialista demokrácia kiszélesítése; a szocialista eszmékkel való értelmi-érzelmi azonosulás, a közösségi szellem, a cselekvő erő, a közéleti aktivitás fejlesztése; a szocialista közösség és az egyén érdekeinek összhangján alapuló, de a közösségi érdekek elsőbbiségét elismerő társadalmi légkör kialakításában való részvétel; a művelődési-kulturális egyenlőtlenségek, társadalmi különbségek csökkentésének elősegítése; az egyéniség mind teljesebb kibontakoztatása. Más szóval: „A közművelődési munka fontos feladata elősegíteni azt, hogy a felnőtt lakosság a szocializmus mai és holnapi fejlődésének megfelelő kulturális színvonalon éljen és gondolkodjék, a műveltség tömeges méretűvé váljék”.

Meggyőződésem, hogy e követelmények hallatán nincs egyetlen olyan könyvtáros sem, akiben ne képződnének fel azonnal a *végrehajtás könyvtári útjai, módjai* is.

A könyvtári munka továbbfejlesztése szempontjából nagy jelentőségű a párthatározatnak az a kiemelt pontja, amely előírja, hogy „a szocialista közművelődés alapvető feladata az önművelés fontosságának felismertetése, lehetőségeinek bővítése”. Ennek szolgálatában a közművelődési intézményeknek egymással is, de ezen túlmenően, a közoktatás egész rendszerével is szerves egységet kell alkotniuk, hi-

szen kölcsönösen feltételezik, kiegészítik egymást. *Két pillérre*, egyrészt az iskolára, másfelől a közművelődési intézményekre — közöttük is elsősorban a könyvtárakra — épül ugyanis a *permanens művelődés szocialista rendszere*. Az iskolai oktatás csak más kulturális tényezővel együtt tudja megvalósítani oktatási-nevelési feladatait. A közművelődés pedig épít az iskolában szerzett alapokra, kiegészíti azokat. Az olvasást tekintve például ma már egyre inkább *szerves tartozéka a könyvtár is az oktatás-nevelés folyamatának*, eszköztárának, forrásainak. Másfelől az iskola neveli a könyvtárak leendő olvasóit, s mint ilyen, az olvasóvánevelés alapintézménye. Ebből a szempontból sem lehet közömbös az anyanyelvi oktatás színvonala, az önállóságra nevelés, a generatív készségek kialakítása. *A jó iskola bevezet a könyvtárba*, s alkalmassá teszi a felnőtt életbe kilépő tanulóit ismeretek folytonos gyarapítására, megújítására, amelynek a legjobb lehetőségét a könyvtárak nyújthatják.

Milyen legyen a modern szocialista könyvtár?

A modern szocialista könyvtár kielégíti a kulturált szórakozási, művelődési igényt, bázisul szolgál a szellemi, közéleti, gazdasági, politikai tájékozódásnak, olvasóvá nevel, műhelye a permanens művelődésnek és az alkotó-kutató munkának. Lehetőség szerint helyet ad a közösségi életnek, és elvezet a művelődés más formáihoz, eszközeihez is.

A közművelődési könyvtáraknak ezek a mai és holnapi feladatai társadalmunk helyzetének, szükségleteinek, fejlődési irányainak megfelelően fogalmazódnak így, s a színvonalas végrehajtás megkívánja az *egész könyvtárügy mozgósítását*. E célok megvalósítását a jövőben fokozottabban kell segíteni gazdasági eszközökkel is, a településfejlesztési kormányhatározatok végrehajtásával összhangban gyorsítani kell a *regionális szerepkörű intézmények fejlesztését*, szorgalmazni kell komplex művelődési intézmények létrehozását. A feladatokhoz mérten kell fejleszteni a káderképzést, és minden szinten tökéletesíteni kell az irányítást.

A könyvtári rendszerünk fejlődésében kialakult irányok és *fejlesztési koncepciók jó előfeltételeket biztosítanak a párthatározat végrehajtására*. A közművelődési könyvtárügy néhány év óta távlati intézményfejlesztési tervekkel rendelkezik, s ezek összhangban vannak a párthatározattal. Most — a határozat ismeretében — minél előbb ki kell emelnünk azokat a pontokat, amelyek a határozat végrehajtásának érdekében meghatározó fontosságúak. Melyek legyenek ezek?

El kell és el is fogjuk érni, hogy még ebben az évben minden megyében és a fővárosban is elkészüljenek a tanácsi, a szakszervezeti és az iskolai könyvtárak egyeztetett, a *három hálózat együttműködési területein is jól kimunkált tervei*. Ahol ezek a tervek már elkészültek, felül kell vizsgálni, szükség szerint pótolni az együttműködéssel kapcsolatos részteket. Ezek alapján kell elkészíteni a soron következő *ötéves fejlesztési tervünket*.

Az előttünk álló ötéves tervben azoknak a feladatoknak, fejlesztéseknek, beruházásoknak kell határozott elsőbbséget adni, amelyek a párthatározat ismert hangsúlyából következnek. Közülük is elsősorban a *munkásosztály könyvtári ellátását* tartjuk a legsürgősebbnek, mert egész társadalmunk műveltségében *meghatározó érvényű a munkásosztály kultúrája*. A legnagyobb munkástömegeket koncentráló városokban, kerületekben, üzemekben az irányelveknek megfelelő nagyságú könyvtárakat kell építeni, illetve a meglévőket korszerűsíteni, bővíteni.

Nagybudapest könyvtári ellátásának gyökeres megújítását közművelődésünk egyik kiemelt feladatának tartjuk. A budapesti fejlesztési tervekkel összefüggésben kell megkezdeni a Pest megye agglomerációs övezetében levő települések könyvtárainak korszerűsítését.

A szakember-ellátásban is *előnyben részesítjük a legnagyobb munkástömegeket kiszolgáló könyvtárakat*. A munkásság olvasási kultúrájának emelésével, tájékozási készségének, irodalmi-művészeti ízlésének továbbfejlesztésével kapcsolatos ismeretek megszerzését a könyvtárosképzés és továbbképzés központjába állítjuk.

Valamennyi könyvtár terveiben, tevékenységében kettős feladatot kell előtérbe helyezni. Egyrészt az olvasóközönség körének állandó bővítését, új és új tömegek olvasóvá tételét. (Természetesen e tekintetben is érvényesek a közművelődési párthatározat már említett hangsúlyai.) Másrészt az olvasmányszerkezet fokozatos javítását, annak elérését, hogy olvasóink egyre jobb színvonalon olvassanak, tudatosan az értékebb, a jobb, a *hasznosabb irodalmat válasszák*.

Mindennek egyik fontos előfeltétele, hogy a könyvtárak érték-közvetítő feladataik tudatosabb és politikusabb érvényesítésével fejlesszék állományukat, fokozzák benne a szocialista eszmeiségű értékes szépirodalmi művek, a politikai-társadalmi és történeti problémákat feldolgozó alkotások, valamint a tudományos-műszaki ismereteket közlő kiadványok arányát.

Garamvölgyi József miniszterhelyettes átadja az emléklapet Csorba Győzőnek

Közösségi művelődést

A közművelődési párthatározat kulcsfontosságú szerepet szán a közösségi művelődésnek. Ennek a könyvtárak munkájában eddig eléggé fel nem ismert vagy csak igen kis mértékben kiaknázott lehetőségei vannak. A közös érdeklődési területen folyó olvasás, *a sok-sok olvasási élmény hatalmas közösségteremtő erő*. Meg kell tanulnunk ezt az erőt hasznosítani. Elsősorban a szocialista brigádok, valamint az ifjúság körében kell majd általánossá tenni az *olvasó-közösségek* megszervezésének kialakítását, megteremteni az olvasmányok kollektív megbeszélésének, aktív megvitatásának formáit.

Ezért javítani kell a könyvtárosok hozzáértését, meg kell nyerni és aktivizálni az írói-alkotói műhelyek tagjait, az egyetemi és főiskolai hallgatókat; de az elhelyezési problémák is megoldásra várnak. Az olvasói közösségek annál vonzóbbak lesznek, minél inkább *vonzó az a környezet*, amelyben működnek. Ezért kell hangsúlyozni a közművelődési könyvtárak olyan részlegeinek fontosságát, mint a hírlap-olvasók, a művészeti, zenei és nyelvi ismereteket fejlesztő stúdiók.

A könyvtári munka itt körvonalazott „rangemelését” igen hatékonyan segítheti a tudományos kutatás, amelynek a közeljövőben megbízhatóbb és mélyebb ismereteket kell szolgáltatnia a munkásság és a többi kiemelt társadalmi réteg művelődési, olvasási, könyvtárhasználati szokásairól.

A párthatározat szelleméből következik az is, hogy egyre növekvő jelentőséget kell tulajdonítani *a különböző típusú és feladatú könyvtárak* szoros és céltudatos együttműködésének. Így például a közművelődési könyvtárak előtt álló feladatok sikeres megvalósításában fontos szerep vár az országos könyvtárakra is. A tudományos és szakkönyvtárak — közvetve és közvetlenül — jelentős segítséget nyújthatnak a politikai-szakmai tájékozódás, az önművelés terén. Sőt — jól szervezett központi jellegű szolgáltatásaik révén — eredményesen segíthetik a hazánkban még létező *területi jellegű kulturális egyenlőtlenségek mielőbbi felszámolását* is.

Az előzőekben már beszéltem a különféle közművelődési szervek, intézmények és szervezetek együttműködéséről. Hadd említsem meg külön is a rádió, a televízió, e korszerű tömegközlelési eszközök lehetőségeinek jobb kihasználását az olvasás érdekében. És ez nemcsak a könyvtárakra ró feladatokat. Könyvkiadásunknak fel kell

B. Csöke Anna, a Szakszervezetek Pest megyei Tanácsának könyvtárigazgatója átveszi a művelődési autóról szóló utalványt (Székely László felvételei)

készülnie arra, hogy kellő előrelátással megjelenjenek, ha kell, újra megjelenjenek azok a művelődéspolitikailag fontos irodalmi és ismeretterjesztő művek, amelyek a televízió, a rádióműsorok, a filmek alapjául és kiegészítéséül szolgálnak. Ezzel párhuzamosan minden településen és üzemen belül *egyeztetni kell a könyvtári és a közművelődési-ismeretterjesztési*, valamint a szakoktatási *programokat*, hogy a könyvtárak fel tudjanak készülni a felkeltett igények kielégítésére és elmélyítésére.

Az olvasó-nevelő feladatok megoldásában nagymértékben kívánunk támaszkodni az *Olvasó népert* mozgalomra. Azt várjuk tőle, hogy célkitűzései között kiemelten szerepeljen az *olvasó munkás eszményének megvalósítása*; a mozgalom erejével segítse elő az olvasás presztízsének növekedését, mozgósítsa a szellemi és anyagi erőforrásokat.

A közművelődési párthatározat azzal a javaslattal zárul, hogy készüljön közművelődési törvény. Ezzel párhuzamosan, vele összhangban fog megjelenni az *új könyvtári törvényerejű rendelet*. Azokat az eredményeket foglalja majd össze és teszi a jövőre nézve kötelező normává, amelyeket az egész magyar könyvtárügy — ezen belül a közművelődési könyvtárak — az elmúlt negyedszázadban elérték.

Amikor a közművelődési könyvtáraknak és lelkes munkásaiknak 25 éves eredményeit, sikereit méltatjuk, amikor az elkövetkezendő nagy feladatokra tekintünk, az olvasás, a könyvtárak egyik legodaadóbb szószólójának, *Darvas Józsefnek* szavai jutnak eszembe, aki sajnos már nem lehet itt az ünneplők és ünnepelték sorában. „*Az igazi könyvtár — írja Darvas József — hódít, kifelé fordul a maga munkájával, új olvasó tömegeket szervez, és nem elégszik meg egyszerűen az olvasó tömegek számszerű gyarapításával, hanem az izlés nevelésének is szívós, állandó munkása.*” S van-e annál szebb feladat, mint a könyvekbe zárt szenvedélyek, ismeretek, tapasztalatok, tanulságok, az egyetemes emberi örökség átadása.

Ehhez kívánom, hogy valamennyien, akik e mai jeles napnak az ünnepeltjei, és mindazok a könyvtárosok, akik az új nemzedékhez tartoznak, hosszú ideig vállvetve, jó egészségben dolgozhassanak; és további sikereket érjenek el embert, szocialista embert nevelő feladataink megvalósításában.

Garamvölgyi József miniszterhelyettes beszédének elhangzása után kiosztotta a könyvtárosoknak azt a művészi emléklapoktetet, amelyet erre az alkalomra készített

Asszonyi Tamás szobrászművész. Az emléklakettet azok az egykori és mai könyvtárosok kapták, akik 1949-től, vagy már 1949 előtt is közművelődési könyvtári területen tevékenykedtek, és legalább 20 évig a szocialista könyvtárügyben dolgoztak. A központi ünnepségen 107-en vették át az értékes emléket, közöttük Horváth Vera, a Népművelési Minisztérium könyvtárososztályának első vezetője, Kondor Istvánné, a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályának mostani vezetője és 46 tanácsi, valamint szakszervezeti tiszteletdíjas, illetve társadalmi munkás könyvtáros. Azok a könyvtárosok, akik 1950—51-ben kezdtek a közművelődési könyvtárügyben munkálkodni, és legalább 20 éven át dolgoztak, illetve dolgoznak ott ma is, továbbá a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár érintett nyugdíjasként helyi ünnepségen kapják meg az emlékérmét.

A miniszterhelyettes az ünnepségen nyújtotta át a szakszervezetek Pest megyei Tanácsa központi könyvtárának a Művelődésügyi Minisztérium ajándékát: egy mikrobuszról szóló utalványt. Az emlékülés után a résztvevők a Közalkalmazottak Szakszervezetének vendégeiként baráti beszélgetésen maradtak együtt.

Könyvtárávatások

Megkezdte szolgálatát az első vidéki bibliobusz

Jó néhány évvel ezelőtt a Volán című lap szerkesztősége saját elhatározásából cikket közölt, amelyben javasolta, hogy az autóközlekedési vállalatok segítsék a távoli vidékek, elmaradott területek kulturális fehér foltjainak felszámolását mozgókönyvtárak építésével is. Ez az írás, amely mellé a mozgókönyvtárak (bibliobuszok) felhasználásának általánosabb kérdéseit, elsősorban a városi alkalmazás lehetőségeit tárgyaló cikkben a könyvtárügy is letette a maga voksát, akkor visszhangtalan maradt. A közben eltelt idő alatt azonban döntő lépés történt: tavaly állami, illetve tanácsi erőforrások felhasználásával elkészült és munkába állt a fővárosban az első magyar mozgókönyvtár, sőt a második megépítése is lehetővé vált abból az összegből, amellyel a Művelődésügyi Minisztérium a centenáriumi év alkalmából a Fővárosi Tanácsot, illetve a Szabó Ervin Könyvtárt megajándékozta. S miközben az erről szóló híradások alapján a könyvtárosok már a második fővárosi bibliobusz megindulásának

MTI Fotó — Bajkor József felvételei

hírét várták, pár hónapja váratlanul egy szerény kis közleményt olvashattak a Pécs-Baranyai Könyvtárosban (1973/2. sz.) a pécsi városi mozgókönyvtár építéséről, nem sokkal később pedig szétfutottak az országba a pécsiek meghívói is *az első vidéki bibliobusz felavatásáról, amelyre április 2-án került sor.*

Az esemény előzményei a következők: 1974-re esik a közhasznú autóközlekedés megindulásának negyedszázados évfordulója, és ebben az évben ünnepli Pécs város felszabadulásának 30. évfordulóját is. A két jubileum maradandó megünneplésére a 12. sz. Volán Vállalat vezetősége és 11 szocialista brigádja gyűlésen úgy határozott, hogy egy régi autóbusz felújításával és átalakításával mozgókönyvtárt épít és azt Pécs külső, többnyire munkáslakta területeinek ellátására a városi könyvtárnak ajánl-dékozza. Ezt a döntésüket, amely 1973. szeptember végén született, október 24-én a városi tanács művelődésügyi osztályával kötött szerződésbe foglalták. Ebben a másik fél, a megajándékozott városi könyvtár az alábbiakra kötelezte magát: főhivatású könyvtárosai közreműködésével segítséget nyújt a vállalat szocialista brigádjainak kulturális felajánlásai teljesítéséhez; irodalommal támogatja a továbbtanulókat; a vállalat szakszervezeti könyvtárának igényei alapján segíti a könyvvel kapcsolatos munkák megszervezését és az állomány gyarapítását; fiókkönyvtáraiban ingyenes beiratkozást tesz lehetővé a felújításban részt vevő brigádtagoknak; számukra tiszteletjegyet juttat rendezvényeire, egy alkalommal pedig külön nekik és családtagjaiknak irodalmi estet szervez. A szerződés néhány apróbb figyelemességre vonatkozó pontot is tartalmazott: például a könyvtár vállalta, hogy lefényképezeti az építés mozzanatait és a képekkel megajándékozza a brigádokat stb.

Ha a szerződés aláírásának és az avatásnak a dátumát összevetjük, kiderül, hogy az ország egyik leggyorsabban elkészített könyvtári létesítménye született meg Pécsen. Az alig öthónapos építési idő azonban nem kelti a kapkodó munka, a hevenyészett megoldások látszatát. A 12. sz. Volán Vállalat alkatrészfelújító és -gyártó üzemében egy Ikarus 620-as típusú városi busz átalakításával létrehozott bibliobusz külsőre teljesen újnak tűnik a szemlélő előtt, s berendezése is elegáns. Belső terében, melyet az FSZEK 1. sz. mozgókönyvtárának tervezője, *Kumor Gyula* alakított ki, 2300 kötet helyezhető el, kb. annyi, mint a fővárosi buszban. (Itt nincs a kocsiszekrény aljában tárolható tápraktári könyvanyag, ezt a hiányt azonban — ha szükséges — kis utánfutó hozzákapcsolásával lehet majd pótolni.) A kocsiba kellemes emelkedésű

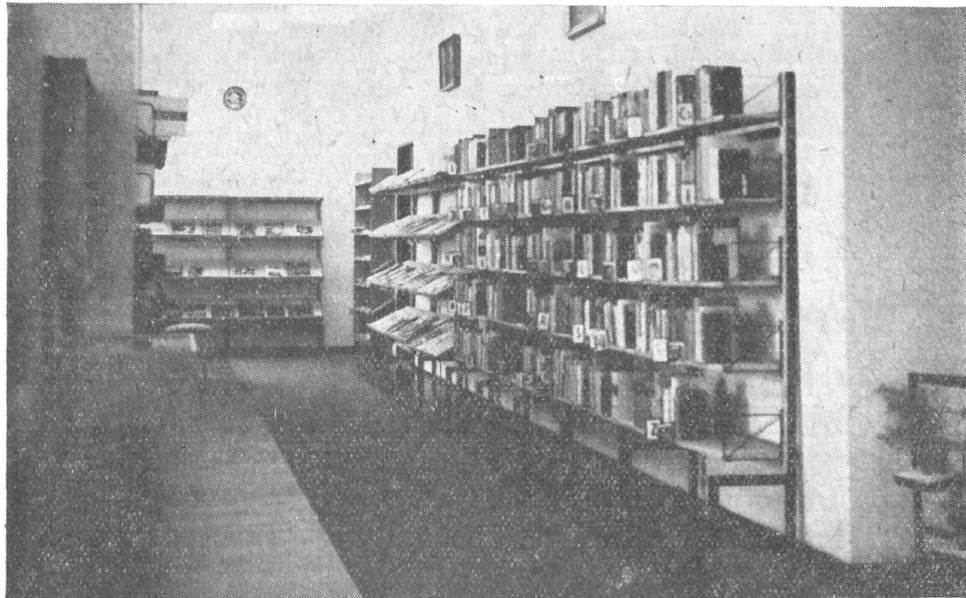
lépcső vezet; az egyetlen ajtón belépő olvasó a kölcsönzópulttal találja magát szemben, amely beépített mikrofonnal és rádióval van ellátva, de a vezetékekre magnetonfont is rá lehet kapcsolni. (A pult — mint a legtöbb magyar könyvtári kölcsönzópult — kissé magas, a használat valószínűleg arra fogja készíteni a könyvtárosokat, hogy javasolják a mellvéd felső polcrészének levételét.) A kocsiban való közlekedő folyosók kialakításában kevesebb a megalkuvás, mint az FSZEK bibliobuszában, bár az állványok oldalra helyezése itt sem volt mód. A Volán vállalat érdeméből azonban az állványok kiszerezhetők, továbbá az egész üzemeltetés is fejlettebb: tudniillik a pécsi busz az áramot az utcai villanyoszlopkáról is veheti. Fűtése az 1. sz. bibliobuszéhoz hasonlóan Sirokkó-rendszerű.

A szép avatóünnepségre az építés helyszínén, az üzemcsarnokban került sor: *Füzi Árpád*, a 12. sz. Volán Vállalat igazgatója beszédében elmondotta, hogy a vállalat szocialista brigádjai 2862 társadalmi munkaórával hozták létre a 450 000 Ft értékű buszt, amelyet a munkásság kulturális felemeléséért, fejlesztéséért végzett közművelődési tevékenység igen hathatós eszközének szánunk az MSZMP KB márciusi közművelődési határozatának szellemében. A buszt a megyei városi tanácsnak és a lakosságnak nevében *Papp Imre* elnökhelyettes vette át Füzi Árpádtól. Papp Imre azt az aggódó szeretetet és gondoskodást emelte ki, amely a busz kialakításának gondosságán, szépségén messziről érződik, s felelteti, hogy nem új járművet készítettek a rengeteg túlmunkát teljesítő munkások. Az ellátandó területről elmondta, hogy Pécs központosított településszerkezete ellenére külterületén sok apró kistelepülés található; ezek ellátása megoldatlan, s kulturális szempontból talán messzebb vannak Pécsről, mint az Ormánság falvai. Viszont a busz a rendelkezésre bocsátott 10 000 kötetes állományból jóformán ugyanazt tudja majd nyújtani a perifériák szórványtelepülésein, illetve ellátatlan lakónegyedeiben élőknek, mintha a belvárosban laknának. (A busz egyelőre 7 helyen kölcsönöz heti 2—2 órában.)

Az ünnepség befejező aktusaként a városi könyvtár a mozgókönyvtár építésében részt vett 153 szocialista brigádtagnak ajándékkönyveket adott át. (G. Gy.)

Új könyvtár Petőfi szülőföldjén

A költészet napján a kecskeméti Forrás című folyóirat költőinek irodalmi estjével összekapcsolva, Bács-Kiskun megye és Kiskőrös város művelődésügyi vezetőinek jelenlétében felavatták a *Kiskőrösi Városi-Járási Könyvtárt*. Az avatóbeszédet *Bodor*

A felnőtt részleg a folyóiratállványokkal (Gerő Gyula felvételei)

Jenő, a megyei tanács művelődésügyi osztályának vezetője mondta, a költőket *Fábián Zoltán*, az Írószövetség titkára, az Olvasó népért mozgalom fáradhatatlan szervezője mutatta be az átadási ünnepség és az irodalmi est közönségének, s Petőfit idézve, a költő sorait magyarul és orosz fordításban tolmácsolva felszólalt *Iván Vasziljevics Szalimon*, a Szovjet Írószövetség magyar ügyeinek intézője is. Az ünnepségen a közsöntőkben, az ünnepi beszédben és a jelenlevők magánmegnyilatkozásaiban az új létesítménnyel kapcsolatban többször elhangzott az „ékszerdoboz”, „a város és a megye büszkesége” jelző, mi pedig tanúsíthatjuk, hogy az ország szép könyvtárainak csokra is színesebbé, gazdagabbá vált a felavatott intézménnyel. Illő tehát, hogy részletesebben bemutassuk.

Kiskőrös nagy, ligetes központi terén, ahol a várossá vált nagyközség céltudatos és erőteljes fejlesztési törekvéseinek jeleként az elmúlt években egymás után nőttek ki a földből az új közösségi épületek a régi alföldi világot idéző középületek és apró magánházak között, 1972. dec. 31-én, a Petőfi-évforduló előestéjén az elnöki tanács elnökének jelenlétében felavatták az új művelődési központot. Ennek a városi színvonalat reprezentáló középületnek megszületése jelkép is volt: az akkor várossá nyilvánított település fejezte ki vele azt a szándékát, hogy rangemelkedését elősorban kulturális teljesítményeivel kívánja meghálálni. Azóta a frissen lett város valóban az országos jelentőségű kulturális események egész sorával bizonyított, s most, a könyvtár új otthonának átadásával *könyvtárügyében is van mit felmutatnia* megyének—országnak. (Csupán két adat a fenntartó példás gondoskodására: a várossá válás óta évi 100 000 Ft jut könyvbeszerzésre a 14 000-es lélekszámú településen, az előfizetett újságok-folyóiratok száma pedig 155.)

A könyvtárt a művelődési központ egyik szárnyában helyezték el. Maga az épület az említett főtér egyik végét zárja le, a sarka a Petőfi-ház telkéig ér. Két oldalról közelíthető meg: főbejáratához a tér felől lehet jutni, a könyvtári szárny pedig a Szabadka—Kelebia—Budapest út felé fordul, és onnan közelíthető meg. A könyvtár kétszintes, s mindkét szintjén átjáróval kapcsolódik a művelődési központ egyéb részeihez. Az olvasó a könyvtári részbe lépve először a tágas előtérbe jut, ahová a ruhatárt és a dohányzó-várakozót telepítették. Útját a ház egészével összekötöttét teremtő folyosón folytathatja, amelyen jobbra haladva megtekintheti a zárt üveges tárlókban elhelyezett Petőfi-gyűjteményt és kiállítást. Majd — ha az illető felnőtt — egyenesen a szabadpolcos térbe juthat, ahol nemcsak kölcsönözhet, hanem szinte csábítja a rengeteg ülőhely az ott-tartózkodásra, a gazdag folyóiratállományban való böngészésre, vagy a — külön szobában elhelyezett — zenei részleg felkeresésére. A sok olvasóhelynek az a magyarázata, hogy a szabadpolcos terem két oldalán is ablakos fut végig, s ezek mellé mindenütt olvasóasztalokat telepítettek, míg az állványosok egy tömbbe, a teremközép tartóoszlopainak közeibe kerültek. A terem olvasóvezeti végén még egy dolgozó-öltöző helyiség is található. Ez tulajdonképpen az emeleti feljárat alá van bújtatva; ugyanis az említett folyosó jobb oldali végén lépcső vezet fel a második szintre, ahol a 14 éven aluli olvasók birodalma van.

A gyerekolvasók útja tehát a folyosón elváltak a felnőttekétől: a Petőfi-gyűjtemény és a könyvtárigazgatói iroda előtt elhaladva lépcsőn jutnak fel a második szintre, ahol a kiállítások bemutatására is felhasznált folyosó egyik oldalán a felnőttekéhez hasonló betelepítésű gyermekrészlegbe lépnek. Itt is olvasóhelyek találhatóak a két egymás melletti ablakos mentén, sőt a szabadpolcos állványcsoport közepén, mint egy „könyvoceán” szigetén, szintén találhatóak ülőalkalmatosságok a pihenés-lapozgatás megkönnyítésére.

A gyermekek szabadpolcos teréből is nyílik egy iroda — ugyancsak a lépcsőházra telepítve —, a terem mögött pedig a nagyraktár van. (Ez azonban csak a folyosóról közelíthető meg. A raktárt a — földszinti — felnőtt részleggel kézilift köti össze, ez pillanatnyilag nem működik.) Az emeleti rész *valóságos gyermekparadicsom*. A szabadpolcos termen kívül ugyanis a folyosó másik oldalán tágas klub áll a kis olvasók rendelkezésére: a klubban televíziókészülék is van, s tanórákat is lehet benne tartani. Mivel pedig a nagyraktárt csak a felnőttek könyveinek szánták, a klubból nyíló helyiséget a gyermekkönyvtár tápraktárának rendezték be.

Az emeleti könyvtárhelyiségek érdekesen kapcsolódnak a művelődési központ egyéb részeihez: a folyosó faburkolatú előadóteremmel zárul (itt tartották az irodalmi estet is), s ezt a kb. 200 ember elhelyezésére alkalmas kamaratermet, amely a művelődési központ helyiségei felől is megközelíthető, mind a központ, mind a könyvtár használhatja.

A könyvtár egyéb, itt nem említett helyiségeit is számítva, teljes alapterülete eléri a 800 m²-t. A település lélekszámához viszonyítva ez az ország legnagyobb alapterületű városi-járásai könyvtára; a művelődési házakban, központokban levőket tekintve pedig

A felnőtt részleg lapozgatója, háttérben a bejárat

általában is a legnagyobb. Ha ehhez hozzávesszük izléses, színvonalas berendezését (itt jelentek meg először nagyobb számban a TANÉRT Merabona-vázra épített üveges kiállítási vitrinei-tárlói, amelyek hasonlíthatatlanul szebbek és jobban kihasználhatók a régieknél), valamennyi helyiség „felöltöztetését”, valóban igazat adhatunk a helyiek dicsérő véleményének: *Nagy nyeresége ez az intézmény könyvtárügyünknek.* Ami a szakemberek kritikai megjegyzéseit illeti, ezeket főként az elhelyezésből adódó funkcionális korlátok válthatják ki. Ugyanis a művelődési házak esetében már többnyire a tervezéskor eleve meghatározó erejű az egész épület tömege, léptéke és fő funkcionális kapcsolatrendszere szempontjából a sajátos „művelődési házi” igényrendszer, amely a könyvtár bizonyos egyedi funkcionális követelményeivel kevésbé számol. Kiskőrösön is felfedezni véltünk funkcionális „kényszerpályákat”: könyvtári szempontból például olyan tervezési kötöttségek okozhattak térkialakítási nehézségeket, mint a két szintre való telepítés, amelynek következménye az alaprajzi „szét-töredezés”, a sok közlekedő terület, a több kisebb „maradék” helyiség (a nagy, flexibilis-változtatható terek helyett), továbbá a tartóoszlopok nagy számából adódó bútortelepítési problémák, áttekintési gondok, valamint a két kapcsolódó oldalon derékszögben végigfutó ablakosor, amelyre csak olvasóhelyeket lehet telepíteni, noha a fűtőtestek némileg ezt a megoldást is nehezítik stb., stb. Kétségtelen azonban, hogy a két intézmény együttéléséből sok haszon, sőt megtakarítás is származik: például a közös helyiségek használatából fakadó gazdasági előnyöket sem szabad figyelmen kívül hagyni, legfőképpen pedig azt a nyereséget, ami abból fakadhat, hogy *egyik fél munkája a másikéra támaszkodhat, kiegészítheti egymást, s az együttműködés gyümölcseit mindkét intézmény látogatói élvezhetik.*

Végeredményben tehát Kiskőrösön minden feltétel adva van ahhoz, hogy a legjelesebb Petőfi-emlékhelyen, egy igen vonzó könyvtári környezetben *a költő emlékéhez méltó, tartalmas könyvtári tevékenység bontakozzék ki, magas színvonalú olvasási kultúra teremjen.* (—ő —a)

Az új mezőszilasi könyvtárban (Neményi László felvétele)

Könyvtár az író egykori házában

Ahol az emberi élet hosszához mérten még nem is oly rég remekművek fogantak, érlelődtek a kis dunántúli falu csendjében, távol az országút zajától, ma is áll a ház. Öreg falait, a már-már beroppanó tetőt azonban nem engedte át az időnek a közös gondoskodás. A szelíden emelkedő dombon, fák ölelésében ma megifjodott épület büszkélkedik, s az egykori magánlak több vendéget fogad, mint története során bármikor: az egész falut.

Az író, aki szabad idejében a vidék csendje, a nyugalom vonzott ide, nagyapja egykori házába: a Kossuth-díjas *Németh László*. A község: a Fejér megyei *Mezőszilas*. A ház homlokzatán frissen festett tábla jelzi: a községi könyvtár talált itt otthonra. És ami nincs kiírva: ifjúsági klub, úttörő szakköri helyiségek is nyílnak a hosszan elnyúló, L-alakú épületben.

A félezer könyvtári olvasó közül sokan megjelentek azon az emlékezetes, május elsejel ünnepségen, amelyen *Tulok László* községi tanácselnök átadta a lakosságnak a szellemi kultúra új otthonát. Tömeg vette körül a házat, amikor az esőtől terhes, alacsony ég alatt felröppentek *Kölcsey* Parainesisének szép szavai, majd *Móricz* magyarázata a jó könyvről, az írói alkotás valóság tartalmáról — mindez fiataloktól, gyönyörűen, a megértés igazával. Az emelkedettségből a vaskos realitásba szólított vissza a sárbogárdi gimnázium irodalmi színpadának kitűnő szabadtéri előadása: *A helység kalapácsát* elevenítették meg, vérbő komédiázással. Műsorválasztásuk nem volt véletlen. Kevesen tudják, hogy *Petőfi* 1841 júniusában megfordult a községben mint vándorszínész, és az egykori *Kirisits*-féle vendégfogadó udvarán rendezett előadásra toborozta a kis település — akkor még *Szilasbálys* — lakosságát. — Az ő forradalmi, szabadságharcos eszméit tartsa elevenen ez az új könyvtár — mondotta beszédében a tanácselnök —, és szolgálja községünk szellemi felemelkedését valamennyi új érték terjesztésével, méltóan irodalmi hagyományainkhoz!

A könyvtárat — noha megkéstek a kiviteléssel — példás társadalmi összefogás teremtette meg. *Németh László* személyes hozzájárulásán kívül a *Mezőföld Mezőgazdasági Termelőségvetkezet*, a *Művelődésügyi Minisztérium*, a megye, a járás támogatása és a helybeliek sok-sok önkéntes, kétkezi munkája segítette a községet, hogy tervét valóra váltsa. Három helyiségben, a korábbinál jóval nagyobb, nyolcvanöt négyzetméter alapterületen talált itt új otthonra az 5600 kötetes könyvvállomány, és az új berendezés lehetővé teszi a kényelmes helybenolvasást is.

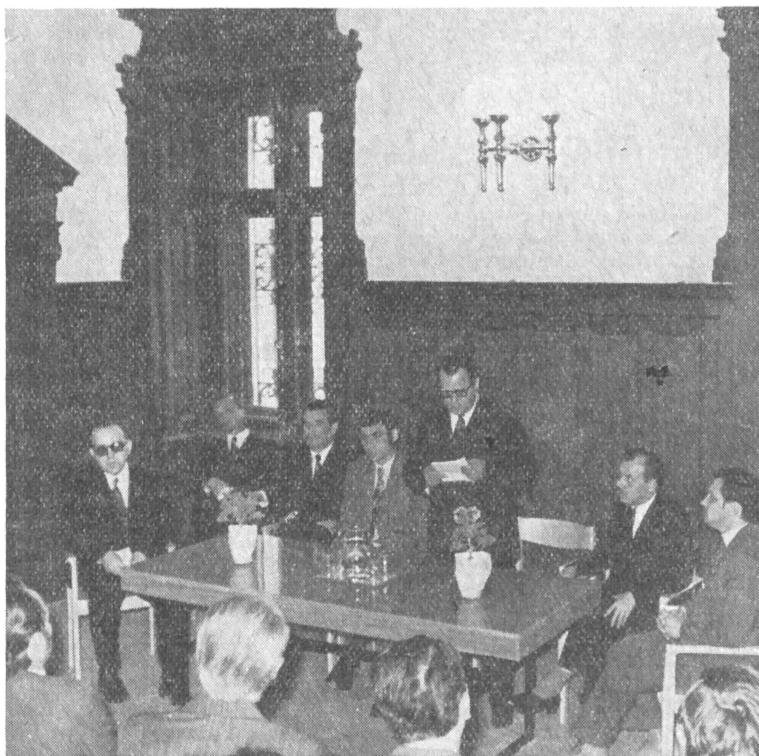
Volt, akit a régi ismeretség, volt, akit kíváncsisága hozott el, hogy találkozzék az eseményre hazalátogató íróval, vagy legalábbis láthassa őt. Akit a korosabb szilasiak is tisztelettel úgy emlegetnek, átvéve egymástól a szót: „Laci bácsi”. Nem várták hiába. Több mint háromszázan voltak részesei a pillanatnak, amikor *Németh László* elvágta a nemzeti színű szalagot a könyvtár bejáratánál. És szebb ajándékot aligha kaphatott volna a község tőle, akihez külön szálak is fűzik: személyes emléket a házal, és — ami ennél is fontosabb — a könyvtár olvasóinak *dedikált életműsorozatát* . . . (*neményi*)

Újjáalakított könyvtár Keszthelyen

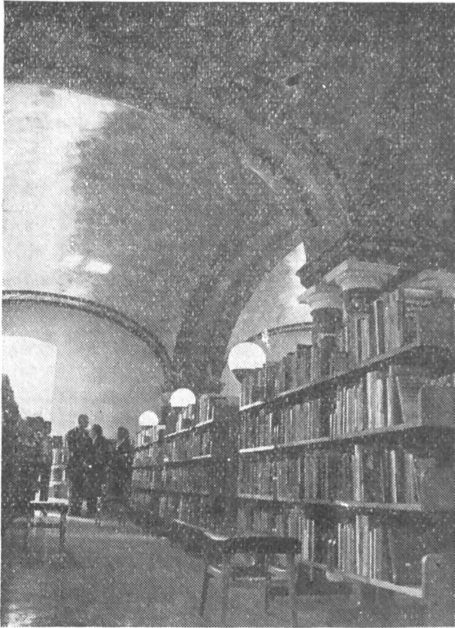
Ismét szaporodott eggyel a régi épületekből átalakított szép könyvtárak száma. Keszthelyen, a Festetics kastély földszinti szárnyában új elhelyezést kapott a városi-járási könyvtár, miután az épületrészt erre a célra átalakították és újonnan berendezték. *Zalavári Lajos* kétszeres Ybl-díjas építész tervei szerint hozták létre a műemléképületben a modern könyvtárat. Az új létesítmény alapterülete 392 m², a raktári férőhelyek azonban még lényegesen bővíthetők. Központjában a kastély pompás márványterme van, itt kapott elhelyezést a

szabadpolcos tér. Ez a helyiség korábban választófalakkal négy szobára volt osztva, az átalakítás során kibontották és egybenyitották. Nagyon szép előadóterem egészíti ki a könyvtárat s barátságos klubövezet. Nem teljesen megoldott azonban a világítás, ezt tökéletesíteni kell.

Az átalakítás a kastély 1969-ben kezdődött felújítási programjának keretében került kivitelezésre, s elsőként a könyvtár készült el az épületrészek közül. Körülbelül kétfélmillió forintba került a berendezés, melyhez a megyei tanács öt-

Szabó Kálmán, a Szakszervezetek Veszprém megyei Tanácsának titkára avatóbeszédét mondja

A márványteremben helyezték el a könyvki-
választó részleget (Borbás János felvételei)

százezer forinttal járult hozzá, a terveket
Moll Tibor belsőépítész készítette.

Az ünnepi átadás alkalmából Szabó Kálmán, a Szakszervezetek Veszprém megyei Tanácsának titkára tartott avatóbeszédet. Hangsúlyozta, hogy a könyvtár a nagy kulturális múlttal rendelkező Keszthelyen olyan helyzetbe került, hogy az ezredfordulóig nyugodtan fejlődhet.

Az új könyvtárban emlékeztek meg a Veszprém megyei tanácsi könyvtárhálózat megszervezésének 25. évfordulójáról. Kapor Károly, a megyei tanács művelődésügyi osztályának vezetője beszélt a 25 év eredményeiről, és mondott köszönetet a régi, valamint a mostani munkatársaknak, majd átadta a könyvtárhálózat munkatársai közül Bécsi Jánosnak, Jelencsik Sándornak, Tóth Dezsőnek és Varga Gyulánának a Veszprém megyéért emlékérem arany fokozatát. Ezután került sor első ízben a törzsgárda-emléklapok kiosztására. A 20 évnél hosszabb könyvtári szolgálatot teljesítő könyvtárosok ezüst, a 10 évi szolgálatot elérők bronz fokozatot kaptak. Varga Béla megyei könyvtárigazgató 25 éves szolgálata jutalmául háromhetes skandináviai tanulmányutat is kiérdemelt. Ezüst fokozatot kaptak még Bécsi János, Jelencsik Sándor, Onika Olga és Varga Károly. Bronz fokozatot 38 könyvtáros kapott. A könyvtáros napokat irodalmi műsorok egészítették ki és a könyvtárhálózat munkatársainak továbbképzés jellegű vetélkedője, amelyről később számolunk be. (pr)

MERABONA mintakönyvtár Szanyban

1974. április 19-én ünnepélyesen adtuk át rendeltetésének a 3300-as lélekszámú Szany községben (csornai járás), a Merabona család különféle egységeivel berendezett, megnagyobbított alapterületű könyvtárat.

Az avatásra kulturális forradalmunknak abban a fejlődési szakaszában került sor, amikor napvilágot látott a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának a közművelődésről szóló határozata, a „szanyi példát” tehát szinte úgy tekinthetjük Győr-Sopron megyében, mint a közművelődési határozat megvalósításának a nyitányát. Azaz a határozatban megkívánt szemlélet első lépését üdvözölhetjük, amely azt követeli meg, hogy „A fejlesztés során az eddiginél erőteljesebben kell érvényesíteni az üzemi, lakóhelyi, illetve állami fejlesztési források egyeztetését, koordinálását.” Szanyban ugyanis az egészséges összefogásnak az eredménye az, ami történt: Szany község tanácsa, a Merabona családot gyártó szanyi TÖVÁLL és az ugyancsak szanyi Asztalosipari Ktsz együttes munkája révén nagyobbodott meg a községi könyvtár alapterülete a művelődési házban belül, és kapott új, tetszetős és hasznos berendezést.

Igaz, hogy az alapterület még most sem éri el a szakmai irányelvek által megkívánt nagyságot, de az első lépés megtörtént feléje. Igaz, hogy a népes Merabona család és a szanyi TÖVÁLL készítette egyéb okos berendezési tárgyakból sem fért el minden a megnagyobbított községi könyvtárban, mégis melegebbé, jobbá vált és ügyesebbé, „könyvtáribbá” az egész intézmény. A község lakói, társadalmi szervei, gazdasági egységei pedig meggyőződhetnek arról, hogy az összefogás a közművelődésben is nélkülözhetetlen és hasznos erőforrás. S ezzel a felismeréssel magyarázható, hogy már ki is rajzolódtak a továbbfejlesztés körvonalai, amelyeket a fejlesztési terv keretében oldanak meg, tovább szélesítve és erősítve a mostani együttműködést.

És végül igaz az is, hogy ez a „szanyi példa” kamatozó befektetés a két vállalatnak: jó a TÖVÁLL-nak, és jó az Asztalosipari Ktsz-nek is, hiszen a „mintaterem”, a „bemutató” jellegű könyvtár a propaganda egyfajta megnyilvánulása, „üzleti fogás”,

**Pernesz Gyula, a Győri Megyei Könyvtár igazgatója felavatja az új könyvtárt
(Nagy Éva felvétele)**

ha úgy tetszik. Ám — meggyőződésem —, *hogy olyan jellegű propaganda ez, amely tartalmában közérdekű, s az egész községre kiterjedő kulturális hatást gyakorol.* Nem kétséges ugyanis, hogy Szany apraja-nagyja élvezi majd ennek az „üzleti fogás”-nak a hasznát, természetesen a TÖVÁLL és a Ktsz dolgozói és azok családtagjai is! Mintegy helyesen és tudatosan reagálva a KB-határozatnak a közművelődési könyvtárakra vonatkozó megfogalmazására.

„A közművelődési könyvtárak nevelési és tájékoztatási funkciójuk mellett az önművelődésnek fontos, nélkülözhetetlen eszközei, nagy szerepük van az igényes szórakozásban is.” És amelyeknek: „*Allandó feladatuk az olvasóközönség körének bővítése, új olvasói rétegek megnyerése, az olvasás színvonalának emelése és a permanens művelődéshez, politikai-szakmai tájékozódáshoz szükséges feltételek biztosítása.*”

Ezt ismerték fel és erre vállalkoztak a rábaközi községben a „mintakönyvtár” kialakításával, és hiszem, hogy *a szanyi összefogás ösztönzője lesz Győr-Sopron megyében a hasonló törekvéseknek, a távlati fejlesztési tervek megvalósításának.*

Pernesz Gyula

Kitüntetések

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa hazánk felszabadulásának 29. évfordulója alkalmából, eredményes munkásságuk elismeréséül *dr. Csongor Endrénének*, a székesfehérvári Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár igazgatójának; *Óvári Sándornak*, az Országos Széchényi Könyvtár fősztályvezetőjének a MUNKÁÉRDEMREND ezüst fokozata; *Joós Istvánnének*, a Lenti Nagyközségi-Járási Könyvtár igazgatójának a MUNKÁÉRDEMREND bronz fokozata kitüntetését adományozta.

A művelődésügyi miniszter március 21. alkalmából *Elekes Eduárdnét*, a Szekszárdi Megyei Könyvtár munkatársát; *Gyalai Tamást*, a Kunszentmártoni Nagyközségi-Járási Könyvtár munkatársát; *Hegedüs Józsefnét*, a Cibakházi Nagyközségi Könyvtár mb. vezetőjét; *Kircsinszky Györgynét*, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem könyvtárosát; *Tóth Imrénét*, a Pásztói Nagyközségi-Járási Könyvtár munkatársát DICSERETBEŊN részesítette.

Öt év a megyei könyvtárak bibliográfiai tevékenységében

1969-ben és 1970-ben az ország 50 tételt meghaladó önálló bibliográfiai terméséből a közművelődési könyvtárak kerekén 20%-kal vették ki részüket. (Rejtett bibliográfia alig került ki közművelődési könyvtári műhelyből, az 50 tételnél kevesebbet felölölő „mini”-bibliográfiákat pedig másodfokú nemzeti bibliográfiánk nem regisztrálja.)

Az említett 20%-nak mintegy 60%-át készítették megyei könyvtárakban. A fennmaradt 40%-ot zömmel a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, kis részben néhány — a bibliográfiák készítésében is jeleskedő — városi-járási és szakszervezeti könyvtár kiadványai teszik ki.

S bár másodfokú nemzeti bibliográfiánk lassúsága miatt az általam vizsgált időszak további éveire nézve pontos adatokat felhozni nem tudok, megalapozottnak vélem azt a becslést, mely szerint a megyei könyvtárakban évente 35—40 regisztrált bibliográfia készül.

Az áttekintés időszerúsége

Öt év alatt a megyei könyvtáraknak tehát mintegy 200 jelentősebb bibliográfiai művet köszönhetünk. Ez már önmagában is indokolná az áttekintés időszerúségét. Vállalkozásomra mégsem elsősorban e tény készített, hanem az, hogy az utóbbi évtizedben a bibliográfiai munka — a megyei könyvtárak vonatkozásában is — valahogy *elbújt a tájékoztatás fogalma mögé*, és a kelleténél kevesebb szó esik róla. A III. országos könyvtárügyi konferencia dokumentumaiban és az 1972-ben megjelent szakmai irányelvekben egyaránt a tájékoztatás lép előtérbe.

Tévedés ne essék: ez a jelenség valójában fejlődést hordoz, mert jegyében a megyei könyvtárak bibliográfiai munkája olyan szélesebb tevékenységbe ágyazódik be szervesen, amely a működés egészét meghatározza, s szükséglet- és igényközpontúvá teszi. Ez másként azt jelenti, hogy a megyei könyvtárak korábban sokszor öncélú bibliográfiai vállalkozásai fölött hovatovább eljárt az idő, s a továbbiakban csak valódi, *a társadalmi szükségletekkel-igényekkel igazolt* bibliográfiai teljesítményekkel lehet — csúnya bukások és a hitelvesztés kockázata nélkül — a színre lépni.

Írásomban éppen a tájékoztatás nézőpontjából, a tájékoztatás szükséglet- és igénykritériumait alkalmazva kívánom áttekinteni a megyei könyvtárak bibliográfiai tevékenységének legutóbbi öt évét, s ezáltal egyszersmind ki is emelni a tájékoztató munka e hagyományos, de továbbra is meghatározóan fontos, külön is jól vizsgálható tartományát abból a félhomályból, amelybe belekerült.

A kiindulópont

A Könyvtáros 1966-ban tette közzé *Sallai Istvánnak és Szilágyi Tibornak* Az ajánló bibliográfiai munka öt éves programja című, kétrészes tanulmányát. Ez az utolsó olyan dokumentum, amely a közművelődési könyvtárügy, ezen belül kiemelten a megyei könyvtárak vonatkozásában kizárólag a bibliográfiai munkával foglalkozik, a bibliográfiai munka egészéről ad áttekintést (az 1961-ben tartott gödöllői bibliográfiai konferencia ajánlásai és a Könyvtáros 1964/65. évi ún. bibliográfiai műhely vitájának tanulságai alapján), s egyszersmind azokat az irányokat is megjelöli, amelyekre a megyei könyvtárak bibliográfiai (korántsem csak ajánló-bibliográfiai) munkájának rá kell állnia.

Ezek az irányok a következők:

- a helyismereti tevékenység bibliográfiákkal való alátámasztása;
- a megyei könyvtárak és a hálózatuk állományáról tájékoztatók, kötetkatalogusok megjelentetése;
- a megyei könyvtárak és hálózatuk számára szükséges kisbibliográfiák, ajánló rölapok készítése és megjelentetése;
- önkéntes vállalás és együttműködés alapján ajánló bibliográfiai kézikönyvek létrehozása.

Az azóta eltelt évek eredményeit szemlélve elmondható, hogy a Sallai István és Szilágyi Tibor kívánta irányokra való ráállás megtörtént, bár az akkor megálmodott szervezési és terjesztési konstrukció (kötelező lektorok, több könyvtár rendszeres együttműködései, a hiányok viszonylagosan egyenletes és gyors pótlása, a példány-

szám-megállapítás és a terjesztés problémáinak kiküszöbölése) a vártnál lassabban és máshogy van megvalósulóban. Így például ma már valamire való bibliográfiát általában nem adnak ki *érdemi lektorálás* nélkül, egyre több példa van a *közös munkára* és a bibliográfia-átvételekre, és talán a Debreceni Megyei Könyvtárnak az a vállalkozása, hogy tájékoztató jegyzékével kiadásával közvetítőként lép fel a kiadandó bibliográfiák elégséges, tehát megrendelésre is jutó példányszámának megállapításánál, végre át fogja törni a „csak a hálózatnak legyen elég” gondolkodás korszakait is.

A helyismereti tevékenység bibliográfiai alátámasztása

A legjobb eredmények a helyismereti tevékenység bibliográfiai alátámasztásában, illetve a helyismereti bibliográfiai munka feltételeinek kooperációs úton való megteremtésében (a Lisztes-féle munkaközösség, a veszprémi és a szombathelyi megyei könyvtárak által összefogott, gondozott repertorizálás), metodikájának javításában születtek.

Indokként itt hadd utaljak a Borsod, Komárom és Veszprém megye felszabadulás utáni életét feltáró nagy bibliográfiákra, több regionális folyóirat (Alföld, Borsodi Szemle, Jelenkor, Válasz) megyei könyvtári műhelyben készült repertóriumára, a kurrens Vas-bibliográfiára, a Komárom megyei közgyűjtemények helyismereti katalógusára, a Kaposvár-bibliográfiára, illetve két olyan, félig-meddig sikerületlen teljesítményre is, mint amilyen a Heves és a Szabolcs-Szatmár megyei sajtóbibliográfia. Ez utóbbiakat azért említem, mert a szakmai kritika keményen megbírálta őket, bizonyosságul annak, hogy ma már korántsem kell meghatódnunk a jószándéktól, illetve dicsérnünk kimerítően a produkciókat.

Egyébként még a sikeres alkotásokat sem fogadta a szakmai kritika *érdemi megjegyzések nélküli hozsánával*. Hol bizonyos túlbujánzásokat (pl. a megyei bibliográfiai szintéziseknél), hol a „helyismeretiség” kritériumainak bizonytalanságát (pl. a Kaposvár-bibliográfiánál), hol az elsődleges beosztás problémáit, a mutatók szétaprózottságát és pontatlanságát kifogásolták a bírálók. A kritikák sok olyan elméleti és szerkesztési-gyakorlati ismeretet halmoztak fel, amely lényegesen segítheti a további vállalkozásokat. És nemcsak a helyismereti bibliográfiákra-repertóriumokra vonatkozóan. Örvedetes, hogy a helyismereti bibliográfia körül nemcsak központi szakemberek (Berza László, Fogarassy Miklós, Fügedi Péterné, Páldy Róbert, Sallai István, Szilágyi Tibor és mások), hanem vidékiek is tevékenykednek, sőt meglehetősen markáns vonású iskolákat alakítottak ki (Szegeden Péter László és Gyuris György, Debrecenben Bényei Miklós, Kertész Gyula, Héthy Zoltán, illetve az innen elindult Mándy Gábor).

De hadd lépjek tovább. Az elmúlt öt évben nem voltak elég erőteljesek és hatékonyak a helyi vagy az erős helyi kötődéssel rendelkező alkotók személyi bibliográfiáinak elkészítésére és közreadására irányuló megyei könyvtári törekvések. A jelentékenyebb személyi bibliográfiák (Buday Dezső, Dugonics, Lukács Károly, Móra, Tornyai, Vajda László, Vaszary stb.) közül a szakkritika a Dugonics-bibliográfiát állította — jogosan — példaként a hasonló vállalkozások elé, mégpedig a racionális és mégis „sokatmondó” bibliográfiai metodika meghonosítása szempontjából.

Az elmúlt öt évben — a Tanácsköztársaság 50. és a felszabadulás 25. évfordulója kapcsán — *számos ünnepi bibliográfia* is megjelent. Ezek túlnyomó részére egy sereg műfaji zavar a jellemző. A zavarok elsősorban arra vezethetők vissza, hogy a bibliografizálásra-repertorizálásra kitzűzött időhatárok túlságosan közel esvén egymáshoz, a feldolgozható dokumentumok köre is rendkívül szűk volt. Így azután számos ajánló bibliográfiának látszó kiadvány valójában a kutatók szolgálatára volt — rosszul — „bemerve”, illetve a magukat kutatóknak felkínáló bibliográfiák — információszegénységüknél fogva — tulajdonképpen csak rosszul sikerült ajánló bibliográfiáknak tekinthetők. Ezért — közeledvén a felszabadulás 30. évfordulója — még idejében hangzott el az 1972-ben tartott miskolci helyismereti bibliográfiai értekezlet felhívása, hogy *ünnepelni csak értékes, nagy tájékoztatási értékű bibliográfiákkal szabad*. Reméljük: így lesz.

A kötetkatalógusok és a gyarapodási jegyzékek

Az utóbbi öt évben a „Mi könyveink” típusú általános katalógussal egyetlen könyvtár sem jelentkezett. A korábbi divatos forma, valószínűleg *az Új Könyveknek és mutatóinak* kifejlődése következtében, hirtelen időszerűtlenné vált. Éves megyei gyarapodási jegyzéket — konok következetességgel — a *Szombathelyi Megyei Könyvtár* tesz közzé. A mintaszerűen szerkesztett, Vas megye 12 legfontosabb közművelő-

dési könyvtárának gyarapodását tartalmazó katalógus kétségtelen gyakorlati hasznán kívül az elmélyült, a közművelődési könyvtárak állománygyarapításának fejlődését megállapítani hivatott vizsgálatoknak is tárgya lehet.

Több megyei könyvtár készített kötetkatalógust részgyűjteményeiről, például a kaposvári, a tatabányai, a veszprémi és a szombathelyi megyei könyvtár pedagógiai állományát tárta fel ily módon. Ez összefügg azzal a törekvéssel, hogy pedagógusaink szakirodalmi ellátása minél előbb megjavuljon.

Az irányítás új rendszerére való áttéréstől kezdve divatosá vált a *vezetők tájékoztatása*. Több megyei könyvtár adott és ad ki jegyzékeket vezetéstudományi állományáról és új szerzeményeiről. A vezetés fontosságának felismerése kedvező gyűjtőkörü következményekkel járt: ráirányította a figyelmet egy korábban alig gondozott szakterület irodalmának szemmel tartására és folyamatos beszerzésére.

A vezetők tájékoztatására irányuló törekvés alakította ki az e tekintetben legéletképesebb vállalkozást, a *Debreceni Megyei Könyvtár* kurrens tájékoztatóját, ám ennek már semmi köze nincs az újonnan beérkezett könyvek vagy egyéb dokumentumok gyarapodási jegyzékéhez, minthogy teljességre törekvő szignaletikus (jeladó) bibliográfiává fejlődött. Több megyei könyvtár ma már megyei mutációt készít e szolgáltatás nem regionális vonatkozású törzsrészének átvételével.

Saját folyóiratállományát tüzetes katalógusban csak a *Szombathelyi Megyei Könyvtár* tárta fel. Ezt is példászerűen tette. A többi „folyóirataink—újságjaink” típusú jegyzék kevésbé igényes. Több megyei könyvtár kezdeményezte és adta közre a megyében található szakfolyóiratok jegyzékét, helyesen ismervén fel azt a tényt, hogy a regionális könyvtárközi együttműködés szervezésére és „menedzselésére” egyetlen intézmény alkalmas: a megyei könyvtár. Igaz, van országos jegyzék is, ám a megyeiek egyelőre fűgőbbek.

Ajánló bibliográfiák és ajánló bibliográfiai kézikönyvek

Az ajánló bibliográfiai termés „sztemderd alatti” részét — mint már utaltam rá — nemzeti másodfokú bibliográfiánk nem regisztrálja. Létükről és számukról legfeljebb a *Könyvtáros* híryanagában lehet tájékozódni, értékük felől pedig esetlegesen összeállt magángyűjteményekben. Tapasztalataim szerint hazánkban ma már sehol sem múlhat el könyvhét, jelesebb esemény, kiemelkedőbb évforduló *bibliográfiai rölapok* megjelentetése nélkül. Még a bibliográfiai munkában leggyengébb megyei könyvtárak is folyamatosan művelik ezt a műfajt. Eljárásukat csak helyeselni lehet, mint ahogy azt is, hogy a rölapok általában jó színvonalú, nemegyszer kifogástalan grafikai köntösben látnak napvilágot. Néha azonban a grafikai köntös színvonalára már meghaladja a kiadvány tájékoztató értékét, ami nem követendő példa.

Az ajánló bibliográfiai „regisztrált” darabjait vizsgálva feltűnik, hogy a megyei könyvtárak meglepően alacsony arányban — 1969/70-ben legfeljebb 16—17% erejéig — vállalkoznak természetstudományi és alkalmazott tudományi témák bibliográfiai feldolgozására. Ami e téren született, az leginkább a középiskolai tanulmányi versenyeknek köszönheti létét. E tekintetben — a központi bibliográfiai segítség hiányában, illetve a témák egy részének regionális költődése miatt — a megyei könyvtárak „önsegélyre” voltak utalva, sőt még kooperációs megoldás is előfordult (Debrecen — Szombathely).

A társadalomtudományi témákban is a középiskolai tanulmányi versenyek bibliográfiai segítése dominál. A *Kaposvári Megyei Könyvtár* a szakmunkástanulók művelődésének bibliográfiai segítésére is vállalkozott. A legszívesebben választott téma az irodalom és a történelem. Némelyik megyei könyvtár — elsősorban a kaposvári és a szolnoki — előszeretettel készít ajánló bibliográfiákat a *pedagógusok számára*.

Érdekes, hogy az ajánló bibliográfiából milyen könnyen nőhet ki olyan referálólapszerű kiadvány, mint pl. a Szolnoki Megyei Könyvtár Rövid úton c. pedagógiai irodalmi szemléje. Voltak hasonló — kevésbé sikeres — vállalkozások a népművelők tájékoztatására is, ám ezek létrejöttét inkább az elkötelezettség bizonyításának szándéka ösztönözte, semmint a tényleges társadalmi igény.

Említést érdemel a *Szolnoki Megyei Könyvtár* két kurrens, ajánló bibliográfiának is vehető ötletes kísérlete, a Könyvtári Magazin és a Kaleidoszkóp. Mindkettő alkalmas könyvtárbarát körök kialakítására és összefogására.

Új szín az ajánló bibliográfiai termésben a nemzetiségek számára készített bibliográfia (Pécsi Megyei Könyvtár). *Kevés bibliográfia készült a gyermekek számára*; e tekintetben leginkább a *Miskolci Megyei Könyvtár* jeleskedett (Korok, vallások, istenek, illetve: Gyermekszíndarabok és jelenetek).

Mintaszerű kisbibliográfiákat, sőt: kisbibliográfiai sorozatot produkált az elmúlt öt évben a *szegedi Somogyi Könyvtár*. E bibliográfiaiak pontos „bemértégükkel” (ki-

nek, mit, milyen célból stb.) tűnnek ki, s példái a metodikai érettség ma már mindinkább kötelező színvonalának.

A Sallai—Szilágyi-féle „sinreállítás” legkevesbé az ajánló bibliográfiai kézikönyvek terén sikerült, hisz valójában egyetlen — miskolci—veszprémi „koprodukcióban” készült — terméke van e műfajnak, a Bevezetés a művészettörténet irodalmába. Ráadásul ez nem is volt teljesen hibátlan vállalkozás. Az öt év terméséből ezenkívül alig lehet olyan további művet felhozni, amely — ha csak egyetlen műhely termékeként is — hasonló funkciókat tölthetne be. E ritka kivételként talán a *Miskolci Megyei Könyvtár* sci-fi bibliográfiája említhető meg, amit azonban csak kis példányszámban, eleve „hiánycikként” publikáltak.

Összefoglalásul

A megyei könyvtárak — eléggé nem dicsérhetően — sokféle bibliográfiai műfajt művelnek, ám egyetlen műfajban sem törekszenek egyedulalomra, vagy akárcsak hegemoniára. Ez nem tette lehetővé, hogy bármelyik műfajt illetően is teljes — országonként — képet vázoljak fel a megyei könyvtárak bibliográfiai tevékenységének ismertetésével, de hát ez nem is volt célom. A megyei könyvtári „bibliográfiai valóság” megmutatására törekedtem. Szemlémet csak azzal szeretném még kiegészíteni, hogy a megyei könyvtárak kiadványi tevékenysége — úgyszintén tájékoztató kiadványi tevékenysége — egyáltalán nem korlátozódik bibliográfiák készítésére és kiadására. Csak jelzésszerűen említem meg az évkönyvet, a módszertani útmutatókat és a híradókat, a különféle helyismereti feldolgozásokat (pl. a Petőfi-évforduló kiadványait), a dokumentumköteteket, az eseménynaptárakat, valamint a Somogyi Könyvtári Híradó, újabban a *Somogyi Könyvtári Műhely* által legtisztábban megvalósított adatdokumentációkat.

Talán feltűnt, hogy az általam említett kiadványok többsége Debrecenből, Miskolcra, Szolnokra, Szegedre, Tatabányára, Veszprémből, Kaposvárról és Szombathelyről származik. A többi könyvtárból — egyelőre — csak hébe-hóba kerül ki említésre méltó teljesítmény, vagy csak az esetek egy részében felettebb tematikus produkciók születtek. Ezekre csupán csínján tértem ki, hisz annak idején a szakkritika nem volt elnéző velük szemben.

Ha már a kritikáról többször is szó esett, el kell mondanom, hogy csak egyetlen központi orgánunk — a *Könyvtáros* — vállalkozik a bibliográfiai termés rendszeres és érdemi követésére. A *Könyvtári Figyelőben* az elmúlt öt évben inkább a megyei könyvtárak tájékoztató munkájának egészét értékelő összefoglalók jelentek meg (Szilágyi Tibor tanulmányai az 1969. és 1970. évfolyamban), a *Magyar Könyvszemle* pedig az elmúlt öt év alatt mindössze néhány formális, udvarias ismertetést közölt megyei könyvtári bibliográfiai termékekről. Ez annál is inkább sajnálatos, mivel a folyóirat egyik főprofilja éppen a bibliográfia volna.

Futala Tibor

GOMBOCZ ISTVÁN emlékére ösztöndíjat alapított a Kent State University (Kent, Ohio, USA) keretében működő School of Library Science. A közelmúltban, munkáselete teljében elhunyt Gombocz István, mint ismeretes, az Országos Széchényi Könyvtár nemzetközi csereszolgálatának volt vezetője, s betöltötte az IFLA nemzetközi kiadványcsere bizottságának elnöki tisztét is. Mindkét minőségében nagy érdemeket szerzett a nemzetközi könyvtárügyi kapcsolatok kiépítésében és ápolásában, s ezt kívánta elismerni és emlékezetessé tenni az alapító az ösztöndíjjal, melyet minden évben egy-egy arra érdemes magyar könyvtáros kaphat meg. E könyvtárosnak egyéves amerikai tartózkodása alatt alkalmá nyílik a kenti egyetemen a Master of Library Science fokozat megszerzésére is. Az ösztöndíjat első alkalommal a könyvtáros egyesület elnökségének egyhangú döntése alapján Kovács Ilona, az OSZK katalogizálási osztályának helyettes vezetője kapta.

A KÖNYVTÁROS SZERKESZTŐ BIZOTTSÁGÁNAK tagjai: Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gönczi Imre, Győri Erzsébet, Karácsonyi Jánosné, Kéki Béla, Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kovács Dezső, Papp István, Sallai István, Szőke Tiborné.

25 éves az Országos Széchényi Könyvtár főlépéldány központja

A főlépéldány központ ebben az évben 25 éves. Az Országos Könyvtári Központ hatósági és szervezési osztályaként alakult 1949-ben, majd 1952-től a Népkönyvtári Központ könyvfeldolgozó osztályaként kezdte meg az 1949—1952-es években begyűjtött anyag szétosztását. 1954-től, a Népkönyvtári Központ megszüntetése után az Országos Széchényi Könyvtárban már mint könyvelosztály működött egészen 1973. szeptember 1-ig, azóta főlépéldány központ néven folytatja munkáját, változatlanul az Országos Széchényi Könyvtár IV. főosztályának keretében.

A főlépéldány központ 25 éves történetének, tevékenységének csak egyik — bár nagyon fontos — oldalát kívánjuk bemutatni az alábbiakban: szerepét a könyvtárak állományának kiegészítésében. Az első három esztendő főként a különféle forrásokból származó könyvek és periodikák összegyűjtésével telt el, de a központ tevékenységében a továbbiakban is fontos szerepet játszik a könyvtárak főlépéldányainak átvétele.

Negyedszázad mérlege

A könyvtárak szükségleteinek kielégítése általában négyféle módon történt az

évek folyamán: 1. a központ saját anyagáról készített jegyzékek segítségével; 2. más könyvtárak főlépéldány-jegyzékeinek körözése útján; 3. helyszíni válogatással; 4. egy-egy szak anyagának teljes átadásával. Saját jegyzékeket rendszeresen 1958 óta készítünk, addig inkább magukat a katalóguscédulákat köröztük. A szétosztó munka — adataink szerint — 1953-ban kezdődött meg. Az 1953—1959-es évekről csak összesített adatokkal rendelkezünk, az 1960-tól 1973-ig terjedő időszakról már részletesebb adataink vannak. A könyvtári igények kielégítését mindenkor csak mennyiségileg tartjuk nyilván, mert rendkívül nagy munkával járna az igényelt művek cím szerinti nyilvántartása. (Az utóbbi években azonban a kielégített igények regisztrálására egy-egy jegyzéket megőrzünk.)

1953-tól 1973-ig, tehát 21 év alatt a könyvtárak állományának kiegészítésére összesen 2 095 217 könyvtári egységet adtunk át. (Ebben a mennyiségben a könyvtárak főlépéldány-jegyzékeinek körözésével hasznosított kiadványok nem szerepelnek.) Feljegyzéseink szerint 1960-tól 1973-ig a nagyobb könyvtárak, illetve könyvtár típusok az alábbiak szerint részesültek a kiosztott anyagból:

Országos Széchényi Könyvtár	71 663
az Országos Széchényi Könyvtár műemlék-könyvtárai	8 886
a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára	17 844
Budapesti Egyetemi Könyvtár	19 675
Debreceni Egyetemi Könyvtár	176 820
Pécsi Egyetemi Könyvtár	4 844
Szegedi Egyetemi Könyvtár	19 385
megyei könyvtárak	54 085
járásai, városi könyvtárak	16 816
községi könyvtárak	47 878
a Szakszervezetek Országos Tanácsának könyvtára	514
központi szakkönyvtárak	248 385
szakegyetemi könyvtárak	9 675
főiskolai szakkönyvtárak	16 885
egyetemi tanszéki könyvtárak	7 470
az MTA intézeti könyvtárai	14 048
az országos múzeumok könyvtárai	17 239
a budapesti múzeumok könyvtárai	24 320
a vidéki múzeumok könyvtárai	24 768
hatósági, hivatali könyvtárak	14 148
kutatóintézeti könyvtárak	6 156
társulati, egyesületi könyvtárak	22 593
tanító-, óvónőképző intézeti könyvtárak	17 268
egyéb iskolai könyvtárak	11 467
központi egyházi könyvtárak	26 532
egyéb egyházi könyvtárak	15 956
Összesen:	916 120

Bármilyen fontosak is a mennyiségi adatok, kevésbé jellemzőek, mint a tartalmiak. Milyen kiadványok kerültek a könyvtárakba? Mindenekelőtt le kell

POSONI KERT.

KIBEN MINDEN KERTI

Munkák, Rendelések, Virágokkal, Veleményekkel, Fakkal, Gyümölcsökkel és Kerti Csömőkkel való baimolódások: azoknak Nemesek, haznok, béc. csinaiafók bővségcsen Magyar nyelven le-iratattanak, kivált-keppen azok, az kik

ESZTERGAMI. ÉRSEK URÚNK Ó NÁGA POSONI KERTEBEN TALALTATNAK.

Az Nemes Magyar Nemzetnek közönséges hafznára.

Felatták rendin-való

P. LIPPAY JÁNOS-által.

Kinck első könyve nyomtatattott Nagy Szombatba, az Academiái bőttükkel.

Ac idbbi Bőttük.

Colmerovius Máthe Császár Urunk ő Főltége könyv-nyomtatottjánk bőttüvvel. Anno 1664.

Egy értékes RMK példány címlapja

A főlőpéldány központ raktárában (Az OSZK fotólaboratórium felvételei)

műve, mely a nevezetes mű első kiadása. 1960-ban a Budapesti Műszaki Egyetem könyvtára kapta meg az értékes kiadványt.

Nagyszámú kiadványt kapott az Országos Széchényi Könyvtár is állományának kiegészítésére, hiszen — jogosan — minden magyar és magyar vonatkozású műből első helyen kellett igényeit kielégítenünk. A nemzeti könyvtár állományának teljessé a főlőpéldány központ a periodikák hiányainak pótlásával, naptárak, kalendáriumok, szematizmusok hiányos sorozatainak kiegészítésével ért el fontos eredményt. Különleges érdekességként említésre méltó a „Das ist der Niebelungenliet”, Eppishausen, 1821. c. kiadvány egyik példányának kalandos sorsa: a kiadvány önmagában is értékes, becstét azonban bibliofil voltán, történetén kívül az a kéziratossá bejegyzés is fokozza, mely az ajándékozó, Joseph, Freiherr v. Lassberg és gróf Majláth János személyére vonatkozik. (Az értékes kiadványt és történetét *Wix Györgyné* ismertette az OSZK Híradó 1966. évi 1. számában.)

Nyilvánvaló, hogy a főlőpéldány központ állományából részesülő könyvtárak bővebb és részletesebb tájékoztatást adhatnak azokról az értékekről, melyekkel igényléseik alapján állományukat gazdagítottuk. Célunk csupán az volt,

hogy megemlékezzünk a főlőpéldány központ munkájáról negyedszázados fennállása alkalmából.

A kereső jegyzéktől a tároló könyvtárig

Az elmúlt 25 év, bár eredményekben gazdag, nem volt mentes a nehézségektől sem. Jószerevel — követhető példák hiányában — magunknak kellett kidolgoznunk, megkeresnünk a legmegfelelőbb munkamódszereket, mindig az anyag jellegéhez és a rendelkezésre álló munkaerőhöz alkalmazkodva. S az úton nincs megállás: a főlőpéldány központnak, hogy ne csak nevében, de tevékenységében is méltóan szolgálhassa a magyar könyvtárugyet, *meg kell újhódnia*, új lehetőségeket kell felkutatnia a könyvtárak főlőpéldányainak minél tökéletesebb hasznosítására, a felesleges művek megnyugtató ellenőrzés után történő selejtezésére. E célok megvalósítása érdekében a közeljövőben megindítjuk „kereső” jegyzékeinket, melyekben a könyvtárak keresleteit (deziderátáit) kívánjuk körözni. Foglalkozunk a főlőpéldány központ jelenlegi állományának gyorsított feldolgozásával, hasznosításával, tervezzük az új, hatékonyabb szervezeti keretek, valamint a *tároló könyvtár koncepciójának kidolgozását* — közösen a Művelődésügyi Minisztérium

könyvtárügyi osztályával és a Könyvtár-
tudományi és Módszertani Központtal. A
tároló könyvtár létrejötté ugyanis lényeg-
esen enyhítene a könyvtárak nyomasztó
helyhiányát. A főlépéldány központ és

a tároló könyvtár feladatainak nagy kö-
rültekintést igénylő kimunkálásához há-
lálisan fogadunk minden javaslatot, véle-
ményt.

Kostyál István

iskola és könyvtár

Gyermekkönyvtári foglalkozások napköziseknek

Gyermekkönyvtárosok gyakran panaszo-
lják, hogy nem tudnak az iskolákkal
állandó kapcsolatot kiépíteni. A sikertelenségért általában az iskolát okolják, pedig
nincs mindig igazuk. Elfelejtik ugyanis, hogy a gyermek az iskolapadban, tanórán
tölti fele napját, s a ma iskolája még nem képes arra, hogy megszervezze a másik
fél nap, a gyermek szabad idejének sokoldalú fölhasználását. Például könyvtárba
vigye őket.

Régóta csodálkozom viszont azon, hogy a gyermekkönyvtárosok többsége még
mindig nem fedezte fel azt az intézménytípust, amelyben az általános iskolás tanulók-
nak mintegy negyede, csaknem 250 ezer gyermek tölti a „másik fél napját”, bizonyos
értelemben: *a szabad idejét*. A *napközi otthonokra* gondolok, és egy újabb szervezeti
formára, az *iskolaotthonra*.

Zalai körutam során örömmel tapasztaltam, hogy ebben a megyében „fölfedezték”
az „egésznapos nevelés” intézményei kínálta lehetőségeket, élnek velük, s nem is akár-
hogyan.

Egy járási könyvtár munkája

Gutorfőde kisközség napközi otthonának évi tervében találkoztam először azzal
a meglepő — és rendszeres! — bejegyzéssel, hogy „Játsszunk komolyan!” címmel
a lenti járási könyvtár munkatársa, *Illés Angéla* havonta egyszer foglalkozást tart
a napközis gyermekeknek. Külön az alsósoknak és külön a felsősöknek. Amikor aztán
Lentiben jártam, a járás székhelyén, a nagyközség mindkét iskolájának napközis
nevelői sok érdekeset meséltek a könyvtári foglalkozásokról, s ismét felbukkant *Illés*
Angéla neve. Így hát hozzá fordultam tájékoztatásért.

— *Először talán a foglalkozások rendszerét próbáljuk fölvezetni. Azt, hogy milyen
széleskörűek ezek a szervezett, programszerű kapcsolatok.*

— *Csesztreg, Csömödér, Gutorfőde, Nova, Páka, Rédcis, Resznek, Zalabaksa*
iskolájában és *Lenti 2* általános iskolájában — összesen tehát 10 iskolában — mintegy
750 gyermeket vontunk be az 1973/74-es tanév szervezett programjaiba. A 750 gyermek-
ből kb. 420 a „vidéki”, s közülük csupán 150 nem jár napközibe. Havonta egyszer
megyék a községekbe. Ahol van megfelelő községi könyvtár, ott abban, ahol nincs,
ott a napközis helyiségekben tartom a foglalkozásokat. *Lentiben*, a járási könyvtár-
ban 2 helybeli csoporttal foglalkozom kiemelten. Egy elsősztályos és egy összevont
harmadik-negyedik osztályos napközis csoporttal. Velük kéthetenként találkozom
a könyvtárban. *Lentiben* egyébként, az enyémeiken kívül még 200—220 gyermek jár
rendszeresen a könyvtári foglalkozásokra, kolléganómhoz.

— *Hogyan kerülnek elsősztályosok a könyvtárba? Hiszen ők még csak most
tanulják az olvasást.*

— Igaz, az elsősök csak félévtől „beiratkozott” olvasók, de addig is sok könyvet
vittek ki a napközibe. Nem tudom, jó módszer-e — én annak tartom —, hogy már
az első félévben is hagyjuk, hadd forgassák-lapozgassák a kicsik a könyveket, szók-
janak könyvhöz, képhez, betűhöz, könyvtárhoz. Természetesen sokat játszunk. Leg-
utóbb épp az „Ablak-zsiráf”-fal. Ugyanis előtte „A Hold ruhája” című mesét ját-
szottuk — bábokkal —, s a lexikonhasználattal az volt a célom, hogy megpróbáljunk
különbséget tenni mese és valóság között. Kiderítettük, hogy a Hold nem változtatja
alakját, és a rák sem varrásra használja az ollóját. A gyermekek rengeteget beszéltek,
találgattak; szándékosan sokat beszéltettem őket. És örülök, hogy eredménnyel. A nap-
közis bemutató foglalkozáson a jelenlevő pedagógusok egyöntetűen megállapították,

Bábozás a zalaegerszegi József Attila Városi Könyvtárban

hogy a kicsik meglepő tisztán és értelmesen beszélnek. Ha sikerül, belőlük igazi, értő könyvolvasókat nevelünk!

— *Hogyan szervezi meg az iskolákban a rendszeres könyvtárlátogatásokat? Segítenek-e a nevelők?*

— Döntőnek tartom a személyes kapcsolatot, ha tehát időm engedi, lehetőleg ott vagyok a tanév eleji napközis munkaközösségi értekezleten. Adom a kész programot — vidéken 8 foglalkozást tartunk egy-egy tanévben —, amelyet az előző évben összegyűlt kívánságok, igények alapján állítok össze. Sehol nem tapasztalok közömbösséget; a tantestületek igen sokat segítenek a szervezésben és lebonyolításban.

— *Az adatokból kitűnik, hogy a gyermekek többsége napközis, de az is, hogy nem csak napközisekkel foglalkoznak.*

— A szervezett foglalkozások bázisai természetszerűen a napközi otthonok, hiszen az úgynevezett szabad időben csak ott található együtt nagyobb gyermekcsoportok. De nem zárhatjuk ki a nem napköziseket sem; ez ostobaság volna! A tanulók részvétele egyébként teljesen önkéntes, csak az vesz részt a játékokban, akit a játék vonz. Igaz, a napközis csoportnak minden tagja jelen van a könyvtárban, de akinek nincs kedve bekapcsolódni a játékba, az leül, olvasgat, rajzolgat, nézeget, rejtvényt fejt stb. Ez azonban ritka eset: a gyermekek szívesen játszanak, mégha a játék gyakran szellemi erőfeszítéseket követel is tőlük.

„Játsszunk komolyan!”

Hogy itt valóban komoly szellemi tornáról van szó, *Illés Angéla* néhány feladatlapján magam is tapasztalhattam. Szellemes, ötletes, logikus, fejtörésre készítő feladat- és rejtvény sorok, magam is beleizzadtam a megoldásokba. Baj ez? Nem! A pszichológia már rég kiderítette, hogy a gyermek nem szereti, ha dedósznak nézik, ha látszafeladatokat kap; szereti viszont, ha a felnőttek komolyan veszik, ha izgasztó és izgalmas akadályokat kell legyűrnie. És a játékoság soha nem csökkentheti a feladat súlyát. A gyermek — *Kosztolányi Dezső* szavaival élve — „halálosan komolyan” játszik. Dolgozik.

Illés Angéla tehát jó úton jár.

— *Egy napközis csoport 20–30 főből áll. Hogyan szervezi meg, hogyan építi fel a csoportos játékokat?*

— Többnyire 4–5 gyermek dolgozik együtt, de még így is adódnak problémák. A kézikönyvek és lexikonok általában egy-egy példányban vannak meg a könyvtárban, a járási könyvtárból is kell magammal vinnem könyveket. A gyerekeket nagyjából kor szerint csoportosítjuk: külön külön a felső tagozatos társaság. Ahol persze csak vegyes csoport van, ott ahhoz kell alkalmazkodnia a játéknak.

— Vannak kifejezetten könyvtárismereti foglalkozások, s vannak másfélék, de közvetve ezek is azt a célt szolgálják, hogy a gyermek el tudjon igazodni a könyvek között. A „vidéki” foglalkozások egyébként bemutató jellegűek is; azt szeretném velük elérni, hogy a napközis nevelő vagy a helyi könyvtáros is kedvet kapjon az efféle munkához, folytassa, amit elkezdünk. Ezt persze nem bízom a véletlenre, az esetlegességre. Mielőtt egy-egy község napköziseitől egy hónapra elbúcsúzom, a gyermekek feladatokat kapnak, játékos rejtvényeket — ezek az előbb látott feladatlapok —, s amikor legközelebb jövök hozzájuk, értékeljük az időközben beküldött megoldásokat. Így a folyamatosság sem szakad meg.

— A foglalkozásokat év végén nagy vetélkedővel zárjuk; a győztes pájtások, ha akarnak, benevezhetnek a járási vetélkedőre is.

— *Mivel jutalmazza a jó megoldásokat?*

— Fájdalmas kérdést érintett: nagy szomorúságom ugyanis, hogy nincs mivel jutalmaznom. Elvem, hogy minden gyermeknek jutalmat kellene adnom, aki 50, 100, 150 — stb. — pontot elért, de nincs mit adnom. Kaptam ugyan ajándékba a zalaegerszegi városi könyvtár vezetőjétől néhány szép emléklapot, de az kevés, az utánnomás pedig lassú...

— *Foglalkozásai kizárólag szellemi-logikai, illetve könyvtárismereti játékokra épülnek?*

— Szó sincs róla! Készítünk rongykollázsokat, szerkesztünk címleírásokat, és — főleg a harmadik-negyedik osztályosokkal — rengeteget bábozunk. Énekes-táncos foglalkozásokat is rendezünk, Zala megyei, göcseji népdalokat tanulunk, s több népdalt a gyermekekkel közösen „báboztunk”. A bábok is a könyvtári foglalkozáson készülnek: egyet-kettőt megcsinálunk, a többit a napközi munkafoglalkozásokon fejezik be. A dalokat is tovább gyakorolják, énekelgetik a napközi otthonban. *Ezért jó a napközivel együtt dolgozni: van szabad idő, s talán egy kicsit a könyvtár is hozzásegíti a jobbára hátrányos helyzetű gyermekeket a szabad idő tartalmasabb, változatosabb kitöltéséhez.*

Tegyük hozzá: *nemcsak talán, hanem bizonyosan.* Könyvtár és napközi otthon kapcsolata olyan lehetőség, amelyet *Illés Angéla* és könyvtárostársai idejében felismertek, de amely sokhelyütt még kihasználásra vár.

Klári néni mesekönyvtára

„Tegnap, amikor bevonultunk a könyvtárba, Klári néni azt mondta, hogy: »gyerekek, ma meglepetést készítettem nektek.« Erre mi balról jobbra, jobbról balra forgattuk a fejünket, és láttunk egy fekete táblát, amelyre fel volt ragasztva egy oroszlán, egy kacska, egy nagy bajúszú bácsi, egy bokor, két fa, két ökröcske, egy sütőtök, egy piroszizmás macska, meg két virág, meg fűszálak...”

Ez a kis részlet a Zalaegerszegen három esztendeje kiadott „Gyermekkönyvtári módszertani füzetek” első kötetéből való, amelyet *Nyakasné Turi Klára*, a városi könyvtár vezetője írt és rajzolt. A borító képeről „bagolyfüzetnek” becézett kiadvány szenciációt keltett a gyermekkönyvtárosok körében; a Könyvtáros 1971. novemberi számában *Bozóky Éva* adott hírt róla — lelkesen méltatva a zalaegerszegi kezdeményezést.

Gyermekfoglalkozás a Lenti Járási Könyvtárban

Hazánkban akkoriban kezdtek szerveződni — már nemcsak kísérleti jelleggel — az első iskolaotthonos osztályok, s *Nyakasné Türi Klára* azonnal fölfedezte az új lehetőséget, és nyomban „lecsapott” rá. A szenzációt nem csupán az igényesen megírt, megrajzolt, nagyszerű játékokat és magvas módszerbeli gondolatokat tartalmazó füzet keltette, hanem az is, hogy kiderült belőle, ami akkor még szokatlan volt: *az (egésznapos) osztályt be lehet vinni a könyvtárba; a könyvtárban (játékos) órát, illetve tanórakeretes, de nem tanóra jellegű foglalkozásokat is lehet tartani.*

Nem sokkal a füzet megjelenése után napközis és iskolaotthonos nevelők egy csoportjával ellátogattam a könyvtárba, ahol részese lehettem egy pompás játékfoglalkozásnak. Meggyőződhettem róla, hogy — ritka dolog! — a valóság jobb, mint az igen jó füzet. A gyermekek meséket elevenítettek meg, KRESZ-t játszottak élőben, talányokon töprengtek; kiabáltak, énekeltek, táncoltak, verseltek — s mindezt rengeteg bábbal, jelmezzel, varázssipkákkal, rajzzal, táblákkal, jelekkel, szimbólumokkal tették.

Akkor neveztem el magamban „mesekönyvtár”-nak a zalaegerszegi József Attila Városi Könyvtárat.

Városi és iskolai könyvtár

Az 1963-ban épült városi könyvtár — felnőtt és gyermekrészleg egyetlen teremben s egyetlen könyvtáros kezelésében! — a József Attila Általános Iskola tőszomszédságában áll. Hatalmas iskola — sok gyerekkel. Eleinte mégis nagy volt a csend a könyvtár környékén; mindössze 400 beiratkozott olvasót tartottak nyilván. Nyakasné hatvannyolcban vette át a könyvtárat, és azonnal kapcsolatot teremtett az általános iskolával, ahol akkor már megszerveződtek az első iskolaotthonos osztályok. *Babos Tibor* igazgató személyében megértő és bátor partnerre talált.

Ami bennünket elsősorban érdekel, az, hogy Nyakasné mindjárt az elején *szoros és rendezett kapcsolatot* épített ki az iskolaotthonos első osztállyal. Tanmenet jellegű *programot szerkesztett részükre*, s az osztály hetenként egyszer átment a könyvtárba — szabad időben vagy olvasásórán — játszani, mesét hallgatni, mesét csinálni, mesékben élni. Azóta az iskolának négy „egésznapos” osztálya van — az alsó négy —, a programot is bővíteni kellett tehát, s ma már mind a négy alsós osztály meglátogatja hetenként egyszer a könyvtárat, hogy könyvet kölcsönözzön, s részt vegyen a remek foglalkozásokon.

Az olyan felfedező, kutató típusú emberek azonban, amilyen Nyakasné is, még a legnagyobb eredmények birtokában sem elégedettek. Arra gondolt: ha a gyermekek, a kis elsősök ennyire szeretnek a könyvtárban játszani, tevékenykedni, miért ne ismerkedhetnének meg óvodások is a jobbnál jobb képeskönyvekkel. A gondolatot tett követte: havonta egyszer egy-egy óvodáscsoport is ellátogat már a könyvtárba. Játsszoznak, verselnek, rajzolnak; az óvónő pedig kölcsönkap néhány leporellót, amit a következő látogatásig forgathatnak a gyermekek. Mire legközelebb jönnek, többnyire az összes verset tudják a leporellóból.

„Preolvasás”, vagyis iskoláskor előtti könyvforgatás, amerikai pszichológusok nevezik így azt a kísérletet, amelynek lényegét Nyakasné, mint a világ legtermészetesebb dolgát a saját gyakorlatában és minden hűhő nélkül valósította meg.

Kacsa Kázmér és társai

Csakhogy az a gyermek, aki alsós korában hozzászózott ahhoz, hogy a (jó) könyvtár több mint egyszerű könyvkölcsönző hivatal, hogy ott egy csomó izgalmas dolgot is lehet csinálni, később sem tud másképp élni. Az egykori elsőosztályos iskolaotthonosak, a mostani ötödikesek zúgolódní kezdtek. Hogy ők már mostohagyermekek lettek?

Megalakították hát a könyvtárban a „Kacsa Kázmér bábcsoportot”; hűek maradhattak hobbyjukhoz. Ragaszkodásuk érthető, hiszen sok szép élmény van mögöttük. A „Játsszunk bábszínházát!” című 1973-as TV-Bábvesztiválon plakettet, a Dunántúli Bábvesztiválon pedig kétszer is oklevelet kaptak.

Mindazt, amit „bábozás”-nak nevezünk, igen magas szinten művelik ebben a könyvtárban. *Nyakasné Türi Klára* nemcsak a bábozásnak szakembere, de szerelmese a göcseji tájnak, a göcseji népművészetnek is. A zalai *skanzen* közel van, ide visz ki alkalmilag egy-egy gyermekcsoportot — *formalesre*. Lerajzolják, ami megtetszik nekik, aztán a könyvtárban megcsinálják.

És hányféle bábu van a „varázsszobában”! *Kúpbábu*, amit a gyermekek a fejükre raknak; *kesztyűbábok* az ügyesebbeknek; *botbáb*, *Vajang-báb*, kasírozott fejű *papír-báb*; és a formalesről hozott élményből született *bürrüglé-báb*, meg a *bugyigás-báb*

A *büriüglé* (kurugla) kétágú göcseji szerszám, ezzel húzgálják ki a szénát a boglyából. Férfiszerszám; emiatt, meg formája miatt, lett belőle *féfibáb*. A *bugyigás korsónak* inkább nőies formái vannak: lett belőle tehát *nőbáb*.

Játék és bábkészítés közben annyi göcseji éneket és mondókát tanulnak itt a zalaegerszegi gyermekek, hogy mesélik: amikor hazamennek, némelyik szülő ezzel fogadja csemetéjét: „Na, megjött a göcseji gyerek!”

Sorolhatnám még jó hosszan a látottakat: a Párizsból hozott papírkivágásoktól kezdve a montázsokon és kollázsokon át egészen a didaktikus matematikai játékokig, de kóstolóra ennyi is bőven elég a könyvtár munkájának érzékelésére.

És ez a nagyszerű könyvtárosnő, aki mindezt létrehozta, a mesekönyvtárat megteremtette — most el akarja hagyni munkahelyét, hobbi-birodalmát. Okát csak szégyenkezve merem elárulni. *Nyakasné Túri Klára* 20 esztendeje dolgozik könyvtárosként, de mert nincs „képesítése” hozzá — „csak” valóban rendkívüli tehetsége! —, a városi tanács képtelen megtalálni a módját, hogy 2250 forintos fizetését megemelje.

Hát már ott tartunk, hogy ilyen sokat számít a papír — és ilyen keveset a *tehetség*? A rátermettség? Ennyit érnek a mindennél többet mondó eredmények?

*

E két könyvtár napközi kapcsolatai nem kivételesek Zala megyében. Csupán helyhiány miatt nem tudok beszámolni a zalaegerszegi Hamburger Jenő Általános Iskola könyvtáráról, amit nagy áldozattal hoztak létre, s amelybe szintén rendszeresen, tervszerűen járnak a napközisek; vagy a nagykanizsai *napközi klubokról*, amelyek a helyi művelődési otthon és könyvtár keretében működnek.

A lényeg, ismétlem, az, hogy van a magyar iskolahálózatnak egy hatalmas területe — a napközi otthon és az iskolaotthon —, ahol minden gyermekkönyvtárosnak tág tere nyílik a sokoldalú és fantáziadús alkotómunkára. Föltéve, ha nemcsak az elszűrhető könyvtári adminisztrációval akar foglalkozni, hanem — például — a hátrányos helyzetű gyermekek művelésével is.

S bevallom, nem ismerek olyan gyermekkönyvtárost — pedig elég sokfelé megfordultam már —, akiben ne élne ez az alkotásvágy!

Győri György

Előadás a könyvtáros egyesületben egy amerikai múzeumi szakkönyvtárról

A New York-i Metropolitan Museum of Art könyvtáráról tartott színes diafilmekkel illusztrált német nyelvű előadást a könyvtáros egyesületben *Dobriła-Donya Schimansky*, az intézmény helyettes vezetője, könyvtáros és múzeológus hallgatóságának.

A könyvtár új üvegpalatája nemrég készült el, előcsarnokába egy 16. századi spanyol palota udvarát építették be, és a nagyobb termek falait 17. századi gobelinnek díszítik. Állománya kb. 190 000 kötet, kurrens folyóiratainak száma ezer. A munkát 24-en látják el, közülük tizen két idegen nyelvet beszélnek, és könyvtárosi képzettséggel is rendelkeznek, négyen szereztek felsőfokú könyvtárosi képzést és művészettörténeti végzettséget, és emellett három idegen nyelvet is elsajátítottak.

A múzeum keretében működő könyvtár gyakran részesül ajándékokban, olykor tekintélyes könyvgyűjteményeket is kap, de a feldolgozás költségei miatt ezekből szigorúan válogatva csak azt őrzi meg, ami a kutatók számára komoly értéket

képvisel. A könyvtárosok igen fontos feladatuknak tartják az állomány sokoldalú feltárását. A címléírásokat külön házi szabályzat alapján készítik, többet nyújtva a szabványosnál.

Az információs tevékenységet a legújabb művészeti irányokat ismertető közlemények és a kiállítások kritikáinak gyűjteményére alapozzák. A kutatóknak 37 kis dolgozószoba áll rendelkezésükre, ahol az anyagot hosszabb ideig maguknál tarthatják, ugyanis épületen kívüli kölcsönzés nincs. A kutatószobákat telefon, írógép és kényelmes berendezés teszi vonzóvá. A mikrofilmek használatát kerülik, ha az eredetit nem adhatják az olvasók kezébe, akkor fotómásolattal látják el őket — díjtalanul. A múzeumnak mintegy 300 000 egységből álló fotó- és diafilmtára van.

A könyvtár kiállításai időszerű témákhoz kapcsolódnak (ilyen volt például a Dürer-évforduló), illetve a múzeum kiállításaihoz szolgáltatják a szakirodalmat, vagy a könyvtár ritkaságait, kincseit mutatják be. (F. L.)

A TANÁCSI ÉS A SZAKSZERVEZETI KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK (SZOLGÁLTATÓ HELYEK) 1973. ÉVI ADATAI

Megnevezés	Az önálló és fiók szolgáltató helyek száma			Összes állomány (állományegység)			A beiratkozott olvasók száma			A költözött állományegységek száma		
	1973. XII. 31-én	az 1972. év %-ában	10 000 lakosra jut	1973. XII. 31-én	az 1972. év %-ában	1000 lakosra jut	1973. XII. 31-én	az 1972. év %-ában	1000 lakosra jut	1973. XII. 31-én	az 1972. év %-ában	1000 lakosra jut
	BARANYA tanács szakszervezeti összesen	370 743 545	98,9 170,9 102,5	8,6 4,0 12,6	1 025 884 269 068 1 294 952	104,8 103,3 104,5	2386 3012	76 954 207 924 104 878	99,9 86,5 96,0	179 65 244	1 961 053 400 143 2 361 196	102,2 88,6 96,6
BÁCS-KISKUN tanács szakszervezeti összesen	408 170 518	97,8 170,3 99,4	7,2 2,0 9,2	1 152 116 163 579 1 315 695	105,3 106,5 105,4	2043 290 2333	106 328 17 753 124 081	99,4 119,5 101,9	180 31 220	3 090 401 312 699 3 403 100	96,6 113,3 97,9	5479 554 6038
BÉKÉS tanács összesen	235 75	94,4 102,7	5,5 1,7	895 985 126 070	102,7 106,4	2079 293	75 060 13 065	88,0 109,5	174 30	2 620 245 2 768 011	95,3 95,7	6079 6415
BORSOD-A-Z. tanács szakszervezeti összesen	437 262 699	98,6 96,0 97,6	5,6 3,4 9,0	1 621 575 540 391 2 161 966	104,1 102,6 103,7	2076 692 2768	128 419 47 149 175 568	100,9 96,2 98,6	164 60 224	4 015 387 1 282 832 5 186 389	103,0 103,5 103,1	5141 7498 6639
OSZTRÓM tanács szakszervezeti összesen	291 127 418	97,3 94,8 96,5	6,4 2,8 9,2	1 071 941 266 977 1 338 918	108,0 108,0 108,0	2366 2855	74 647 23 712 97 759	101,3 102,4 101,6	165 51 216	2 149 266 378 625 2 467 881	100,0 103,2 100,3	4744 703 5447
PEJER tanács szakszervezeti összesen	170 777 347	98,3 92,2 85,1	4,2 4,4 8,6	782 889 301 145 1 084 034	104,8 112,9 106,9	1947 749 2896	55 759 26 845 82 604	100,2 100,0 100,1	138 67 205	1 702 846 423 702 2 186 948	101,1 106,5 98,4	4236 7065 5901
GYÖR-SOPRON tanács szakszervezeti összesen	205 126 331	100,5 104,1 101,8	4,9 3,0 7,9	819 544 250 043 1 069 587	105,1 105,6 105,2	1974 603 2577	61 540 540 445 86 047	99,0 110,4 102,0	148 59 207	1 720 645 494 445 2 215 090	97,3 114,3 100,6	4146 719 5637
HAJDÚ-BIHAR tanács szakszervezeti összesen	236 87 323	98,3 84,5 94,2	4,4 1,6 6,0	1 033 717 221 160 1 254 877	105,6 104,4 105,4	1947 476 2363	85 494 18 271 103 665	101,1 120,2 104,0	161 34 186	2 350 413 269 634 2 620 047	109,8 111,2 103,6	4428 808 4834
HÉVES tanács szakszervezeti összesen	148 258 256	102,1 98,2 100,4	4,3 3,2 7,5	729 260 160 453 889 713	104,9 107,6 105,4	2145 472 2617	63 355 13 873 77 228	100,6 91,7 98,8	186 41 227	1 530 025 176 500 1 706 525	98,7 91,8 97,9	4500 510 5019
KOMÁROM tanács szakszervezeti összesen	110 178 228	97,3 102,6 100,0	3,6 3,8 7,4	635 000 251 627 886 627	107,3 101,9 105,7	2048 812 2860	43 045 203,2 63 229	100,4 103,2 101,3	136 65 204	1 071 870 412 746 1 484 616	95,4 99,6 96,6	3458 1331 4789
NOGRÁD tanács szakszervezeti összesen	172 87 259	104,2 95,6 101,2	7,4 3,7 11,1	648 896 153 835 782 731	105,8 100,7 104,9	2785 574 3359	45 997 13 737 59 734	105,7 98,7 104,0	197 59 256	1 227 469 262 632 1 490 101	104,3 107,0 103,5	5268 702 6895
PEST tanács szakszervezeti összesen	318 150 468	100,0 100,0 100,0	3,5 1,6 5,1	1 369 392 315 966 1 685 358	109,0 106,5 108,5	1485 343 1828	116 537 34 650 151 190	99,5 105,7 100,5	126 28 164	3 042 441 481 852 3 524 293	95,2 96,5 96,4	3200 823 3823
SOMOLY tanács szakszervezeti összesen	200 86 286	100,3 101,2 100,8	8,0 2,4 10,4	1 019 217 156 153 1 175 370	106,0 106,9 107,5	2831 434 3265	80 271 12 330 92 601	100,5 114,1 100,5	223 34 257	1 998 758 467 516 2 466 274	100,3 116,5 100,5	5269 349 5618

365	99,2	6,5	1 309 050	104,4	2329	92 559	100,4	165	2 569 448	103,1	4572
85	109,0	7,5	83 459	107,8	749	10 216	108,9	78	741 699	109,3	252
450	100,9	8,0	1 392 509	104,6	2478	102 775	101,2	188	2 711 147	103,0	4824
253	99,2	5,8	1 206 946	106,9	2762	90 242	100,9	207	2 565 144	101,3	5870
125	98,2	2,9	202 238	105,6	463	16 239	98,8	37	256 807	98,5	538
378	99,2	8,7	1 409 204	106,7	38225	106 481	99,7	244	2 821 945	101,1	6458
158	101,9	6,3	684 232	104,1	2646	44 607	102,3	177	1 343 941	101,4	5354
79	98,3	3,7	117 138	103,2	467	9 441	113,7	33	92 678	104,5	369
237	100,9	9,4	781 361	104,0	8113	54 048	104,1	215	1 436 619	101,6	6723
268	97,5	9,6	855 802	107,0	3078	48 227	98,5	173	1 194 458	98,8	4296
112	100,0	4,0	209 223	104,3	753	16 604	99,5	60	290 437	101,0	7045
380	98,2	13,6	1 065 025	106,5	3831	64 831	87,2	233	1 484 889	98,0	5641
316	100,0	7,6	1 040 132	105,2	2482	82 359	100,2	197	2 196 329	102,2	5242
89	96,7	2,7	252 272	103,2	602	24 470	101,6	58	372 677	91,9	889
405	99,3	9,7	1 282 403	104,8	3084	106 829	100,5	255	2 568 006	100,5	6131
278	99,6	10,6	779 009	103,7	2985	50 968	99,1	195	1 322 900	99,1	5089
114	83,8	4,4	134 027	107,5	573	10 019	94,7	38	103 323	102,3	7063
382	94,5	15,0	913 040	104,3	3496	60 967	96,2	233	1 426 813	99,3	5467
5028	99,0	6,0	18 680 578	105,5	2227	1 422 298	100,2	170	39 571 119	99,8	4722
2290	98,2	2,7	4 154 822	105,4	496	380 398	101,8	45	6 327 949	100,7	755
7818	98,8	8,7	22 815 400	105,5	2723	1 862 896	100,6	215	45 889 068	99,9	5477
115	101,8	0,6	1 968 580	102,7	961	168 993	98,6	82	5 354 772	85,4	2616
7202	100,3	5,9	3 412 317	90,6	1667	285 937	98,9	140	5 222 663	95,2	2557
1317	100,4	6,4	5 378 881	94,6	2623	454 974	98,8	222	10 677 440	90,0	5167
5143	99,1	4,9	20 627 158	105,3	1978	1 591 291	100,1	153	44 925 891	97,9	4309
3492	98,9	3,3	7 567 133	98,7	726	666 379	100,5	64	11 550 617	98,7	7107
8635	99,0	8,2	28 194 291	103,2	2704	2 287 670	100,2	217	56 476 608	97,9	5416
42	105,0	2,4	251 328	107,1	1420	19 234	109,7	108	513 953	102,9	2804
74	92,5	4,2	194 348	106,7	1098	15 854	122,3	90	240 260	111,4	7367
116	96,7	6,6	445 676	106,9	1818	35 088	110,9	198	764 213	106,4	4281
14	93,3	1,2	187 694	110,1	1661	11 970	103,8	106	367 711	89,6	3166
66	94,3	5,8	157 576	104,6	1347	15 766	110,4	134	324 890	110,9	2875
80	94,1	7,0	339 270	107,8	3002	27 186	107,4	240	682 601	98,6	6041
25	86,2	1,3	403 568	102,9	2091	28 771	106,6	149	1 019 714	116,7	5283
140	97,2	7,3	281 170	102,1	1353	24 454	97,2	127	490 862	105,0	2543
165	95,4	8,5	684 738	102,6	3444	53 225	98,9	278	1 510 576	112,6	7826
29	90,6	1,8	318 519	103,0	2003	19 857	105,1	125	645 656	109,4	4081
105	106,7	6,6	164 762	107,0	1032	13 500	75,4	85	208 742	80,7	7373
134	102,3	8,4	482 681	104,3	3085	33 857	90,6	210	854 388	100,6	5374
35	166,7	2,1	444 115	114,1	2891	90 383	111,4	124	643 432	111,5	3899
69	94,5	4,2	184 835	110,7	1121	16 052	102,9	97	235 568	99,8	7428
104	110,8	6,3	629 000	112,9	3812	36 455	110,6	221	879 000	106,1	5327

AZ EGYÜTTBŐL:

Megjegyzés a 346. oldalon

Mit ad a gyerekkönyvtár az iskolának?

Hogy a gyerekeknek mit ad a könyvtár, eléggé közismert. De azért nem fölösleges összefoglalni röviden, mert innen léphetünk aztán tovább: mi a nyeresége ebből az iskolának, a pedagógiának?

Tehát: a gyerek, mikor bejön a könyvtárba, meleg, barátságos légkört talál. Ha kedve úgy tartja és más kötelességei nem hajtják, akár órákhosszat is ott maradhat. Válogathat az olvasnivalók között, hogy mit akar hazavinni. Keresheti a könyveket, akár a polcokon, akár a katalógusokban. Olvashatja a folyóiratokat, használhatja a kézikönyveket. Tanulhat is itt. Elkészítheti az írásbeli feladatát, ha olyan könyvek kellenek hozzá, amiket otthon nem talál. Kutathat bármilyen témát, ami érdekli.

Ha nyolc éves, vagy még kisebb a gyereklátogató, akkor is ugyanolyan szabadon tehet-vehet a könyvtárban, mint a nagyobbak, vagy akár a felnőttek. De ha segítség kell neki, azt is kap. Kérdezhet is a könyvtárostól, beszélgethet vele. Amit maga nem talál meg, együtt keresik meg, akár a könyvtárossal, akár járatosabb, nagyobb gyerekekkel. Hónapok-évek-hosszat látogatva a könyvtárat, nemcsak azt tanulja meg, amit kiolvas a könyvekből, hanem a keresés módját is. Hiszen a kézikönyvek nem egyforma szerkezetűek. Ismerni kell különlegességeiket, a betűrend, a név- és tárgymutató, a tartalomjegyzék, a képjegyzék használatát. És azt is jó tudni a bűvárkodáshoz, hogy a kötetek miért éppen ebben a rendben állnak a polcon, milyen rendszer hozza egymás közelébe az együvé tartozó könyveket. A polcok egy részén egy-egy írónak majdnem minden könyve egymás mellé kerül. Más polcon a téma rendjében helyezik egymás mellé a köteteket.

Érdemes belegondolni, hogy a könyvtáros mesterségnek ezek a triviális tudnivalói mennyi meglepetést tartogatnak a gyerekeknek, s mennyire segítik tájékozódásukat az ismeretek végeláthatat-

lan birodalmában. Bármennyi könyve van otthon egy gyerek szüleinek, nem tud olyan eredményesen keresni bennük, mint a könyvtári rendbe rakott kötetekben.

Amit eddig elmondtam, az a könyvtár hétköznapjait jellemzi. Mert vannak ünnepek is, mégpedig gyakrabban, mint a naptárban. A gyermekkönyvtári programok: játékok, meseórák, vetítések, lemezhallgatások, bábjátékok, dramatizálások, különféle szakkörök, találkozások írókkal — mind aktív részvétellel adnak alkalmat. Az ilyen egyenkénti vagy sorozatos programok mellett egyre nagyobb a jelentősége az osztályok, napközis csoportok látogatásainak. Sok tantárgyból lehet sikeres órát tartani a gyerekkönyvtárban, nemcsak irodalomból. A könyvtárat jól ismerő tanárok éppúgy vállalkoznak erre, mint a pedagógus képezésű gyerekkönyvtárosok. Sok tanár használja munkájához a gyerekkönyvtárból rövidebb-hosszabb időre kölcsönzött könyveket.

Az alsós tanterv a harmadikosoknak ír elő könyvtárlátogatást, mégpedig egyet az év folyamán. De van olyan osztály, amely tízszer is megfordul itt egy évben. A napközis nevelők azért szeretik a könyvtárat, mert a foglalkozásokhoz, intellektuális játékokhoz sok ötletet kapnak itt.

A gyerekkönyvtárak az iskolai könyvtárakat is segítik. Tartós letétekkel, sőt véglegesen átadott könyvekkel is. De ennél fontosabbnak tartom a módszertani segítséget.

Az elmúlt években többen próbálták megfogalmazni az iskolai könyvtár és a gyerekkönyvtár jellege, funkciója közti különbséget. Nem szerencsés az a meghatározás, hogy az iskolai könyvtár az oktatáshoz szorosan kapcsolódó irodalmat gyűjtson, a gyerekkönyvtár viszont szórakoztasson. A gyerekkönyvtárak kezdetől fogva törekedtek a tanulás megsegítésére, nemcsak gyűjteményük kialakításával, hanem a munkájukkal is. Te-

MEGJEGYZÉS A STATISZTIKAI TÁBLÁZATHOZ. Az adatokat az ún. lakónépesség számához viszonyítottuk. *Lakónépesség*: az eszmei időpontban az adott közigazgatási egységben állandóan bejelentett — ideiglenes bejelentővel nem rendelkező —, valamint ideiglenesen bejelentett személyek együttes száma. — Megjegyezzük még, hogy a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatában a kölcsönzött kötetek számában — az 1972. évtől eltérően — 1973-ban már nem szerepelnek a helyben használt művek adatai. Ez is magyarázza az 1972-höz képest bekövetkezett csökkenést.

hát nem szorítottak szórakoztatásra. Viszont az iskolai könyvtárak sem korlátozhatják úgy a tevékenységüket, hogy az érdekes, szórakoztató irodalmat mellőzzék. A szépirodalom, még a kalandos regényirodalom is, rengeteg ismeretet kínál a gyerekeknek. Az érdeklődő, olvasó gyerek sok hasznát veszi olvasmányainak tanulás közben.

Van persze az iskolai könyvtárnak olyan feladatköre is, amit a gyerek-könyvtárnál sokkal jobban el tud látni. Például az, hogy könyvekkel segítsen az iskolában folyó minden tevékenységet — a szaktantermi órától a napközi foglalkozásokig és a mozgalmi munkáig. Nem is csak könyvekkel, hanem mindenféle látni és hallani való dokumentummal. De ez egyelőre távoli program. A fejlődésnek mostani szakaszában mindaz, amit a gyerekkönyvtár végez, mintául szolgálhat az általános iskolai könyvtáraknak.

Nem minden iskola, nem minden tanár, nem minden iskolai könyvtáros fedezte föl eddig a gyerekkönyvtár kínálta lehetőségeket. De aligha lehet kétségbe vonni, hogy akik felfedezték, azok a haladni kívánó, korszerű pedagógiai gondolatokat elfogadó iskolák, tanárok, könyvtárosok.

A gyerekkönyvtárak elkötelezték magukat az aktív, a gyerek képességeit kibontakoztató pedagógia mellett.

De ma még nemcsak az iskolákban, hanem a munkájukat irányító legtekintélyesebb kiadványokban is gyakran ta-

lálkozunk ezzel ellentétes nézetekkel. Csak egy példát idézek. A *Nevelőmunka az általános iskolában* című kézikönyv azt mondja: ha egy tanuló jelentkezik, hogy ő kitalált valamit, tapintatosan világosítsuk fel, hogy ez csak az öntudatlan plágium egyik esete, mert gyerek semmi újat nem tud kitalálni. Természetes, hogy ezt az antikreatív pedagógiai felfogást, amely nem egyedül ebben az egy mondatban tükröződik, a gyerekkönyvtárosok nem fogadják el, sőt kritikával illetik. S ebben a kritikában megerősítette őket az oktatásról szóló múltévi párthatározat elemzése az iskolák munkájáról.

*

A *Könyv és Nevelés* című folyóirat — amelynek szerkesztőbizottsági tagja vagyok — 1974. évi 2. számában szignálatlan, tehát szerkesztőségi cikket közöl, Ennek szerzője olyan színben tünteti fel a gyerekkönyvtárakat és az olvasótáborokat, mintha azok az iskola ellenében tevékenykednének. Sajnálom, hogy ezt a cikket csak kinyomtatva láttam. Ha kéziratban megmutatják, nem javasoltam volna a közlését. De mivel már megjelent, ime nem hagyhattam szó nélkül.

Bizonyosan nem adtam itt teljes képet arról, hogy miben segítik a gyerekkönyvtárak az iskolát. Szeretném, ha tanárok, iskolai és gyerekkönyvtárosok kiegészítenék gyakorlati beszámolóikkal, válaszképpen a *Könyv és Nevelés* — enyhén szólva — nem szerencsés megnyilatkozására. *Vargha Balázs*

Vita helyett

A *Könyvtáros szerkesztősége* néhány megjegyzéssel kíván kapcsolódni *Vargha Balázs észrevételéhez*.

Mindenekelőtt igazságtalannak találjuk, ahogy a *Könyv és Nevelés* az olvasótáborokkal foglalkozott. Az olvasótáborok — az Olvasó népert mozgalom részakciójaként — fiatalok kezdeményezésére első, kísérleti lépéseiket tették meg. Működési elveik, módszereik még nem érlelődtek ki, de a bennük megnyilatkozó igény és társadalmi aktivitás reményekre jogosít. Sajnálatos, hogy a *Könyv és Nevelés* a pedagógusok előtt — érdemi bemutatás és a kezdeményezés bátorítása helyett — az egész akciót egy valójában nem létező iskolaellenes áramlat keretébe utalta.

Még furcsább azonban, hogy az olvasótáborokkal ebben a tekintetben azonosította a gyermekkönyvtárakat is. Azokat az intézményeket, amelyek — szigorúan tartva magukat sajátos funkciójukhoz — már eddig is oly sokat tettek az oktatás eredményeinek elmélyítése érdekében, s

amelyek elismert pillérei a szocialista könyvtár- és művelődéspolitikának. Miért volnának hát a gyermekkönyvtárosok iskolaellenesek? Kinek jutott eszébe valaha is közülnük, hogy az iskolát helyettesítse? Milyen kérdésvetetések ezek?

Kár, hogy a 18 éven aluli ifjúszág könyvtári ellátásának feladatköréből éppen ezt a témát találta kiemelésre érdemesnek a *Könyv és Nevelés* vezércikke. Fontosabb dolgok igényelnék a sürgető fellépést, például az, hogy mennél több iskolai könyvtár alakuljon, s ezek igazi könyvtárak legyenek.

Vargha Balázs azt javasolja cikke befejezésében, hogy tanárok, iskolai és gyermekkönyvtárosok is adjanak választ a *Könyv és Nevelés* megnyilatkozására. A *Könyvtáros szerkesztősége* nem tartja szükségesnek ezt a vitát. Eddigi számaink, évfolyamaink tele vannak az iskolák és a gyermekkönyvtárak együttműködésének gyümölcsöző tényeivel. Mi továbbra is ezzel a gyakorlattal kívánjuk szolgálni a közös ügyet.

Kiállítás a magyar könyvtárügyről a prágai Klementinumban

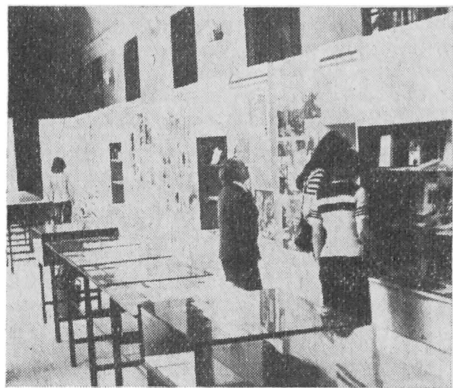
A magyar—csehszlovák közös kulturális munkaterv nyomán az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja, valamint a Státni Knihovna ČSR (a Csehszlovák Állami Könyvtár) kölcsönösen könyvtárügyi kiállítás megrendezését vállalta. Európában — magyar javaslatra — elsőként határozta el két szocialista ország, hogy az ipari szakmai bemutatók mintájára ismeretük egymással a könyvtárügy fejlődését, a legfontosabb szakmai kiadvány-típusokat, a sikeres olvasószolgálati, tájékoztatói és propagandamódszereket, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy tanulnak egymástól és hasznosítják a tapasztalatokat.

Az első kiállítás a KMK közreműködésével 1974. április 3—21. között került megrendezésre Prágában az Állami Könyvtár patinás, régi épületében, a Klementinumban, és figyelemre méltó eredménnyel zárult a magyar könyvtárügy külföldi népszerűsítése szempontjából. Az eseménynek különös jelentőséget adott a Magyar Népköztársaság és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság közötti barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződés 25. évfordulója, amely egybeesett hazai szocialista közművelődési könyvtárügyünk 25. évfordulójával. A két esemény az időpont megegyezésén kívül tartalmában is összefüggött egymással: éppen az együttműködési szerződés tette lehetővé, hogy a közművelődés számára oly fontos könyvtári munkában is véleményt cseréljünk 25 év eredményeiről és gondjairól. 1948—49 után mindkét országban a társadalmi átalakulással párhuzamosan kibontakozott a szocialista kulturális forradalom, amely új

művelődési követelményeket támasztott, és a legfontosabb eszközei közé sorolta a könyvtárakat.

Hogy mennyire tudtunk élni a lehetőségekkel és hogyan gazdálkodtunk a felszabadított szellemi, anyagi erővel, azt mutatta be a kiállítás. Magyarország és Budapest térképe jelezte a könyvtárak számát és helyét, a színes fotók pedig hálózatok szerint mutatták be a 25 év alatt épített új könyvtári létesítményeket (Kaposvár, Szombathely, Miskolc, Marcali, Csokonyavisonta stb.) és a könyvtári célra átalakított épületeket (Veszprém, Kálcsa, Csepel, Ózd stb.). A tanácsai és a szakszervezeti hálózatok mellett a tudományos és a szakkönyvtárak adatai és fényképei (a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Könyvtára, országos szakkönyvtárak stb.) is szerepeltek a kiállításon. A 70 darab színes és fekete-fehér fénykép a magyar könyvtárak fejlődésének külső arculatát ábrázolta. A belső, tartalmi munkát a közel 500 kiadvány (módszertani útmutatók, periodikák, tájékoztatók, bibliográfiák, rölapok, plakátok stb.) tárta a nézők elé.

Külön tárlókban kaptak helyet a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár gazdag irodalomfeltárási és propagandatevékenységének, valamint az ország legnagyobb gyűjteményének, az Országos Széchényi Könyvtárnak a dokumentumai. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ kiadványai jelezték a fejlődő intézmény törekvéseit. Szolgáltatásai közül sokan kézbe vették az Új Könyvek című állománygyarapítási tanácsadót, a propagandát segítő Eseménynaptárt, a könyvtárépítés és berendezés füzetei című sorozatot, valamint a folyóiratformában és önállóan

Pelejtei Tibor felvételei

megjelenő könyvtártudományi és dokumentációs kiadványokat (Könyvtári Figyelő, Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom stb.).

A kiállítás feltárta a magyarországi irodalom- és könyvtárpropaganda eszközeit és módszereit is. Érdekes plakátanyagát (Lipták Pál, Feledy Gyula és mások műveit) cseh nyelvű magyarázatok egészítették ki.

A tudományos és módszertani munka sokrétűségét ábrázoló kiadványok mellett helyett kaptak a kiállításon a magyar könyv ünnepeinek színességét és a Könyvtárellátó tevékenységét bemutató anyagok is. A könyvkiadást a Szép könyvek verseny 1974. évi díjazott művei képviselték.

Az első külföldön megrendezett magyar

könyvtárügyi kiállítás fontosságát és szakmai jelentőségét felismerték a prágai vezető szervek is, mert a megnyitáson Jozsef Semín, a Csehszlovák Kommunista Párt KB kulturális osztályának vezetője, Jaroslav Lipovskí, a minisztérium könyvtárügyi osztályának vezetője és Karel Kozelek, az Állami Könyvtár főigazgatója, valamint a nagyobb prágai könyvtárak és természetesen a helyi módszertani kabinet vezetői és dolgozói is részt vettek. A tv, a rádió és a helyi sajtó is elismerően foglalkozott az eseménnyel. A kiállítás alkalmával magyar könyvtári szakemberek több ízben tartottak csehszlovák könyvtárosok és könyvtárszakos egyetemi hallgatók részére szakmai ismertetést a magyar könyvtárügyről. Pelejteí Tibor

Dobos Piroska kitüntetése

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa hazánk felszabadulásának 29. évfordulója alkalmából Dobos Piroskának, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár osztályvezetőjének a *Munka Érdemrend arany fokozatát* adományozta. Dobos Piroska a felszabadulás után kezdetben a IX. kerületi pártbizottságon tevékenykedett. 1947-ben került a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárhoz, ahol a kerületi könyvtárakkal foglalkozott. 1948-tól 1951-ig a Budapesti Pártbizottság munkatársa, majd a Népművelési Minisztérium 5 hónapos könyvtárosképző iskolájának vezetője volt. Ezután a Magyar népművelés irodalmának bibliográfiája című kiadvány szerkesztését irányította. 1955-ben került ismét a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárhoz, 1957-től 1959-ig az intézmény alapszervezetének párttitkára volt, majd 1960-ban a kerületi könyvtárak osztályának élére került. Szakmai kezdeményezéseinek és irányí-

tó munkájának jelentős eredményei az *olvasáselemző vizsgálatok*, az igénykutatás rendszeres felhasználása a kerületi könyvtárak olvasószolgálati munkájában. Úttörő szerepe van abban is, hogy az FSZEK hálózata úgyszólván elsőnek igyekezett és igyekszik segíteni könyvtári eszközökkel a *fizikai dolgozók gyermekeinek továbbtanulását*, s foglalkozik a munkások olvasás-

kultúrájának kérdéseivel, a szakmunkástanuló intézetek s a könyvtárak kapcsolatainak kiépítésével. Tagja az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanácsnak, a Budapesti Népművelő és a Könyvtári Figyelő c. szakmai kiadványok szerkesztőbizottságának.

Szakmai írásai az FSZEK évkönyveiben, a Köznevelésben és külön kiadványokban jelennek meg. Gyakori és szívesen olvasott szerzője lapunknak, a *Könyvtárosnak* is.

Dobos Piroska eddigi munkássága során többek között megkapta a Munka Érdemérem, illetve a Munka Érdemrend ezüst fokozatát, A Szocialista Hazáért, valamint a Felszabadulási Jubileumi Emlékérem kitüntetésekét, a Kiváló népművelő és a Kiváló dolgozó címeiket. Mostani magas kitüntetése a főváros szocialista közművelődési könyvtárügyének kialakításában szerzett maradandó érdemeinek legfelső elismerése.

Irodalom és művészet nemcsak a szocialista társadalomban van. De a szocializmus magas színvonalú és állandóan fejlődő művészet és irodalom nélkül nem létezhet.

Az értékes kultúra terjesztése nem „jótékonyág”, nem „a népnek adott ajándék”, hanem kötelezettség: a szocialista fejlődés parancsoló követelménye.

Aczél György

Igényesebb környezetet, jól megválasztott propagandát a gyermekkönyvtárakban

Gyakran tapasztalom, hogy a könyvtárosok szinte túlcitálva egymást az ötletségben, mind kedvesebbé, meghittebbé igyekeznek varázsolni a közművelődési könyvtárak gyermekrészeleit. Az az elv, hogy a *gyermekkönyvtár a gyermekeké*, ne csak a berendezés méreteiben, az állomány felállításában és az ehhez igazodó, témacsoportos feltárában tükröződjék, hanem uralja általánosan is a terek belső hangulatát. Jusson érvényre a könyvtár dekorációjában, olvasóihoz szóló felirataiban, sőt kiadványaiban is.

Jogos, helyes törekvés ez, és régóta elfogadott, igazolt követelmény a gyermekrészekben. Úgy tűnik azonban, hogy aminek indulásakor még egyértelműen örülhettünk — és amit kezdetben jelentőségénél nagyobb súllyal értékeltünk —, azt most legalábbis szigorúbb vizsgálat alá kell vonnunk, nem beszélve arról, hogy a gúnygőgő, édeskés, gicces dekorációk ellen kezdettől fogva határozottan tiltakozott a Könyvtáros is. A színes rajzokkal, játékokkal „öltöztetett” gyermekkönyvtár túlhajszolt változatai, a *mértéktartás hiányának* példái jól elválaszthatók e törekvések helyes megnyilatkozásaitól. Nem ritkák azonban az ízlésbeli hiányosságaikkal kérkedő, szegényes kivitelű megoldások, s végül a legbosszantóbb, hogy az *általános gyermekded hangulat meghonosítói* igyekezetükben éppen az egyik legfontosabbat mellőzik, hagyják figyelmen kívül: az *életkori sajátosságokhoz igazodó*, differenciált könyvtári propaganda követelményét.

Hófehérke és a lendkerekes rakéta

A falon a könyvvállvány fölött persze nem freskó, nem is pannó, de még csak nem is mozaik formájában — Hófehérke és körülötte a hét törpe csaknem méteres alakjai. Odébb Walt Disney-figurák, a híres Donald kaesa és a többiek, a legújabb magyar jó ismerősökkel: ott van Mazsola kedves, fintorgó orrával és Manócska, a tévé bábfilmsorozatából. Hófehérkét színes temperával a falra festették. Az utóbbiak kisebb-nagyobb méretben triplex lemezből kivágott, színes akvarellek és krétarajzok, ugyancsak a falra erősítve vagy a polcon, megtámasztva, mint az asztali naptárak. A könyvsorok végén rongybaba, kismackó, szép frizurás, szőke alvóbaba, kisautó, bukfencző repülőgép. A leghangsúlyosabb helyen, a könyvvállványok tetején a nagyobb méretű játékok: hatalmas, sárga macsó, fölfújható műanyag labda, lendkerekes rakéta.

Játékszország ez? Annak szegényes, túlságosan hiányos, noha nem éppen fillérekre került a beszerzése. Nincs a kislányoknak babaszoba, pici mosógép, apró seprű porolóval. A fiúknak Märklin építőszekrény, villanyvonat. Akkor hát mi ez? Könyvtári felszerelés? Nyilvánvaló a játékok elhelyezéséből, hogy nem töltenek be a könyvek tartalmára utaló szerepet — nehéz is lenne azt következetesen végigvinni minden állománycsoportban. Jelzés? Hangulatteremtés? Annak meg sok. Sőt így, esetlegesen összehalmozott együttesük toladó és ízléstelen. Nemcsak a játékok között keressük hiába az *összhangot*, de a képi ábrázolások stílusában, festői modorában, léptékében, sőt anyagában sem érvényesül valamiféle egység. A zsúfoltság már önmagában fárasztó és veszélyeztetheti az egészséges arányokat, de a külön nemű díszítőelemek sokasága olosó, alkalmi dekorációnak hat, és ezt nem tűrik meg még a gyermekrészek belső terei sem. A gyermekrészek is könyvtár! Csak annyi és olyan díszítőelemet, rajzos, képes ábrázolást helyezhetünk el benne, amennyit terei — hangulati jellegük eltorzulása nélkül — elviselnek, és esztétikai minőség tekintetében is harmonikusan befogadnak.

A díszítés minősége

Szerencsés az a könyvtár, amelynek belső terét az építőművész alkotásával társult képzőművészeti mű díszíti; ez az épület szervesen beilleszkedő része, és megadja a tér vagy térrész alaphangulatát. Kiegészítésére aligha lehet szükség, de ha erre mégis sor kerülne, csak a művész véleményének meghallgatásával, az ő közreműködésével történhet a pótlás.

A korszerű, igényesen kialakított könyvtári belső terek esztétikai minőségének, befejezett egységet sugárzó hangulatának már az átlagos ízlésűek számára is parancsoló érvényű hatása: „tiltakozik” a túldíszítés, sőt egyáltalán a díszítés, *fölcifrázás ellen*. A modern építézet a belső terekben is érvényre juttatja a nagy síkok, *szabad falfelületek hangsúlyát*. Már az újonnan kialakított, leegyszerűbb, akár egyhelyiséges könyvtárban is ezek az elvek érvényesülnek, s ezeket a későbbi berendezés és díszítés során nem hagyhatjuk figyelmen kívül. Csinján kell bánnunk tehát a szabadon maradt felületekkel: ritkán jelentenek olyan űrt, amelyet utólag be kell valamivel töltenünk.

— Rendben van — mondják a könyvtárosok —, ez valóban érvényes az új létesítményekre, a már eredetileg művészi falképekkel tervezett könyvtárakra. De mit tegyen az a gyermekkönyvtáros, akinek rangos művész később sem áll rendelkezésére? Ma a fenntartó nem áldozhat ötven- vagy százazret egy kompozícióra? — A válaszuk: *semmiképpen se fogjon hozzá, hogy maga elkészítse!* A nyilvános könyvtár a közösségé; egy egész település vagy városrész lakossága használja. Fala nem jószándékú amatőröknek fenntartott hely, hogy ott bizonyítsák tehetségüket. A könyvtáros alkotókedvének megvannak a társadalom számára inkább hasznot hozó területei. Ugyanez mondható el az alkalmi segítőkről. Több helyi rajztanár kevéssé dicsérhető könyvtárbeli produkciója arra int: bizony meggondolandó még az ilyen, „szakmailag képzett” ismerősök felkérése vagy felajánlásainak elfogadása is. Az a jogszabályokban rögzített rendelkezés, amely szerint csak a Művészeti Alap által kijelölt művészeknek adható megbízás, és munkáikat zsűrizni kell, főként a *nyilvánosság elé kerülő alkotások színvonalának garanciája* kíván lenni, és csak másodsorban az érdekvédelemé. Közismert, mennyire nehéz számonkérni a színvonalat az ajándékként vagy társadalmi munkában nyújtott teljesítményektől. Adott esetben mégis meg kell tennünk az igényesség, a jó ízlés nevében.

Volt idő, amikor dicsértük a könyvtárosok maguk készítette plakátjait, feliratait. A mai modernebb környezet szerencsére egyre kevesebb teret hagy ennek a közlendőjében talán kifogástalan, de kivételében botosnálta grafikus munkának. Nemcsak a pénzünk lett több, melyből erre is jut már, hanem az *igényeink is megnöttek* azóta. Persze ma sem készül — nem is készülhet — minden nyomdában. Ha már a hivatásos grafikus (gyakrabban inkább: dekorátor) produkciói sem mindenben kielégítőek, a könyvtárosoknak szélesebb körben kellene élniük legalább a felirat- és plakát-készítést segítő modern eszközökkel, pl. a Letraset-technikával.

A gyermekrészlegek komolyságáért

— *Ne tegyük játékkuckóvá* a gyermekek könyvtárát — idézhetem a józan intelmet, éspedig — vállalom a kifejezést — a gyermekrészlegek komolyságáért!

Száműzzük tehát a gyermekrészlegekből a játékokat, a mesefigurás feliratokat? Tüntessük el a különféle propagandanyomtatványokról a gyermekir fantáziát megragadó szimbólumokat, hangulatteremtő illusztrációkat, rajzos elemeket? Szó sincs róla! Nem valamiféle unalmas, kincstári komolyságot kérek számon a gyermekkönyvtártól, hanem a *könyvtári környezetet és tevékenységet előntő gyermekded világ hangsúlyozásának szükségességét tagadom*. S főleg azt, hogy a könyvtár azonos hangon szóljon a hat- és tizenéves olvasóihoz. Szóban, a könyvtáros és az olvasó személyes kapcsolatában ezt sohasem engedték meg magunknak; miért nézzük el éppen ott, ahol minden látogatójához „egyszerre beszélhet”, vagyis a szabadpolcokon és a szemléltető, az írásos propagandában?!

Ami a hat-hétéves gyermeknek még kedves, becézó hang, azt a tizenhárom-tizenéves *serdülő lelkicsinylő, önérzetét sértő gügyögésnek* érzi. Hivatkozhatnék az akcelerációra, a biológiai fejlődés megvorsulására: a mai nyolcadik osztályosok nemcsak testileg, hanem szellemileg is érettebbek, mint mi voltunk annak idején. De maradjunk csak az életkori sajátosságoknál. Beszéltem tizenhárom-tizenéves langalétakkal, akik azért nem töltenek hosszabb időt a könyvtárban, mert „dedósnak” érzik a környezetet. S nemcsak az zavarja őket, hogy a kicsinyek közé kell leülniük, mert nem mindig kapnak helyet a „nagy asztalnál”, hanem a hang is, amely a feliratokról szól hozzájuk. És ők nem kivételek! Mások elmondták: „nem ártana, ha komolyabb lenne a könyvtár”, vagy: „a játékok nem méltók a könyvekhez.” Elhangzott a következő kijelentés is: „Mire jók ezek? Úgysem játszik velük itt senki. Amikor kisebb voltam, akkor sem ezek érdekelték, hanem a könyvek.” Ismét egy másik vélemény: „Nekem anyai, mintha nem is volnának (ti. a játékok), mert mindig ugyanazok. De a könyvek! Azok folyton változnak, és ez itt a legérdekesebb.”

Nem hiszem, hogy a megkérdezettek jól éreznék magukat valamiféle rideg, komor környezetben. Nem is ezt kérték számon, csak a *környezetnek önmagukhoz mért — és a könyvtárhoz illő — komolyságát*.

A differenciálás szükségessége

Fejér megye három nagy tanácsi könyvtárának gyermekrészlegében az 1973-ban beiratkozottak 44%-a az általános iskola alsó, 56%-a pedig a felső tagozatába járt. E könyvtárhasználó gyerekek 29%-a 13–14 éves, és közöttük is csaknem félezer nyolcadik osztályos volt. Az olvasók életkor szerinti megoszlása ugyancsak számottevő különbségeket mutat könyvtáranként (pl. a 13–14 évesek aránya a Velinszky László Könyvtárban 33%, a József Attila Könyvtárban 23%, átlaguk mégis jelzi, hogy a hetedik-nyolcadik osztályosok tekintélyes hányada látogatja könyvtárainkat. Tehát *nem lebecsülendő a serdülők száma*, akikhez másképp kell szólnunk, mint a náluk sokkal fiatalabb korosztályokhoz! A nagyobb gyermekrészlegek könyvvállománya általában jól kielégíti a 6–14 évesek gyorsan változó érdeklődését, olvasmányigényeit. A leporrellóktól, verses meséktől a felnőttek irodalmából kiemelt válogatásokig, a sokféle kézikönyvig minden szükséges irodalom megtalálható bennük, amely az iskoláskor kezdetétől a serdülőkorig elkíséri a gyerekeket. Eligazodásukat hatékonyan segítheti a katalógusrendszer és maga a jól feltárt szabadpólc is. Az igényes könyvtáros életkor szerint és az egyéni szellemi érettséget, olvasói szintet figyelembe véve foglalkozik a gyerekekkel, ajánl nekik olvasmányokat. Egyes gyermekrészlegek amellett, hogy iskolai osztályonként nyilvántartják olvasóikat, többnyire ismerik érdeklődésüket aszerint is, hogy a gyerekek a könyvtár melyik kis klubjához, esetleg szakköréhez tartoznak. A könyvkölcsönzésen kívül tehát a rendezvények propagálásában is érvényesül az érdeklődés és az életkor szerinti differenciálás: ezt megszoktuk, régóta természetesen tartjuk. Nem így a környezet kialakításában, a díszítésben és a kiadványokban!

Sokszor csak a kényelem és az „eddig jó volt — ezután ne lenne jó?” szemlélet az előrelépés egyetlen akadálya. Pedig ahol adottak a lehetőségek, érdemes lenne *több kritikai figyelmet* fordítanunk a gyermekrészlegekben a környezet és a propaganda minőségére. Ügyeljünk rá, hogy igényesen, jó ízléssel és az eszközök helyes megválasztásával dolgozzunk!

Neményi László
a Székesfehérvári Megyei Könyvtár
munkatársa

Merre tartanak a művelődési autók?

Szabolcs-Szatmár megyében másfél évtizede indult viszontagságos útjára az első művelődési autó azzal a célkitűzéssel, hogy szolgálja a külterületi települések lakóinak művelődését. Akkor még orvosért, bábáért órákig kellett gyalogni, a sajtótermékek többnapos késéssel jutottak el a tanyavilágba, rádió alig volt, a televíziót nem ismerték, az úthálózat inkább elzárta, mint összekötötte a kultúráltabb világgal a csaknem százezernyi embert. Ezért jött jól az akkor szenzációsnak tűnő új kulturális eszköz.

A kezdetben kísérleti jelleggel működő szolgáltatás a nehézségeket leküzdve eleget tudott tenni hármas feladatának: könyvekhez juttatta az embereket, terjesztette a tudományos ismereteket, filmet vetített. A hatvanas években ez a tevékenység eredményesnek látszott, elég sok szakmai támogatást is kapott. Ezt szolgálta a Nyíregyházán megrendezett országos konferencia is. A megyei könyvtár dolgozói jártak ki az autóval és végezték el a könyvtári, gyakran az ismeretterjesztési teendőket is. Sokszor vittek magukkal TIT-előadókat. Szép úttörőmunka volt ez!

Csökkenő szerep a könyvtári ellátásban

Az utóbbi években azonban a művelődési autók szolgáltatásai egyre kevésbé felelnek meg az eredeti céloknak, nem tudnak kellően alkalmazkodni a tanyai ember szabad idejéhez. Változó szerepüket a csökkenő olvasási adatok is alátámasztják, tevékenységükben immár a szakmai-módszertani munka kap mind nagyobb szerepet.

Tizenöt év alatt a kocsipark alaposan felduzzadt. Ma csaknem egy tucat „művelődési autó”-nak elkeresztelt gépkocsi fut a megyében, többségük járási, városi kezelésben. A megyei könyvtár csak négyet irányít. Ezek a megyeszékhelyről járnak ki hetente három-négy alkalommal a tanyavilágba. Két munkanapon közvetlenül a megyei könyvtárnak dolgoznak, az egyiken a módszertani munkát végző könyvtárosokat szolgálják, a másikon ügyeletet teljesítenek: a szállításokat, az anyagbeszerzéseket bonyolítják le. A szombati napra marad a kocsik karbantartása, az adminisztrációs munka.

A gyakorlat azonban nem ilyen egyszerű, mert az elvek érvényesítésének, a feladatok teljesítésének útjába egyre több akadályt gördít az élet. Előfordul, hogy nem tudnak kiérni idejében a tervben megjelölt településre a más irányú igénybevétel miatt. A megyei könyvtár kezelésében levő művelődési autók személyzete gyakran cserélődik. Sokan megfordultak már itt, de kevesen maradtak hosszabb ideig. Volt olyan is, aki csak keresetkiegészítési lehetőséget látott ebben a munkában. Ez a nagy személyi mozgás erősen érezteti hatását az olvasószolgálat akadozó ellátásában, de minden más tévékenységekben is.

Úgy tapasztalom, hogy a művelődési autó könyvtári munkája fokozatosan háttérbe szorul. Rendszeres kölcsönzést egyik kocsis sem tud folyamatosan végezni már a könyvtárosi munkakörök gyakori betöltetlensége miatt sem. A hatvanas években elszaporodó tanyai könyvtári ellátó pontok következtében kevesebb helyen is van szükség erre.

A könyvkölcsönzés más szempontból sem zavartalan. Ez gyakran egybeesik a filmvetítés idejével, s a könyvtáros sokszor sötétben, zselélámpa-világítás segítségével kölcsönöz. Az is előfordul, hogy a filmvetítés háttérbe szorítja az egyéb munkákat, és az olvasáspropagandára alig jut idő. Ilyenkor az olvasók is inkább a mozi közönségből kerülnek ki.

Közben mindinkább erősödnek a törekvések a letéti helyek kiépítésére. Ma már a négy kocsis által látogatott tanyák kétharmadán letéti állomás van, köztük olyanok is, amelyeknek a legközelebbi község vagy a járás adta a letétet. A könyvtárosi tevékenységet ilyen esetekben a megbízott pedagógus látja el, többnyire eredményesen.

A könyvbeszerzés anyagi alapjának előteremtése, folyamatos felhasználása éppoly fontos az autó, mint akármelyik más könyvtári ellátóhely esetében. Ha csak csurran cseppen, vagy évközben kell leállni a beszerzéssel, ez bizonytalanságot okoz. A művelődési autók felhasználásában — mint általában a kultúrában mindenképp — jobban kellene érvényesülniük a művelődéspolitikai elveknek. Enélkül nincs itt sem lényeges előrelépés.

A vetítések és az ismeretterjesztő előadások

A filmek iránti érdeklődés egyre csökken! A mozielőadásokat ma már a közönségnek csak kis hányada látogatja. Egy-egy település 200—250 lakójából jó, ha 30—35 ember kíváncsi a vetítésre. A rendszeres propaganda évek óta kevés eredménnyel jár. A törzsközönség összetétele heterogén: van benne óvodáskorú, de 60—70 éves is. A fiatalok ritkán látogatják a rendezvényeket. A mozilátogatóknak csak 8—10%-a beíratkozott olvasó, aki könyvet legfeljebb két-három hónapoként visz.

A filmvetítéseket a moziüzemi vállalat irányítja. Az autó a filmeket havi műsorprogram szerint kapja. Ennek összeállítása attól függ, milyen a MOKÉP készlete. Fő törekvés az izgalmaival teli, kalandos filmek forgalmazása. Sok a feliratos film is. A közönség azonban bennünket korhol, ha rossz, számára érthetetlen filmet kell végignéznie. Ilyen esetek után elfogy a közönség még akkor is, ha legközelebb a legkiválóbb tekercsekkel állítunk is be. „Elkopik” a közönség akkor is, ha az előadás hirtelen elmarad, a nézőket pedig nem tudjuk erről kellő időben értesíteni.

A művelődési autó ismeretterjesztő előadásainak témái főleg a mezőgazdasággal kapcsolatosak. Szívesen fogadják azonban az egészségügyi vagy a csillagászati tárgyú előadásokat is. A jobb megértés érdekében az ismeretterjesztő előadást mindig követi a témához kapcsolódó tudományos kisfilm. Kiválasztását azonban megnehezíti a közönség vegyes összetétele. Csak jól felkészült és rátermett előadók számíthatnak sikerre az ismeretterjesztő munkában. Jól felkészült előadókat azonban igen ritkán találunk. Kevés ember vállalja az ilyenfajta nehézségeket, mert a munka szinte déltől estig igénybe venné idejét. Ezért évek óta „házon belül” próbálunk megoldást találni. Időnként akad vállalkozó könyvtáros, aki este kijön előadást tartani, de nem mindig lehet rábeszélni erre. Van persze olyan eset is, amikor a TIT-jelentőlap mögött alig van megfelelő teljesítmény.

A tanyai pedagógus nagyon fontos tényező ebben az ismeretterjesztő tevékenységben. Sokat segíthet a közönség szervezésében. A legtöbb helyen szívesen is látják a művelődési autót, a pedagógus önzetlenül segíti a munkáját. De olyan eset is előfordul, hogy elzárkóznak, rossz szemmel néznek ránk. Az iskola helyiségét nem szívesen engedik át.

A jövő

Merre tartanak hát a művelődési autók? Helytelen volna azt a célt számonkérni tőlük, amivel 15 évvel ezelőtt elindultak. A tanyák zártsága azóta sokat oldódott, közelebb kerültek a faluhoz, a városhoz. Sokan járnak az iparba dolgozni. Jobban hoz-

zajutnak az újsághoz, a könyvhöz. Megnőtt az igényük. Aligha lehet tehát a művelődési autóknak csak olyan szerepük, hogy zsákbamacskaként akármilyen könyvet nyomjanak az emberek kezébe. A tanyaiak az elhasznált filmkópiák nézése helyett is szívesebben ülnek be a falusi vagy a városi szélesvásznú moziba.

Az autók tevékenységi köre bővült is. Jócskán közreműködnek a módszertani munkában, a hángversenyek szervezésében, az írók, előadók szállításában és sok egyéb dologban. De az eredeti — fentebb említett — hármaskör funkció már nem tartható sokáig! A kis települések könyvvéltása egyre inkább a letétek gyakoribb cseréje s a mozgókönyvtáraknak az olvasók között való sűrűbb megjelenése révén oldható meg. De azt is észre kell venni, hogy az igényesebb olvasó személyesen keresi fel a legközelebbi könyvtárat. Erre a közúti közlekedés fejlődése is mind több lehetőséget kínál.

Úgy gondolom, a funkciók időben is elválnak egymástól. Ezt kívánja a tartalmasabb ismeretterjesztés, de a jobb filmellátás követelménye is. Ha az előadás megtartása nem jár külön idővesztéssel, a legjobb TIT-előadók is szívesen vállalkoznak rá. De úgy nem, hogy „végigszenvedjék” a könyvcserét és a számukra érdektelen filmet!

A filmszolgáltatásban sem az elavult játékfilmek vetítésének fenntartása a jövő útja, hiszen jó filmet láthat a tanyai ember a legközelebbi nagyközségben is vagy a városban, ahová dolgozni jár. Inkább a szakmai ismeretek bővítését segíthetnék a filmvetítő apparátusok, a speciális filmes vándorautók, mégpedig főleg a tsz-ek vagy az állami gazdaságok körül települt lakosság körében. Ehhez azonban több autó, jobb személyi ellátottság kell.

A művelődési autók munkája megérdemelné a nagyobb figyelmet, mert még mindig sokat tehetnek a kis települések, a tanyak lakosságának művelődéséért, kultúráltabb szórakozásának megszervezéséért — de a körülmények változtak, s ezt nem lehet figyelmen kívül hagyni.

Sánta Béla

a Nyíregyházi Megyei Könyvtár munkatársa

tapasztalatcsere

A magyar nyelv hete a kecskeméti gyermekkönyvtárban

A kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár gyermekkönyvtára évek óta a város iskoláival szorosán együttműködve végzi munkáját. Ennek egyik jó példája a kecskeméti úttörők szép magyar kiejtési versenyének megrendezése. Egy helybeli magyartanár, Juhász Ferenc ötletét valósítottuk meg, amely szerint a középiskolások Kazinczy-versenyéhez hasonlóan az általános iskolások körében is vetélkedőt kellene rendezni a szép magyar beszédből. Ő készítette el a vetélkedő forgatókönyvét és vállalta a döntő levezetését is.

A versenyt a gyermekkönyvtár, a leninvárosi általános iskola úttörőcsapata és a városi úttörőszövetség hirdette meg. A megyei könyvtár gyermekkönyvtára már az iskolákban zajló selejtezőkbe bekapcsolódott, a szabadon választható szöveg kikereséséhez nyújtott segítséggel. A döntőbe került gyermekekkel a könyvtár technikai eszközeinek felhasználásával megismertettük a szép magyar beszéd alapszabályait, gyakoroltuk, elemeztük a verseny kötelező szövegét.

A döntő a gyermekkönyvtárban zajlott le. A zsüri tagjait — *Wacha Imrét*, az MTA Nyelvtudományi Intézetének tudományos főmunkatársát (aki a Kazinczy-versenyek állandó zsűritagja és a rádióbelemondók kiejtéstanára is), *Horgas Béla* költőt és *Farády István* színművészt — nehézz feladat elé állította a 13 iskolából döntőbe került 24 versenyző teljesítményének elbírálása. Alaposan felkészültek a gyerekek, s bizony nehéz volt a sok jó közül a legjobbakat kiválasztani.

A verseny rangját érzékeltetik a jutalmak is, amelyekhez a meghirdetők közösen járultak hozzá: jutalomüdülés, illetve jutalom-kirándulás és értékes könyvek.

A verseny nyelvművelő hatását egyelőre nem lehet felmérni. Annyi azonban bizonyos, hogy azok a gyermekek, akik erre a versenyre készültek, hosszú ideig önkéntelenül is alkalmazzák olvasásukban, beszédükben a felkészülés során tanultakat. Ezért örülünk annak, hogy csaknem 300 úttörő nevezett, s ezért szeretnénk a vetélkedőt hagyományossá tenni Kecse-

méten, majd később kereteit kiszélesíteni.

Vetélkedünk — úgy érezzük — úttörő volt a maga nemében, ugyanis tudomásunk szerint még nem rendeztek kiejtési versenyt általános iskolások számára az országban.

A versenyzőkből a gyermekkönyvtárban olyan „nyelvarát-kör” alakult,

amelyre alapozva remélhető, hogy a szép magyar beszédversenyek hagyományossá válnak. S a nyelv művelés nemcsak a magyar nyelv hetében, hanem a hétköznapiakon is természetessé válik.

J. Lengyel Ildikó
a kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár
gyermekkönyvtárának munkatársa

Középfokú települések könyvtárigazgatóinak tanácskozása

A középfokú és részleges középfokú települések könyvtárvezetőinek negyedik tanácskozására március végén Szolnokon került sor. Az értekezleten hat megye (Bács-Kiskun, Békés, Csongrád, Nógrád, Pest, Szolnok) 15 ezer lélekszámon aluli városainak, nagyközségeinek vezető könyvtárosai, továbbá Hatvan és Vác könyvtárigazgatója, valamint a Művelődésügyi Minisztérium és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársai vettek részt.

Barna Elenóra nagykátaai könyvtárigazgató vitaindító előadásában a nagyközségi könyvtárnak és egységeinek anyagi, tárgyi, személyzeti gondjairól, a megyei hálózati központ irányító tevékenységéről, a központi támogatásról illetve annak problémáiról, s a nagyközségi-járási könyvtár távlati feladatairól szövelt.

Nagy János tiszafüredi könyvtárigazgató hozzászólásában az egyszektorú — *túlságosan a művelődési otthonokra alapozó — közművelődési szemléletben* jelezte meg a könyvtári gondok elsődleges forrását. *Futala Tibor*, a Művelődésügyi Minisztérium munkatársa a meglévő anyagi lehetőségek ügyesebb, gazdaságosabb felhasználására, az igényesebb állománygyarapítás fontosságára hívta fel a figyelmet. *Weisz Gábor* váci könyvtárigazgató a munkaszervezés, a feldolgozás gondjait említette, s szóvá tette az „országos akarat” érvényesülésének hiányát Pest megye könyvtári tevékenységében. *Futala Tibor* válasza elsősorban a megyei szakmai vezetés felelősségét húzta alá. *Bereczky László*, a KMK osztályvezetője az állomány túlzottan mennyiségi szempontú fejlesztését és az *állományapasztás körül tapasztalható önállótlan*ságot kifogásolta. *Szöllősi Miklós* pásztói könyvtárigazgató a könyvtári tevékenység helyi erőforrásokból történő erősítését, valamint a letéti rendszer visszaállítását szorgalmazta. *Békés György* hatvani könyvtárigazgató a munkatársak nevelésével

kapcsolatban a könyvtár vezetőjének személyes felelősségét hangoztatta, s aláhúzta a könyvtár és a társintézmények együttműködésének fontosságát. Többen sürgették az állománygyarapítás lakosonkénti összegének jogszabály útján történő meghatározását. A vitatkozók végül is a sokoldalú, a jövő igényeivel is számoló állományfejlesztés mellett foglaltak állást. Élénk vita folyt arról is, hogy némelyik fenntartó a Szakmai irányelvek-et a könyvtárak szempontjából hátrányosan értelmezi. *Futala Tibor* az irányelvek célját az egységes elvek szerinti irányításban jelölte meg, és felhívta a figyelmet a pontos végrehajtásra. Sok szó esett a könyvtári szakfelügyelet megvalósításáról is. *Szurmay Ernő*, a vendéglátó Szolnoki Megyei Könyvtár igazgatója a megfelelő időben és helyre történő „visszajelzések” fontosságát hangoztatta. Számos hozzászólás foglalkozott a szakszervezeti könyvtárakkal való együttműködéssel is.

A tanácskozás második napján *Futala Tibor* a könyvtárosképzés, az utánpótlás helyzetét, a képzés reformjára vonatkozó terveket ismertette.

Balogh György, a Békés megyei Mezőkovácsházi Járási Könyvtár igazgatója a „statisztikai szemlélet” egyoldalúságát bírálta, s szövegátette, hogy *hiányoznak a rendszeres és tartalmas szakmai továbbképzések*. A továbbiakban szó esett az ún. központi tároló raktárak felállításának sürgősségéről, a művelődési autók működtetése körül is tapasztalható bizonytalanságról, a járási hivatalok és a könyvtárak kapcsolatának rendezetlenségéről. Napirendre került a klubkönyvtárak tevékenysége, s a munkásművelődéssel összefüggő módszertani problémakör is. Sokan felvetették a tiszteletdíjas könyvtárosok bérezése és főfoglalkozású könyvtárossá történő átminősítése terén tapasztalható megyénkénti eltéréseket és bírálták a Könyvtárellátó munkáját.

(CS. A.)

Abban a harcban, amely az értelmes, szép emberi jövőért folyik, a kultúrának, a közművelődésnek történelmi jelentősége van.

Aczél György

Hírek

STÁJER KULTURÁLIS KÜLDÖTTSEG látogatta meg a Szombathelyi Megyei Könyvtárt. A küldöttség tagjai dr. Hans Dattinger, a Stájer tartományi kormány kulturális referense és dr. Hans Hegenbarth, a grazi tartományi könyvtár igazgatója a stájer kormány és a Vas megyei Tanács között korábban létrejött megállapodás végrehajtásának módját vitatták meg a Vas megyei művelődési és könyvtári vezetőkkel. A két központi könyvtár tervezett könyv- és dokumentumcseréjének keretében évente mintegy 200 könyvet, hanglemez és folyóiratot, mindenekelőtt bibliográfiákat, műszaki kiadványokat, néprajzi és művészeti könyveket, valamint városismertetőket juttatnak el egymáshoz. Megállapodtak abban is, hogy évente egy-egy alkalommal találkoznak a cserék tapasztalatainak megbeszélésére és a következő évre szóló tervek kialakítása céljából.

A FŐVÁROSI TANÁCS Végrehajtó Bizottsága megtárgyalta a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fejlesztési tervének az ötödik ötéves tervidőszakra (1976—1980) vonatkozó előirányzatát. Az elfogadott határozat a központi könyvtár bővítését és több új könyvtár létesítését tartalmazza. (Z. I.)

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR ifjúsági parlamentjén az intézet KISZ-alapszervezetének — az ifjúság körében végzett kiemelkedő kulturális tevékenységéért — emléklapettet adományozott a KISZ budapesti bizottsága. *Vígh Lajosné*, az osztályozó csoport vezetője a KISZ aranykoszorús jelvényét, *Sándor Ottóné*, a módszertani osztály munkatársa a KISZ Központi Bizottságának dicsérető oklevelét kapta. (Z. I.)

KERESZTURY DEZSÓT, a kiváló irodalomtörténészt, egyik legszebb Arany-monográfiánk szerzőjét, több kitűnő szépirodalmi mű alkotóját, költőt és műfordítót a Magyar Tudományos Akadémia tagjává választotta. Az új akadémikus székfoglalója arról szól, hogyan tükröződik a magyar reformkor három nagy osztrák író művészetében. **Keresztury Dezső** személyében a legkitűnőbb magyar könyvtárosok egyikét érte a legmagasabb tudományos minősítés, és a könyvtárosok méltán büszkéek kiváló kollégájukra. (K.)

MIKLÓS Lászlóné, az Esztergomi Városi Könyvtár igazgatója nyugalomba vonult 25 éves tanácsai szolgálat után, melyből hosszú időt a városi könyvtárban töltött. A búcsúztatására megrendezett baráti ünnepségen **Homor Imréné** országgyűlési képviselő, a városi tanács elnökhelyettese köszöntötte, és átnyújtotta neki a város emléklapkját. **Miklós Lászlóné** utóda a városi könyvtár élén **Fogarassy Miklós**, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa lett.

KÖLTÉSZET NAPJA 1974. címmel kiállítás rendeztek az FSZEK központi épületében. A kiállításon hét évszázad legjelesebb magyar költőinek arcképét, versesköteteit mutatták be — mai liránk új tehetségeivel zárva a sort. (Z. I.)

A BÖLCS BAGOLY SZERZŐK könyveinek népszerűsítésére a gyermekolvasók közreműködésével rendezett a Marcibányi téri 26-os gyermekkönyvtár. (Z. I.)

A KÖNYVTÁROSEGYESÜLET műszaki könyvtáros szekciójának 90 tagja két csoportban és két alkalommal megtekintette a Központi Fizikai Kutatóintézet könyvtárát, ahol megismerkedtek a számítógépes szelektív információterjesztés (témafigyelés) feldolgozási menetével, majd a könyvtár munkájáról kaptak tájékoztatást, és előadást hallgattak meg a jelentés- (report-) irodalom feldolgozásáról, illetve a „Számítógépes feldolgozás a KFKI könyvtárának szakirodalmi tájékoztatásában” című témáról. A szekció tagjai egy másik alkalommal a Kohó- és Gépipari Minisztérium Műszaki Tudományi Tájékoztatási Intézetében a Pentakta mikrofilm-rendszer gyakorlati bemutatásán vettek részt, ahol megismerkedtek a mikrofilmtechnika alkalmazásának újabb lehetőségeivel, majd működés közben megtekintették a Pentakta gépsort. Az MKE műszaki szekciójának rendezvényei iránt olyan nagy az érdeklődés, hogy a tapasztalatcseréket több alkalommal meg kell ismételni.

TŰZ VAGYOK címmel irodalmi műsort állított össze a kispesti 25-ös könyvtár a Vécsey utcai iskola tanulói részére. A felkészülés a könyvtárban történt, majd az iskolában mutatták be az ünnepi műsort, amelyre meghívták **Joó Katalint**, a Kisdobos munkatársát. (Z. I.)

KÖNYVTÁRHASZNÁLATI foglalkozásokon vettek részt a dolgozók önálló iskolájának tanulói a kőbányai 12. sz. kerületi könyvtárban. A Lehel úti 4. sz. könyvtárban **Hegedűs Géza**: A menekülő herceg c. regényét vitatták meg az író vezetésével a dolgozók iskolájának hallgatói. (Z. I.)

Lenin magánkönyvtára

A Kremben ma is érintetlenül áll Lenin dolgozószobája és lakása, ahol 1918 tavaszától 1923 tavaszáig élt és dolgozott. A rendkívül egyszerű berendezésű lakás egyetlen kincse Lenin könyvtára, amely 19 nyelven mintegy 10 ezer kötetet tartalmaz.

A könyvespolcokon sorakozik Lenin földijének, a kiváló orosz írónak, történésznek és enciklopédistának, N. Karamzinnak két kötete, amelyeket 1834-ben Pétervárott adtak ki, múlt századi könyvritkaság Sevcsenko, Tyimm és Scsedrovszkij kiváló orosz művészek albuma, amelyet *Orosz alkotások természet után* címmel jelentettek meg 1841-ben. Ez a kötet nagy riadalmat keltett a cári rendőrség körében, s elismeréssel írt róla a nagy forradalmár kritikus, Belinszkij. Megtalálható a polcokon Gercen műveinek V. kötete, amely 1878-ban, Genfben került ki a nyomdából, Fonvizin egykötetes válogatása 1866-ból, Puskin műveinek 1856-ban megjelent hat- és 1882-ben kiadott nyolckötetes gyűjteményes kiadása, egy kétkötetes Lermontov válogatás 1882-ből. Anna Uljanova-Jelizarovnáának, Lenin nővérének visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy ezek a kötetek az Uljanov család szibirszki otthonából valók.

Lenin saját könyvtárát a párt tulajdonának tekintette. Több száz kötetet ajándékozott például az OSZDP genfi könyvtárának. Az SZKP KB mellett működő Marxizmus—leninizmus Intézet központi pártarchivumában őrzik az ajándékozott könyvek listáját. Ebből tudjuk, hogy volt köztük olyan könyvritkaság, mint Byron *Az abydoszi menyasszony* című elbeszélő költeményének egy 1814-es példánya, amely már akkor is rendkívül drága volt, amikor az OSZDP könyvtárába került.

Nagyezsda Krupszkaja jegyezte fel, hogy Vlagyimir Iljics igen jól ismerte Marx és Engels műveit és igyekezett minél többet megszerezni belőlük. Már Szibirszkben az Uljanov család birtokában volt *A tőke* első kötete oroszul, ez bátyjéé, a forradalmár Alekszandr Uljanové volt. Lenin megszerezte *A tőke* kötetait oroszul és németül, és soha nem vált meg tőlük. Magánkönyvtárában megtaláljuk a nagy munka 1872-es, 1885-ös és 1894-es német kiadását, és az 1872-es és 1885-ös orosz nyelvű kiadásokat is. 1895-ben jutott hozzá a német kiadás 3. kötetéhez, s bár akkor tudógyulladása volt, azonnal tanulmányozni kezdte.

A múlt század végén Oroszországban nagyon nehéz volt megkapni Marx, Engels, Plehanov és a Munka felszabadítása csoport kiadványait.

Hogyan szerezte be a könyveket Lenin a forradalom előtt? Részben a forradalmár körökkel kapcsolatban álló ismerősöktől. 1895-ben külföldről járt és duplafenekű bőröndben hozta be az Oroszországban tilos marxista irodalmat.

Sokszor nehéz megállapítani egy-egy könyv/útját, hogyan jutott el a könyvtár polcaira. Itt van például Eugène Pottiernek, a párizsi kommun harcosának, az Internacionálé szerzőjének *Forradalmi dalok* című kötete, amelyet Párizsban 1887-ben adtak ki franciául. Ebben jelent meg nyomtatásban először a nemzetközi proletariátus himnusza, az *Internacionálé*. Lenin öccse, Dmitrij Uljanov emlékezése szerint Vlagyimir Iljics hugával, Olgával Alakajevkában 1889-ben franciául énekelte zongora mellett. Lehet, hogy éppen ebből a kötetből ismerték a szöveget, hiszen akkoriban sem oroszul, sem franciául nem volt más kiadása.

Lenin a legnehezebb helyzetekben is meg tudta szerezni a szükséges munkákat. 1897 elején Susenszkójéba száműzték. A cári kormány ki akarta szakítani a társadalmi életből, élve el akarta temetni a szibériai messzeségben. Akaraterejét azonban nem tudták megtörni. A száműzetésben is forradalmi tevékenységet folytatott. 1897 és 1899 között 30 művet írt, köztük a legkiemelkedőbb: *A kapitalizmus fejlődése Oroszországban* című.

S mindezt könyvek segítségével, amelyek különféle utakon jutottak el Szibériába. Egyik társa szerint „egész könyvtárát” vitt magával, főleg marxista irodalmat.

Susenszkójéból édesanyjához küldött első levelében is nyugtalankodva írta: „Meglépdtem, hogy egy szót sem írsh a többi könyvről. Kár lenne, ha még nem indultak volna útnak.” S minden levélben refrénként hangzanak szavai: küldjete, küldjete, küldjete irodalmat!

A könyvek pedig szakadatlanul érkeztek: rokonok és ismerősök küldték őket, sokféle újságot, folyóiratot rendelt Pétervárról és Moszkvából, az utánvétellel szállító

könyvesboltok küldték szállítványait. Az álnéven megjelent cikkek honoráriumát is könyvekre költötte.

Minden eszközt felhasznált, hogy megkapja az illegális kiadványokat. Vitték őket a távolba ritkán eljutó barátok, ismerősök. 1898-ban érkezett meg Susenszkojéba harcostársa és menyasszonya, Krupszkaja, akit ugyancsak forradalmi tevékenysége miatt száműztek. Lenin előre összeállította azoknak a statisztikai kiadványoknak a jegyzékét, amelyeket aztán 5 ezer versztára Krupszkaja vitt magával.

Eltársai tudták, hogy milyen nagy szüksége van Leninnek a könyvekre. A Vanyev, aki együtt dolgozott vele a „Harci szövetség a munkásosztály felszabadításáért” nevű csoport pétervári szervezetében, s ugyancsak Szibériában töltötte száműzetését, levelezett Nyizsnij-Novgorodban élő unokatestvérével. Egyik levelében a következő sorok olvashatók: „Egyik elvtársunk, Vlagyimir Iljics kérte, hogy szerezzem meg a Nyizsnij-Novgorod-i és a Balahnyin-i kormányzóság évkönyvét. Megígértem neki, abban a reményben, hogy unokahúgom jó emlékezetem szerint igyekszik megszerezni azt.” S a kötetek megérkeztek, hivatkozik is rájuk Lenin A kapitalizmus fejlődése Oroszországban című munkájában, sőt azok mind a mai napig meg is maradtak.

Lenin susenszkojei könyvtárát, amely több száz kötetből állt, rokonai 1900-ban külföldre is utána küldték. Állandóan olvasta és felhasználta az orosz újságokat, könyveket, ismerte az új irodalmi műveket. A rokonokhoz és ismerősökhöz írott leveleiben szinte mindenütt említi a könyveket.

Egyik levelében például ez áll: „Holnap küldöm a cserekönyveket. Kérem, hogy küldje el nekem Gogol: Holt lelkek, vagy Csernisevszkij: Feljegyzések a gogoli korról című munkáját!”

S ez így ment minden levélben. A család, a harcostársak szívesen kielégítették Lenin kéréseit, így nemcsak a moszkvai és a pétervári, hanem sok más városbeli kiadó könyveit is megkapta.

Külföldön azonban kevés orosz nyelvű könyv állt rendelkezésére. Az orosz könyvek a hazai híreket, az otthoni levegőt, eget jelentették számára, amelynek hiányát annyira fájlalta. „De jó is nyáron a Volgán!” — írja egyhelyütt 1902-ben. S mindjárt hozzá is teszi: „... megkaptam Gorkij művét, nagy érdeklődéssel olvastam. Elolvastam és másoknak is odaadtam.”

Sok könyv azok közül, amelyek Leninnel az emigrációban voltak megvan, de sajnos, sok elveszett.

Lenin 1918 márciusában a szovjet kormány élén átköltözött Moszkvába. Könyveit nagy szeretettel és gondnal helyezte el dolgozószobájában. Most már a kiadóktól kapta a köteteket, s a külföldön levő elvtársaknak küldött rendeléseket. Egyik feljegyzésében aláhúzta: „... magánkönyvtáram köteteit én fizetem.”

A könyvtárban külön helyet foglalt el mintegy 500 könyv, amelyeket ajándékba kapott. Az ajánlások a Lenin iránti szeretetről tanúskodnak. „Kedves Vlagyimir Iljics Uljanov-Leninnek a szerzőtől” — így dedikálta könyvét G. Krzsizsanovszkij. Henry Barbusse *Világosság* című regényében ez áll: „Leninnek, aki először írt nagy íratlan törvényeket, forró tisztelettel.”

Lenin kivágásokat készített a szükséges újság- és folyóiratcikkekéből, s téma szerint rendszerezte azokat a megfelelő dossziékba, hogy mindig kéznél legyenek. Könyvtárában fennmaradtak azok a bibliográfiai feljegyzések, amelyeket a múlt század végétől a húszas évek elejéig készített, s amelyeket állandóan használt.

A. Jerohin
(APN)

1949-BEN 18 KÖZSÉG KÖNYVTÁRA nyílt meg az encsi járás területén. Ezeknek az intézményeknek a járási könyvtár a negyedszázados évforduló emlékére jubileumi táblát kíván adni, s az emléktáblák ünnepélyes átadását november 7-re tervezi. Az évforduló alkalmából a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Tanács V. B. encsi járási hivatalának elnöke kérelemmel fordult az érintett tanácsokhoz, hogy a jubileum tiszteletére hozzák rendbe az intézményeket. A tanácsok vegyék fel a kapcsolatot a gazdasági egységek vezetőivel, a KISZ-szervezetekkel, az iskolákkal és más szervekkel a könyvtárak korszerűsítése céljából, s a községek lakosai is legyenek részesei e nemes munkának. Az előkészítés során a járási könyvtár dolgozói végiglátogatják a tanácsokat, az intézményeket és tanácsadással segítik a tervek megvalósítását. (Gulyás János)

Byron

1788—1824

Velencei tartózkodása után, ahol a XVIII. századi velencei képzőművészet csodálatos költői párját írta meg a Beppóban (Kosztolányi Dezső fordította magyarra), Ravennába költözött, a sírok és az ókeresztény bazilikák mozaikjainak városába, a citta morta-ba (a halott városba). Itt, a Guiccioli-palotában lakott Byron, itt élte meg nagy, regényes és teljes odaadást követelő szerelmét, Theresa Guiccioli grófné iránt. Itt bontakozott ki a költőből a politikus és a hős. Innen támogatta az olasz carbonarik szabadságmozgalmát. S innen indult halálos útjára a görög szabadságharcba, ahol Missolonghi ostroma közben, mocsárlázbán, 1824 áprilisában meghalt.

Szerepe életre-halálra kötelezte. Mindig a szabadság bajnoka volt. Közvetlenül halála előtt ezt írta egy asszonybarátjának: „Ha túléltem ezt a hadjáratot — és ez a nagy Talán életem folytatásában —, két költeményt fogok írni róla, egy epikusat és egy burleszket, és az utóbbiban nem fogok senkit sem kímélni, magamat sem.” Rossz előérzete ellenére elindult a harcba, s meg tudott halni azért, amiért más költők csak otthon lelkesedtek. Goethe a Faust II. részébe beillesztett gyászénekekkel siratta el.

Byron mint gyermek megismerte a szegénységet is. Csak később, váratlanul szállt rá a családi vagyon és a cím. Gondosan titkolt sántasága megismertette a fizikai szenvedéssel is. Amikor ideje eljött, belépett a ragyogó, frivól és álszent angol társaságba, ifjúkori szerelmeinek sora kezdődött akkor. Rövid ideig tartó házassága botrányral végződött, és menekülve kellett Angliát elhagynia. Egy ideig nagy költőtársával és barátjával, Shelley-vel Svájcban élt, majd Olaszországba költöztek. Itt, Speziában Shelley könnyű csónakja a viharos tengerbe borult, csak holttestét vetette partra a víz, zsebében Keats verseskötetével, erről ismerték fel. Byron a holttestet a tengerparton elégettette, de a szívet nem. Ezt Rómában helyezték sírba, a Cestius piramis tövében levő protestáns temetőben ezzel a fölirattal: Cor cordium (A szívek szíve).

Byron minden alakjában önmagát rajzolja. Ez a határtalan szubjektivitás magyarázza meg hatását a romantikus korban. Az egyházi-monarchikus rend költő zsenije urában, a királyban vagy a feudális főúrban, bármilyen hitvány is volt, az évszázadoktól és a roppant tömegektől kitermelt végzetes és örökölt szimbólumot láthatott. Az újkor költője viszont a meg-

gazdagodott tőzsdések szalonjaiban szomorú száműzöttnek érezte magát. De nem térhetett vissza az elmúlt kor arisztokráciájához sem, mert vagy születése, vagy — mint Byronnál — zsenigőgje lehetlenné tette ezt számára, hiszen azokról tudta, hogy ha elpusztulnak majd az új világrendben, nem lesz kár értük. Múlttól és jelenétől tragikusan meghatározva, és ugyanakkor mind a kettőből kizárva, mindig sértett gőgje, minden sajgó vágya arra készítette, hogy a jövőért égő, lázadó tömeg gigászi vezetője legyen.

Byron arca szép volt, de egyszerre vonzó és taszító. Zord titok borongott körülötte, mintha súlyos bűn árnyéka hullt volna rá. Ő göggel viselte a magányt és a titkolt szenvedést. Ha szeret, szerencsétlenséget hoz azokra, akiket szeret, a hűséges és tiszta lelkekre, és halálában az utolsó pillanatban is lázadó göggel néz sorsa szemébe.

Költeményei mindebből a byroni alkatból és szerepből születtek. A Childe Harold, amelynek egy énekét Tóth Árpád oly csodálatos szépen fordította magyarra az *Örök virágok*ban, nagyarányú lírai útirajz. Ebben volt életétől búcsúzik:

*„En megvetem, bárhogy sóhajt
A csalfa nőnemet
Tudom, mosoly szarítja majd
A könnyes kék szemet.*

*Tünt kéjt siratni rest vagyok
És utam bár vést ígér
Csak az fáj, hogy mit itt hagyok
Még egy könnyűt sem ér.”*

Aztán következnek a *Lara*, *A gyanu*, *A kalóz*, a *Mazeppa* stb. Mindegyiknek hőse egy végzetes ember. Színdarabjai közül, amelyek inkább csak könyvdramák, a *Káin* a testvérgyilkosság drámája. A *Manfrédot* a Faust ihletése alapján írta.

Thorwaldsen szobrot készített Byronról akkoriban, amikor a mi Széchenyink is járt a divatos dán szobrásznál. (Széchenyi különben Byronnak olvasója és nagy tisztelője volt.) Amikor a szobor elkészült, Byron ezt mondta: „Nem jó; én sokkal szerencsétlenebb vagyok.” Lelke tele volt fájdalommal azért, hogy a világ csak olyan, mint amilyen, nem szebb, nem jobb, nem valósítja meg legszebb álmainkat.

Utolsó nagy műve a *Don Juan*, melyet Ábrányi Emil bravúrosan fordított magyarra. Ez az érzelemmel és iróniával, a festői, hatalmas képek és ötletek változosságával hat mindmáig. Arany János is fordított belőle egy részletet. Őrá különben a *Katalin* című verses beszélyében és a *Bolond Istók* nagyszabásúnak tervezett, de csak két énekig jutott modern eposzában hatott erősen Byron. Óriási világirodalmi hatásából első helyen kell említenünk Puskin *Anyegin Eugénjét*, de az *Anyegin* sokkal harmonikusabb, mint Byron egyébként zseniális művei. (Byron munkásságáról kis bibliográfiát közöltünk lapunk áprilisi számában. A szerk.)

Katona Jenő

Egy könyvtáros naplójából

Fészekrakás

A direktor gyengéden megütögette hátamat. — Most már mindent tudsz. Indulj! — Ha valami problémád van gyere, vagy szólj be telefonon!

Látta, hogy még tétovázom. Nem tudtam aggodalmam eltitkolni.

— A feladat ellátására alkalmasnak találunk.

— Igen-igen, de...

— Semmi de — utasított el kissé indulatosan. — Kapsz egy új gyönyörű könyvtárat, egy még szebb szolgálati lakást. Mit kívánsz még? — A háremedet majd utánad küldöm. Természetesen egyenként. Erről jut eszembe: köszönj mindenkinek, mert falun mindeki mindenkit ismer. A könyvtárból pedig ne csinálj...

— Értem főnök.

— Legény vagy, egy fokkal szebb az ördögnél. A lányok harapnak rád. — Apropos! Ne hanyagold el magad! Járj nyakkendősen, viselkedj barátságosan, kultúráltan! Elvégre nagyon fontos intézmény vezetője leszel.

— Jól van, megyek. Csupán egy kérésem van. Ne feledkeztek el rólam.

— Ugyan kérlek! Naponként emlegetünk.

— Nem úgy gondoltam.

— Tudom. Pár év múlva nyugdíjba megyek. Javasolni fogom, hogy te légy az utódom.

— Ezt nem kértem. Csupán annyit, ha megállom a helyem és érdeemesnek tartotok rá, visszahoztok. — Az ajtóból visszafordultam. — Minden jót!

A pályaudvar émylégős füstszaga, a körülöttem nyüzsgő emberek forgataga elkábított. Bambán, minden gondolat nélkül álltam egy sarokban és nagyon szerencsétlennek éreztem magam. Hirtelen jött ez a kinevezés. Meglepetésnek, kitüntetésnek szánták, de én büntetésnek éreztem. Kollégáim kajánul gratuláltak. Egyedül Klári, akivel állandóan élcelődtünk, hogy kölcsönös antipátiánkat valamilyen formában levezessük, jött hozzám őszinte részvétet nyilvánítani.

A vonat ablakból úgy néztem a tovatűnő várost, mint aki soha nem látja többé. Gondolatban elbúcsúztam a kedves helyektől, flörtjeimtől, szerelmeimtől. A magányosság nyomasztólag hatott rám. Rádöbentem, hogy ezután teljesen egyedül leszek. Döntenem, határoznom kell. Tanács, utasítás nélkül. — Vajon befogadnak-e? Megtálalom-e a közös hangot az emberekkel? Adnak-e a szavamra?

A vonat nagyot zökkent, pöfögve, nyikorogva állt meg egy kis állomáson, aztán tovább cipelte terhét gőzfelhőbe burkolózva.

A tanácselnök alaposan végigmustrált, mikor bemutatkoztam. Irodája kicsit füstszagú, de barátságos volt. Kávét főzetett.

— Nagyon dicsérik magát a főnökei. Remélem, nem okoz csalódást nekünk — mondta.

Éreztem, hogy felülről akar kezelni. Bántó kíváncsisággal faggatott magánéletem felől. Tudni kívánta, hogy milyen eredménnyel végeztem az egyetemet. Nem kelhettem benne jó benyomást kiterő válaszaival.

A kávé erős volt. A belső szobából az írógép monoton kopogása szűrődött át.

— Nem valami beszédes ember maga.

Meglepetten néztem a nagydarab emberre.

— Ajánlom, legyen barátságos mindenkihez.

— Szeretném látni a könyvtárat.

— Megmutatom — mondta, de nem mozdult.

— Hány éves?

— Huszonnyolc.

— Városban élt? Ott nőtt föl?

— Ott.

— Az az érzésem, nem szívesen jött ide.

Kellemetlen volt számomra a beszélgetés. Szerettem volna valahogy befejezni, de az elnök nem zavartatta magát.

— Mi szeretjük az őszinte embereket.

— Én is — mondtam.

— Na látja. — Közelebb húzta hozzám a székét, arcomat fürkészte. — Miért jött ide?

Elnevetem magam. Kíváncsisága minden képzeletet felülmúlt. — Mondja, elnök elvtárs, olvas maga rendszeresen?

— Nézze van itt annyi rendelkezés, ügyes-bajos dolog, hogy nekem erre nincs időm.

— Hány pedagógus van a faluban?

— Tizenhat.

— Olvasnak?

— Nem tudom. Biztos. Az ő dolguk.

— A tsz-tagok?

— Dolgoznak.

— Látja, azért jöttem ide, hogy a maguk kezébe könyvet adjak.

Most ő nevetett. — No nézzünk körül. — Végre felállt. — Egyet azonban mondok: jól kösse fel...

— Rendben van.

— Magával vagy nagyon jól jártunk, vagy... megköszörülte a torkát.

— Köszönöm, hogy ilyen tapintatos.

— Ilyen vagyok.

Délután volt. A csípős szél sárga leveleket kergetett az úton.

— Ha egy hétig nem esik, végzünk a kukoricatöréssel. Aztán megnyugszik a falu. Lehet olvasni.

Emberek mentek el mellettünk. Diszkréten, de alaposan megnéztek. Az elnök mindenkit megállított, faggatott. Lényegtelen kérdései is voltak. Az időjárásról, termésről. „Megellett-e a Viola, mennyi az eddigi egység, kaptak-e téglát?” — Később megtudtam, hogy ez így illik. A köszönés mellé aztán már én is hozzátettem, hogy kutya hideg van, meg: „Hogy győz esni egész nap?”

Messziről észrevettem a könyvtár tekintélyes épületét.

— Sokba került ez nekünk — jegyezte meg az elnök az épületre mutatva.

— Nekünk is — böktém oda, célozva, hogy a megyei könyvtár is tetemes összeggel járult hozzá.

Az elnök felkapta fejét: — Volt maga katona?

— Igen. Még egyetemista koromban.

— Pár hónapig.

— Úgy van.

— Látom.

Kinyitotta az ajtót. Könyvek, bútorok egymáson.

— Magára bizzuk. Rendezze be ízlése szerint. Ha készen lesz, felavatjuk. A hivatalsegédet majd átküldöm segíteni. Katalógusokat is kell csinálni.

— Tudom. — Mennyit kapok könyvekre?

— Tizenötezetret.

— Kevés.

— Majd még kotorunk hozzá.

— Az is kevés.

Megint rámnézett nagyon mérgesen. — Megmutatom a lakását. Komfortos. Megállapodott, családos emberre gondoltunk, mikor építettük.

Körüljártam a házat, bepillantottam a helyiségekbe. — Nagyon szép.

— Azt elhiszem. Városban sincs különb.

Láthatóan jólesett neki az elismerésem. Hamiskásan hunyorított.

— Csak egy hiányzik belőle.

— Igen. Egy ágy.

— Nem. — Intett le. — Egy asszony.

— Tudna talán valakit ajánlani?

Hangja megint érdessé vált. — Nem vagyok házasságközvetítő.

— Na persze-persze — igyekeztem lecsillapítani, — de ha esetleg találók, összead bennünket?

— Mikor foglalja el a helyét?

— Már elfoglaltam.

— Hm. Hol fog aludni? — És a csomagjai?

— Itt alszom. A csomagjaimat, meg holnap hozza a posta.

Megvakarta fejét, körülnézett az üres szobában. — Jöjjön hozzánk! A feleségem is szívesen látja. Aztán majd helyrevergődik.

— Nagyon köszönöm, de...

— Semmi de. Most itthagynom. Nézzen alaposan körül és hatra jöjjön az irodámba! Rendben?

— Nagyon köszönöm. — Hálás voltam és jólesett az elnök figyelmessége.

*

Október végére rendbehoztam a könyvtárat, megkezdhettem a kölcsönzést. Kiboltattam a nyitva tartást, de levelezőlapon is hívtam a község lakóit.

Vártam az első kölcsönzőmet. Útem a nagy üvegezett ajtó előtt és bámultam a tócsákat. Titokban azt reméltem, hogy már a nyitás előtt lesz vendégem, de nem jött senki. Később tudtam meg, hogy ezt a létesítményt nem kis ellenszennel fogadták. Kultúrházat szerettek volna előbb, de a megyei könyvtár hozzájárulását sem akarták elszalasztani.

Nyúlánk, özikeszemű fiúcska lesett be az ablakon. Mikor meglátott elsompolygott.

— Gyere be! — szóltam utána.

— Jónapot kívánok. — A „pot”-nál és a „nok”-nál érdekesen felvitte a hangját.

— Gyere csak bátran! — Elázol ebben az esőben.

— Á, nem — nevetett, kilátszottak ritkán nőtt fogai.

— Könyvért jöttél?

— Igen. — Illetve nem. — Vagyis, hogy nincsen pénzem. — De van, de csak egy forintom.

— Jól van. Tartsd meg. — Kicsit megkönnyebbült, és mohón nézte a polcokra kirakott könyveket. — Milyen könyveket szeretsz?

— Meséket — szépeket — olyat, mint az Ali baba meg a negyven rabló. — Szeme csillogott, és már mesélte is.

— Hány éves vagy?

— Tíz.

— Ott vannak a mesék. De nézz meg mindent. Aztán meséld el otthon, mit láttál. Én bemegyek az irodába. Nyugodtan válogass!

Szándékosan hagytam magára, mert láttam, hogy jelenlétem zavarja. Az ajtóat nyitva hagytam, így láttam minden mozdulatát. Szeme gyorsan cikázott a könyveken, aztán félénken, óvatosan leemelt egy könyvet. Fellapozta. Ázott sapkáját hóna alá tette. Leszorított karja akadályozta a lapozásban. Érdekesen forgatta a lapokat. Mutatóujját a második ízig bekapta. Előfordult, hogy háromszor is megszopta ujját, mielőtt fordított volna. Majd leült a szőnyegre. A sapka kiesett hóna alól. A könyvet ölébe tette és elmélyülten olvasott. Nem tudtam levenni róla a szemem. Szőszke haján csillogott a fény, arca átszellemült. Itta a betűket. Ajka néha megrándult.

A könyvtárban kellemes meleg volt. Jól éreztem magam és elégedett voltam, pedig csak egyetlen olvasóm volt.

Mariska néni

Korán beköszöntött a tél. Az időjósok alaposan melléfogtak. Egyedül Mariska néni, a könyvtár idős takarítónője hibázott rá az igazságra. Napokkal előbb mondta: „Megjön a hó, mert nagyon szagat a keresztcsontom.” — Esett is, nagy, sűrű pelyhekben. Ellepett mindent és győzte három napig egyfolytában.

Reggel kivettem Mariska néni kezéből a hólapátot. Jó szélesen eltakarítottam a havat a bejárat előtt. Megizzadtam a munkában, de jólesett a testmozgás. Kitisztult a tudóm, erősnek éreztem magam.

— Ezt kellene csinálnia naponta háromszor — fogadott Mariska néni. — Lassan olyan színe lesz, mint a könyveinek.

Nagyon megszerettem az idős asszonyt. Anyáskodott fölöttem. Összeszidott, ha elmélyült munka közben lepottyantottam a cigarettahamut. Megszólta, ha sokat dohányoztam. Ellenőrizte, hogy eszem-e rendszeresen. Négyórás munkaidőre vettük fel, de egész nap talált tennivalót. Nélkülözhetetlenné tette magát, s ha rövid időre eltávozott, hiányérzetem volt.

Míg helyette dolgoztam, rendbetette a szobámat, megfőzte a kávémat.

— Igyon velem Mariska néni!

— Ezt a fekete litty-löttöt? — Ittam én a Hitler idejében annyit, hogy rá sem tudok nézni.

— Kóstolja meg! Ez nem cikória.

— Hát illata van.

— Az orvos szerint alacsony a vérnyomása.

— Alacsony, alacsony! — Mérte volna húsz éves koromban. Bizisten felrobbant volna a masinája.

Megkóstolta a kávé. Aprókat csettintett nyelvével.

— Egyszer meg lehet inni.

Cigarettára gyűjtöttem. Néztem ráncos kezét, amint a csészét szorítja. Ő meg engem figyelt.

— Úgy tudom, nagy fia van Mariska néni.

— Van is, meg nincs is.

— Hogy érti?

Nagyot sóhajtott. — Kiment.

Észrevettem, hogy fájó sebet szagatok, másra akartam terelni a beszélgetést.

— Rövidesen ki kell mennem a puztára.

— 56-ban ment ki a szerencsétlen. Jó szakmája, becsületes munkája volt. — Őlébe tette kezét. Köténye sarkát morzsolgatva mesélt a fiáról.

— Szégyell hazajönni. Még látogatóba sem volt itthon. Tavaly küldött 100 dollárt.

— Az szép.

— Én meg visszaküldtem. — Várta a hatást. Megállt a beszédben és várakozóan nézett rám.

— Nagyon haragszik rá?

— Dehogy haragszom. Sajnálom a szerencsétlent. Nem volt az rossz gyerek. Csak a társaság. Meg az a sok bolond beszéd. Megverték az elnököt. A titkárt meg elűzték.

Elhallgatott. Arcomat vizsgálta, várta véleményemet.

— Az elnök nem haragszik magára. Ő ajánlotta nekem.

— Tudom én azt. A fiamra sem haragszik. Múltkor is azt mondta: „Te Maris! Megírhatod a fiadnak, hogy hazajöhet. Két pofonban kiegyezünk. De azt megadom neki, ha Amerikába kell is utaznom.” — Nem haragartó ember. — Soha nem bántottam a fiamat. De amikor megtudtam, hogy mit műveltek, úgy megtéptem a haját, hogy fele a kezemben maradt. Nem védekezett ám, csak nézett, nézett. — Sohasem felejttem el; azt mondja az én jó gyerekek: „Édesanyám, hát nem érti? — Mi egy új, szebb világért harcolunk.” Milyen szebbért, te szerencsétlen? — mondom neki. — Vissza akarjátok hozni az urakat? — Azokat, akik apádat kivítették a frontra? — Nem szólt semmit, de akkor este elment. Tudom én, hogy szerencsétlen. Még mindig nem nősült meg. Nem találja az ott a helyét. Küldözgeti a fényképeket. Autó, szép tájak. De ez nem a miénk! — Egy anya megérzi, ha a gyerekével baj van. Maga jó ember, de nem értheti ezt meg. Apa nélkül, napszámos munkából felnevelni egy gyereket. Látni, hogy fejlődik, hogy erős, hogy szép gyerek. Aztán semmi. Ő is egyedül, meg én is.

Elhallgatott. Újabb cigarettát vettem elő. Remegett a kezem. Eszembe jutott, hogy nem írtam anyámnak. Dühös voltam Mariska néni fiára és magamra. Éreztem, hogy hálátlan ő is, én is. Délelőtt hosszú levelet írtam anyámnak és elkértem Mariska néni fiának a címét.

A tanító úr

Nagyon korán keltem. A tsz-elnök javasolta, hogy menjek a reggeli etetéshez az istállóba. Egyezsem meg valamelyik fogatossal, hogy társadalmi munkában vigyen ki a puztára könyveimmel együtt. Négykor berregett az órák. Kinéztem az ablakon. Megrázkódtam. Hideg, süket, sötét csend.

Először jutott eszembe a megyei könyvtár. Meleg barátságos olvasótermeivel, jellegzetes könyvszagával.

Magamra kapkodtam ruháimat. Két ujjal mosakodtam, mint gyakran gyermekkoromban. Szinte hiányzott a nyakleves, amit ilyenkor anyámtól kaptam.

A hó csikorgott cipóm alatt és meglepetten tapasztaltam, hogy nem egy ház ablakából világosság szűrődik az utcára.

Az istállóban meleg ammóniaszag csapott az arcomba. Égett a villany, és a kocsik lovakkal foglalatoskodtak. Hangos köszönésemet senki sem fogadta. Egy ló horkantott, láncait rázva. Monoton örlés zajával rágták az abrakot. Egy másik patáját vágta a betonhoz, megrázta csillogó sörényét, aztán bedugta nagy fejét a jászolba.

Az emberek zavartalanul végezték munkájukat. Egyik nagy adag szénát vitt vasvillán. Figyelmeztetésére a ló utat engedett neki. Egy trágyát rakott talicskára. Amott ovális kefével fésülte, simogatta jószágát a másik.

Munka után a takarmányelőkészítőbe jöttek össze az emberek. Ugratták egymást, beszélgettek. Lapos pálinkásüvegek kerültek elő. Úgy fogadtak, mintha állandóan köztük lettem volna. Mind ismertek, én csak látásból őket.

— Könyvtáros úr, kérdezze meg Jani bácsit miért hívja a lovát Lujzának!

Jani bácsi elmosolyodott. Kezembe nyomta üvegét.

— Bolond beszéd. Ne hallgasson rájuk! Tiszta szilva — kocogtatta meg az üveg oldalát.

— A felesége is Lujza. A lovat szidja egész nap, de az az asszonynek szól.

— Azt meséld el inkább, hogyan fürdetted meg az agronómust a pocsolóban!

Harsány röhögés. — A hangoskodó fiatalember nagyot húzott a pálinkából. — Nem volt az szándékos. Szalmát hoztunk neki. Felbillent a kocsii. Én a szárazra estem, de az agronómus nyakig a pocsolóba.

— Mert félpofára raktátok a kocsit.

— Jól volt az megrakva. — Védte magát a fiatalember.

— Jó, jó! Az egész falu titeket röhögött.

— No, az a pinceszér se volt kutya!

Egy középkorú ember lekapta sapkáját, megvakarta fejét.

— Hagyjátok! Azt sohasem felejttem el. Meghívták a vadásztársaságot a szomszéd községbe, vendégvadászatra. Én vittem őket. Este iszogattunk az egyik pincénél. Jó pörköltet főztek. Nagy hó volt, mint most. A lovakat letakartam, kifogtam, odakötöttem a kerítéshez. Jönnének haza. A lovak sehol. Hazajöttek. Mi meg húztuk a szánt 15 kilométeren. Szidtak egész úton, mint a bokrot.

Vége-hossza nem volt az élményeknek. Az üvegek lassan kiürültek. Nekem égett a fülem. Csuda melegem lett. Hangosan nevettem a többiekkel.

János bácsi ígérte meg, hogy kivisz a pusztára.

— Első azonban a reggeli — szögezte le. — Az állat már kapott. Most már csak mi vagyunk vissza.

Magam is nagyon éhes voltam. A kávé kívül sohasem fogyasztottam mást reggelire. Most azonban olyan éhséget éreztem, hogy fel tudtam volna falni egy élelmiszerraktárt.

Nem is nagyon tiltakoztam, amikor János bácsi otthonába invitált.

Gyönyörű új ház, vaskerítés, láncon acsarkodó kutya. A lakás tiszta, kellemes meleg, új modern konyha.

Lujza néni megtörölte kötényében kezét, úgy nyújtotta nekem. Elnézést kértem a zavarásért, de János bácsi leintett.

— Mi szeretjük és szívesen látjuk a vendéget.

A sonka hamarosan megpirult a zsírban. Sercegett a tojás, amint Lujza néni ráütötte. Röstelltem, hogy annyit nyelem a nyálam. A kellemes illat beleült az orromba, a torkomba, a gyomromba. Lujza néni mosolyogva nézte, hogy nyeljük az ízes falatokat. Csúszott a bor a sós ételre.

Csillogott, vakított a hó a napsütésben. A pára messze lövellt a lovak orrlyukából. Hideg volt, de mi nem éreztük. A bor melegített, és János bácsi dupla pokrócba csavart mindkettőnket. Szóltanul bámultam a gyönyörű tájat. Útunk csodálatos erdők közt, nagy sík mezőkön vitt. A lovakat nem kellett biztatni. Egyenletes iramban röptették az ormótlan szánkót. Csengettyűjük visszhangzott az erdőben.

— Ne nevéssen ki Jani bácsi, de ilyen szépet én eddig csak filmekben láttam.

— Igaza van — bólintott. A háború sokfelé elsodort, de nekem is ez a táj tetszik legjobban. — Rövid szünet után folytatta: Ami azt illeti, városban nemigen lát ilyet az ember. A sok gép mocskos kását csinál a fehér hóból. Voltam én ott, láttam. — Voltam bizony egy évig. Mert hát keservesen vergődünk el ideig. Akár hiszi, akár nem, volt olyan nap, hogy húsz forintot sem kerestem itt a tsz-ben. Fejtelenség, kapkodás, sok potya, nehéz munka. Pénz meg semmi. Idetettek egy elnököt. Nem dolgozott az soha a mezőgazdaságban. Parancsolni, fenyegetni aztán tudott. „Így szabotál, meg úgy szabotál.” — Egyszer aztán megmondtam neki a magamét. Ej, emlékszem rá, közgyűlés volt. — Sok duma, osztalék meg jóformán semmi. Olyan is volt, akinek ezreket kellett volna visszafizetnie, mert sok előleget vett fel. — A tagság meg tapsolt, meg éljenzett. — Másnap aztán elvették a lovaimat.

— Azért, mert megmondta a véleményét?

— Dehogy. — Megkárosítottam a közöst. — Vagyis, hogy loptam.

— Mit?

— Abrakot a lovaknak. Mind ezt csináltuk, A porciókat csökkentették, munka meg volt bőven. Az állattal csak úgy lehet dolgozni, ha etetjük is. Szóval leszállítottak a bakról. — Nohát, ha ti így, akkor én meg úgy. Elmentem a vasgyárba. Kaptam ezerhatot. De az utazgatás, meg a távollét... Szóval az sem élet. Ezek elmentek, én visszajöttem. Ezeket is visszakaptam — bőkött ostorával a lovak felé. — Aztán felépítettük a házat. A fiam jövőre megjön az egyetemről. Agrármérnök lesz itt nálunk, a tsz ösztöndíjasa. A lányom menyasszony. Mit mondjak? A kutyám sem sánta.

Egy dombtetőről megláttuk a pusztát. Ót házsor. Hosszú istállók, magtárak. Egy magas épület a szeszgyár. Égbenyúló jegenyék övezték a települést.

— A grófé volt, most állami — magyaráz János bácsi.

Az épületek fala vörösre meszelve. — Cselédházak voltak ezek?

— Igen. De csak kívülről ilyen rondák. Két lakásból csináltak egyet. Bent van a víz, a fürdőszoba. — A lakók meg váltogatják egymást.

— Hogy érti ezt?

— Idejön, megszedi magát, aztán házat épít a faluban. Esetleg elmegy egy városi öröklakásba. Akad olyan is, aki megletepszik. Cigány is van bőven.

— Azok ott magánházak?

— Egy új utcásor.

Az iskola udvarába álltunk. Bekopogtam a tanterembe. Nyüzsgő, apró gyerekek. A tanító idős, őszhajú ember. Lakása régmódi, barátságos, meleg.

Felesége meghalt, gyerekei kiröppentek. Egyedül él. Mindezt megtudom, míg a kávéra várunk.

János bácsi nagyon elfogódott. Kucsmáját gyűrögeti, havas csizmáját nem tudja hová tenni.

A tanító úr tegezi János bácsit, ő tisztelettudóan, kisdíák módjára felelget. Nem többet, nem kevesebbet, mint amennyit kérdeznek tőle.

— Istentelen gyerek volt — magyarázza nekem a tanító úr —, mindennap ki kellett porolnom a nadrágját.

János bácsi elvörösödve köszörüli torkát. — Rég volt tanító úr.

— Azóta te is megöregedtél fiam.

János bácsi félszége rám is átragadt. A megszólítást kerülve szeretném megtudni, hogy mióta tanít itt.

— Negyven éve elmúlt fiam. Nyugdíjból hívtak vissza. Ezért a helyért nem verekszenek a kollégák. Én meg örülök is neki. Érzem, hogy szükség van rám. De beszélj magadról! Hallottam már rólad. Rendbeszedted a könyvtárat. Olvasód van bőven. Különösen az eladó lányok lettek szenvedélyes olvasóid.

— Pletyka ez Laci bácsi — vörösödtem el.

— Nem tudom, nem a szemedben olvasnak-e? — Hallottam az elnökkel is kibabráltál.

— Ugyan már! — Könyvet vittem neki.

Harmadnap visszaadta, hogy nagyon szép, de egyelőre ne adjak neki másikat.

— Erre te?

— Elkezdtem a könyv tartalmát mesélni.

— Azét, ami nála volt.

— Ő csak hallgatta, hallgatta, egyszer csak rámförmedt: „El ne mondd, mert agyoncsaplak!” — A könyvet elolvasta. Azóta rendszeresen kölcsönöz.

— Szóval nekem is könyvet hoztál?

— Igen, egész kocsiival.

— Aztán tudod-e, hogy nekem hányféle funkcióm van itt?

— Sejtem, de kérlek, Laci bácsi, vállald el a könyvtárat is. 500 Ft tiszteletdíjat adunk.

— Havonta?

— Nem. Negyedévenként.

— Az más. — Már megjedtem.

— Szóval vállalod?

— Természetesen.

Elintéztük a formaszékeket. A gyerekek segítségével a tanterembe helyeztük a könyveket. Villámgyorsan üritették ki a szánt. Laci bácsi mosolyogva nézte a gyerekek nyüzsgését. — Itt ma nem lesz tanítás. Legalábbis a hagyományos formában. Örömet okoztál nekünk fiam. Remélem, látunk még.

— Természetesen jövők. Kérésre kicseréljük az állományt.

Melegen megrázta kezünket. Jó érzés töltött el, mint mindig, amikor igaz emberrel találkozom.

E. Síp os Gyula

Eligazodás a számok között

A KSH új kiadványai

Kétszer látja hasznát-örömét a számok segítségének az értelmes ember. Először, hogy röviden, absztrahálva ábrázolhatja velük a valóságot; másodsor, amikor — a tömör, számokban kifejezett információkba lelket lehelve — maga elé varázsolja a színes, eleven életet. S a számok — a társadalmi, gazdasági fejlődésünket tükröző adatok — iránt megnőtt az érdeklődés az utóbbi időkben. Hány lakás épült az elmúlt tíz évben? Mennyi volt Magyarországon a műtrágyafelhasználás 1972-ben? Mennyi az építőipari technikus átlagkeresete? Ilyen és ehhez hasonló kérdéseket mind gyakrabban tesznek fel a könyvtárosnak, s a válasz nem mindig könnyű. Ma azonban — ellentétben a tíz-tizenöt év előtti helyzettel — a könyvtáros inkább a bőség zavara miatt ráncolja a homlokát: vajon hol, melyik kiadványban leli meg a kívánt információt? Mert adat van, tengernyi: 1973 első kilenc hónapjában összesen mintegy 120 statisztikai művet regisztrált a Magyar Nemzeti Bibliográfia.

E kiadványokat főhatóságok, országos hatáskörű szervek, tanácsok adják közre, — az új statisztikai törvény ezeket igazgatási statisztika néven említi. Egy részük a nagyközönséget kevésbé, inkább a kutatók némelyikét érdekli, hiszen adataik túlságosan részletezettek. (Kereskedelmi forgalomban nem is kaphatók, de megtalálhatók a Központi Statisztikai Hivatal, Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat különgyűjteményében.)

A kiadványok legnagyobb termelője természetesen a Központi Statisztikai Hivatal; tevékenységét az új törvény *központi állami statisztikának* nevezi. Saját gyűjtésű adatai mellett felhasználja az igazgatási statisztika adatait is.

Könnyíti az eligazodást, ha ismerjük e kiadványok rendszerét és típusait.

1. A legtöbb kiadvány a *Statisztikai időszaki közlemények* számozott sorozatában jelenik meg.

2. A népgazdaság legfontosabb ágazatainak alakulása a *Negyedéves statisztikai közlemények* című (*Belkereskedelmi adatok; Beruházási-építőipari adatok; Ipari adatok; Mezőgazdasági adatok* alcímű) periodikus kiadványok tanulmányozásával követhető figyelemmel. E periodikumok mindegyike egyúttal a *Statisztikai időszaki közlemények* sorozat tagja is.

3. Az évkönyvek egy része szintén a *Statisztikai időszaki közlemények* sorozatában lát napvilágot (pl. *Belkereskedelmi évkönyv*), mások viszont sorozaton kívül jelennek meg (pl. *Külkereskedelmi statisztikai évkönyv, Demográfiai évkönyv* stb.)

4. Adattárak, adatgyűjtemények. Jellemző rájuk, hogy nagyobb korszakokat ölelnek fel, 3—5 évenként sorozatban vagy azon kívül jelennek meg és egymás mellé téve gyakran egész emberöltőt fognak át. Visszatekintő adatokat is tartalmaznak (pl. *Közművelődési adatgyűjtemény, Beruházási adatok* stb.).

5. Címtárak, névtárak (pl. *A Magyar Népköztársaság helységnévtára*).

6. A KSH könyvtárának kiadványai. (Ezeket más alkalommal ismertetjük.)

A kiadványokra jellemző, hogy

— táblázatosan (néha grafikusán is) ábrázolják témájukat, olykor elemzik;

— visszatekintő adatokat is tartalmaznak;

— fogalmi magyarázatok (meghatározások) szinte minden kötetben találhatók.

Egységes fogalmi rendszer nélkül nincs statisztika. Olyan fogalmakra is rábukkanhatunk e kiadványokban, amelyeket másutt csak hosszas böngészéssel, nagyobb fáradtsággal lelhet fel a könyvtáros;

— nemzetközi adatokat is tartalmaz legtöbbje, így kitekintést nyújtanak és a hazai eredményeket érzékelhetővé teszik;

— gyakran a forrásokat is megjelölik.

A KSH kiadványainak könyvtári kezeléséhez néhány tanács:

1. Hivatalos kiadványokról lévén szó, indokolt a testületi szerző alkalmazása a címléírásnál.

2. A *Statisztikai időszaki közlemények* számozott sorozatát — bár keretében negyedéves és éves periodicitású időszaki kiadványok is szerepelnek — ügyesebb, ha együtt tartjuk a polcon és kardex rendszerű nyilvántartásunkban, s az időszaki kiadványok összehozását a katalógusra bizzuk.

3. Az alkalmazott kötet számozások között találkozunk római és arab számok kombinációival (pl. a népszámlálási kötetek; Mezőgazdasági statisztikai adatgyűjtemény), de az alköteteket kisbetűk is jelölhetik. Ajánlatos az eredeti jelöléseket megőrizni (pl. római számok alkalmazása, amire az új címleírasi szabvány remélhetőleg lehetőséget nyújt), különben menthetetlenül összezavarodnak az olvasók — olykor mi is.

E bevezető után szakterületenként tekintsük át az 1973-ban megjelent, kereskedelmi forgalomban hozzáférhető kiadványokat.

Általános jellegűek a Statisztikai havi közlemények. A népesség, népmozgalom, a gazdasági élet, az idegenforgalom és az egészségügy stb. legfrissebb, egy-két hónap előtti adatait tartalmazzák, de negyedéves, féléves és éves összesítések is találhatók bennük. Áttekintést adnak — témakörök szerint — a különböző kiadványokban szereplő közlésekről is.

A statisztikai megfigyelés legszélesebb körére kiterjedő kiadvány a *Statisztikai évkönyv*. Széles horizontot képet nyújt társadalmi, gazdasági életünkről: a népességről, a nemzeti termelésről és jövedelemről, a különböző népgazdasági ágakról, a jövedelmekről és fogyasztásról, társadalombiztosításról, lakáshelyzetről, közművelődésről, igazságszolgáltatásról, anyagi károkról, számítástechnikáról, sőt: még az időjárásról is. A legfontosabb mutatók megyei bontásban is megtalálhatók benne. (Angol—orosz nyelven kétsávos beosztásban is kiadják.)

A fentivel kb. azonos tartalommal, de szűkebb terjedelemben, sok szemléltető grafikonnal lát napvilágot évente a közkezdelt *Magyar statisztikai zsebkönyv*. Meglehetően sok adat elfér ebben a zsebbe kívánczó kiadványban, amit a közkezdésre fecsérelt időben hasznosíthatunk. Angol, német, orosz és spanyol nyelven is megjelenik: hasznos ajándék — egyben emlék — külföldi vendégeinknek, és szűkre szabott idejüket is kíméli.

A Központi Statisztikai Hivatal minden megyei igazgatósága összeállítja a maga évkönyvét. Ezek mindegyike azonos szerkezetben jelenik meg kb. 350—450 lap terjedelemben. Táblázatai részletesen feltárják az adott megye helyzetét. Minden kötet függeléke — 32 lapon — a legfontosabb országos adatokat is tartalmazza.

A népgazdaságban kiemelkedő jelentőségük van a *beruházásoknak*. Bár tudjuk, hogy a beruházás: állóalapok bővítése és pótlása, legtöbbször mégis csupán az építkezésekre és gépvásárlásokra gondolunk, pedig pl. erdők telepítése, geológiai fúrások s ezek tervezése, szervezése, a velük kapcsolatos szállítások stb. szintén ide tartoznak. Mindezekről pontos képet ad népgazdasági ágak, ágazatok, alágazatok és szakágazatok szerinti bontásban a *Beruházási adattár*. Idősorai túlnyomórészt 1960-nal kezdődnek. Megnevezi az 1950-től üzembe helyezett népgazdaságilag fontosabb beruházásokat is, és felsorolja azok jellemzőit. Az adatok egy része megyénkénti részletezésben található. A kötet nemzetközi adatai szerint kommunális beruházásaink (lakás, egészségügyi, kulturális) aránya — 32,2 százalék — a legnagyobb a KGST országokéhoz mérten, a mezőgazdasági jellegű beruházások terén pedig a második helyen állunk (17,4 százalék), és csupán a Szovjetunió előz meg ezen a téren bennünket.

A hazai *építőipar* egészéről — az állami és szövetkezeti mellett a nehezen megfogható magánszektorról is — az *Építőipari adatok* című kiadvány tájékoztat. Részletes adatokat találunk itt főhatóságok és építménycsoportok (az építmény rendeltetése) szerint. Szerepelnek az új építmények — köztük a lakások — adatai: méretük, költségvetési összegük stb. A munkaügyi adatok az építőipari dolgozók keresetéről szakmánként tájékoztatnak. Sok adatot találunk megyei bontásban is. Korábbi kötetivel egészen 1949-ig mutatja be a hazai építőipar fejlődését.

1971 óta jelenik meg a *Negyedéves statisztikai közlemények* című időszak kiadványok egyike, a *Beruházási-Építőipari adatok*. Friss tájékoztatást nyújt a beruházások pénzügyi teljesítéséről, az üzembe helyezett beruházásokról, az átadott építményekről, a lakásépítésről stb.

Szintén *Negyedéves statisztikai közlemények* főcímmel jelenik meg az *Ipari adatok* című kiadvány, amely a termelés indexéről, az értékesítés alakulásáról, árákról, a munkaügyi és a vállalati gazdálkodás főbb pénzügyi adatairól, továbbá a magán-kisiparról tájékoztat. Esetenkénti közlések (pl. az alumínium termelése és felhasználása, gépipari adatok stb.) egészítik ki a kötetet.

Az *ipar* ágazati szerkezetének változásait mutatja be az *Ipari termelés szerkezetének alakulása* című kiadvány. Bevezető tanulmánya elemzi az állami ipar ágazati szerkezetének változásait 24 kiemelt ágazatban, és következtetéseket szűr le. A termék-szerkezetre hatást gyakorolnak az árváltozások, a külkereskedelmi forgalom és a távlati fejlesztési programok.

Erősen megnövekedett az utóbbi években az iparon kívüli (építőipar, mező-, erdő-, vízgazdálkodás, szállítás és hírközlés, kereskedelem) népgazdasági ágak ipari tevé-

kenysége: 1971-ben a szocialista ipar termelésének kb. 7 százaléka innen származott. Először 1968-ban mérték fel e szervezetek, illetve vállalatok tevékenységét, 1971-től pedig évente. E szervek számát, munka- és bérügyi adatait, árbevételeit közli táblázatokban, illetve elemzi *Az iparon kívüli népgazdasági ágak ipari tevékenysége*.

Növekvő nemzetközi kapcsolatainkat, részvételünket a nemzetközi szervek munkájában jelzi *A Jugoszláv és a magyar ipar összehasonlítása* című kiadvány, amely a két ország iparának termelékenységéről, ágazati szerkezetéről szól, és amelyet az érintett két illetékes szerv az ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága európai statisztikusainak 1973. évi plenáris ülése elé terjesztett. Ez az izmosodó és a visszaszoruló ágazatok termelékenységének színvonalkülönbségeit és a rájuk ható tényezőket vizsgálja.

Az élelmiszergazdaság — az utóbbi években mind gyakrabban emlegetett fogalom — gazdaságpolitikánk ama helyes irányát jelzi, amely egységben szemléli az élelmiszerek és az élvezeti cikkek szükségletkielégítése érdekében végzett gazdasági tevékenységet. Az alapanyagok termelése (lényegében a mezőgazdasági termelés) mellett beleérti a forgalmazást és az ipari feldolgozást is. Ezzel a kérdéskörrel több kiadvány foglalkozik, melyek nemcsak a fejlődést tükrözik, hanem a helyes, tudatos gazdaságpolitikát is elősegítik.

Az utóbbi évek egyik nagy vállalkozása a *Mezőgazdasági statisztikai adatgyűjtemény 1870—1970* című kiadvány, amely mind a történeti, mind a jelenlegi területre vonatkozóan megmutatja a fejlődést. A földterületről, a növénytermesztésről, az állattenyésztésről, a gépesítésről és még néhány fontosabb kérdésről ad — egy évszázadot átölelő — képet. E mű szerkezete egységes: az első kötet az országos adatokat közli, a második a megyéiket, végül a harmadik a községsoros adatokat szolgáltatja, mind-egyik esetleg több alkötetben.

Az évente megjelenő *Mezőgazdasági statisztikai zsebkönyv* körképet fest a mezőgazdaság egészéről. Ismerteti a mezőgazdaság termelési értékét, állóeszközeit, beruházásait, a földterületet. A növénytermesztés, az állattenyésztés, a gépesítés és a munkaügy mellett az üzemek gazdálkodási eredményeiről, termékértékesítéséről és az árakról tudósít. Néhány fontosabb nemzetközi adatot is közöl. A termelési ágakról megyei adatokat is találunk. 1970-ben a földterületek méter rendszerű nyilvántartására térünk át, így a táblázatok jó szolgálatot tesznek a régi területi mértékegységek átszámításához.

A hazai fejlődés helyes értékelését segíti elő az a kiadvány, mely 17 kiválasztott európai fejlett, fejlődő agrár és ipari ország termelési eredményeit hasonlítja össze az Amerikai Egyesült Államokéival, a címe: *Nemzetközi adatok az élelmiszergazdaságról*. Az 1948-tól 1952-ig, majd az 1961-től 1965-ig terjedő ötéves periódusok átlagos termelése alapján a dinamikus fejlődést vagy éppen a stagnálást kitűnően követhetjük. 1966-tól évenkénti adatok találhatóak a nyolc fejezetben.

A Mezőgazdasági adatok — a Negyedéves statisztikai közlemények része — rendszeresen közli a mező- és fagazdaság, a felvásárlás, áralakulás és az időjárás adatait.

Külgazdasági kapcsolataink a külkereskedelemben realizálódnak. Ennek forgalmát és irányait követi köztök, országcsoportok, áruk és árucsoportok szerinti részletezésben a *Külkereskedelmi évkönyv*. Bár nem tartozik a külkereskedelem fogalmába, megfigyeli az Évkönyv a műszaki-szellemi termékek — licencek, tervezési munkák, tanácsadások, kutatások stb. — exportját és importját. (A forgalmazó vállalatok között megtaláljuk az OMKDK-t is.)

A belkereskedelemről — árukészletről, forgalomról, árakról, bolthálózatról, munkaügyi helyzetről, kereskedelmi beruházásokról — tájékoztat a *Belkereskedelmi évkönyv*. Az idősorok 15—20 évesek. Több adat — pl. a kiskereskedelmi forgalom — területi bontásban is megtalálható. Az európai országok kiskereskedelmi forgalmának jellemző számait, árindexét is közli. A folyamatos tájékozódáshoz a *Belkereskedelmi adatok (Negyedéves statisztikai közlemények)* füzeteit vegyük kézbe.

A század elején felfigyeltek arra, hogy a társadalmi gyakorlatban vannak — s kezdettől is voltak — olyan tevékenységek, amelyek nélkül árutermelés nem lehetséges, de csak fél évszázad múltán kezdték vizsgálni őket. Ezek: a *szolgáltatások*, melyeknek jelentősége a modern társadalomban növekszik, hiszen a lakosság életkörülményeit, közérzetét erősen meghatározzák, befolyásolják. De nem csupán a „szolgáltató ház” falai között folyó — személyi jellegű — javító-, szerelő-, tisztító stb. tevékenység tartozik ide. Nincs ugyan általánosan elfogadott meghatározása e fogalomnak, de a közzéadások többsége egyetért abban, hogy ide kell sorolni a vendéglátás, biztosítás, pénzügy, kereskedelem mellett az oktatást, közművelődést, államigazgatást és az egészségügyet is. A szolgáltatásokon belül a társadalmi jellegűek — egészségügy, társadalombiztosítás, szociális, kulturális, üdülési, lakással kapcsolatos ügyek egyes típusaival, illetve intézményhálózatával foglalkozik a *Társadalmi szolgáltatások* című kiadvány.

Az áru- és személyszállítás (fuvarozás) és a hírközlés teljesítményeit, munkaügyi és gazdálkodási adatait, a díjszabásokat, a járműállomány összetételét mutatja be a *Közlekedési és hírközlési évkönyv*.

A hazánkba látogató vendégeket, külföldre utazó honfitársainkat veszi számba országosporontonként, közlekedési eszközök és az eltöltött idő szerint az *Idegenforgalmi statisztika*. Képet ad az utazási irodák, továbbá a szálláshelyek forgalmáról is. Egyes adatok határállomások és megyék szerinti részletezésben találhatóak.

Több kiadvány bizonyítja: kormányzati szerveink igen elmélyülten foglalkoznak a lakosság *életszínterének* alakulásával, anyagi helyzetének javításával. Miként alakult a foglalkoztatottság, továbbá a dolgozók keresete a népgazdaság különböző ágiban, ágazataiban? Erre ad választ a *Foglalkoztatottság és kereseti arányok* c. kiadvány. Figyelemmel kíséri az ágazatok közötti munkaerőmozgást s elemzi a vándorlások okait, mértékét.

A KSH a *Képzettség és kereset* című kiadvány több kötetében teszi közzé jelentését az 1971-ben végrehajtott adatfelvételről. Az első kötet (*A szakemberállomány összetétele*) a felső- és középfokú iskolai végzettségű szellemi dolgozók létszámstruktúráját ismerteti a képzettség három foka, a társadalmi szektorok, a népgazdasági alágazatok és a tájegységek szerint. Bevezető tanulmánya elemzi az 1963 óta bekövetkezett fejlődést. A lakosság különböző forrásokból származó jövedelmét, annak felhasználását és szerkezeti változását mutatja be főbb társadalmi rétegek szerint 1960-tól *A lakosság jövedelme és fogyasztása* című kiadvány. Vizsgálja a fogyasztási struktúra alakulását, s átfogó képet ad a megtakarításokról is. Négyezer (szellemi, munkás, paraszti és kettős jövedelmű) háztartás kiadási naplójának megfigyeléséből született a *Háztartástatisztika* című összeállítás, amelyből kiderül: mennyit költ étkezésre, italra, ruházkodásra, művelődésre stb. a falu, illetve a város lakossága. Az 1973 első negyedében végrehajtott áremelések (tej és -termékek, égetett szeszes italok, dohányárak) szintje nagyon meghaladta a korábbi éveket. Ezért is érdekes a *Fogyasztói árak változása a lakosság főbb rétegeinél* című kiadvány, amelynek bevezető tanulmánya elemzi az áremelkedés hatását. A táblázatok az 1972-es és az 1973 első negyedévi árindekeket tartják elénk, de visszatekintenek 1960-ig is. A kiadvány nemzetközi adatai néhány tőkés ország áremelkedéseinek és béreinek alakulásáról adnak képet és felsorolják a szocialista országok kiskereskedelmi árindekeit. Az új irányítási rendszer a köz-, csoport- (vállalati) és egyéni érdekek jobb összehangolására törekszik. A *Bér- és jövedelemarányok az iparban* táblázatai és elemzései arra keresik a választ, mennyire sikerült megközelíteni e célt az iparban: miként alakultak a jövedelem- és bérarányok, s a vállalat nagysága, a vállalati nyereség stb. hogyan hatott ezekre.

A *Közművelődési adatgyűjtemény* a közművelődési intézmények működésének eredményeit tükrözi. (Részletes ismertetését a Könyvtáros 1973. évi 11. száma közli.)

Hazánk *népességéről és népmozgalmáról* több kiadvány tájékoztat. A *Demográfiai évkönyv* az a kötet, amelyben mindenki szerepel a bölcsőtől a sírig — de még azon túl is: az 1784-ben (II. József uralkodása alatt) végrehajtott népszámlálás óta a főbb adatokat megőrzi az Évkönyv. A főváros demográfiai helyzetéről sok, másutt fel nem lelhető adatot tartalmaz a *Budapest népmozgalma* című kiadvány.

A KSH az 1970. január 1-én végrehajtott *népszámlálás* előzetes adatait már 1970-ben közölni kezdte. A mintegy 50 kötetre tervezett műben minden megye és a főváros két (a bő terjedelem miatt olykor három) kötetrel részesedik. A többi kötetek országos adatokat tartalmaznak.

Különösen fontos és hasznos kiadvány *A Magyar Népköztársaság helyiségnévtára*. Kiállításával és tartalmi gazdagságával ünnepli centenáriumát: 1873-ban jelent meg először. Ez a 23. kiadás a postai irányítószámokat, a területi jelzőszámokat és az 1945 óta bekövetkezett államigazgatási területi változásokat is közli. Melléklete — A Magyar Népköztársaság államigazgatási térképe — hasznos kiegészítője a kötetnek.

Walleshausen Gyula

AZ ISMERTETETT KIADVÁNYOK*

Statisztikai időszaki közlemények (sorozat)

277. Társadalmi szolgáltatások 1960—1971. 110 l.
278. Képzettség és kereset 1971. 1. köt. A szakemberállomány létszámösszetétele 1971-ben. 268 l.
279. Az iparon kívüli népgazdasági ágak ipari tevékenysége 1971. 89 l.
280. Foglalkoztatottság és kereseti arányok 1971. 354 l.
281. Bér- és jövedelemarányok az iparban 1967—1971. 71. l.
282. A lakosság jövedelme és fogyasztása 1960—1971. 205 l.
283. Ipari adatok 1972. 4. negyedév. 198 l.
284. Belkereskedelmi adatok 1972. 4. negyedév. 82. l.
285. Mezőgazdasági adatok 1972. 4. negyedév. XIII, 303 l.
286. Beruházási-építőipari adatok 1972. 4. negyedév. 123 l.

* (Az 1973-ban megjelenteknél a kiadási évet mellőztük.)

287. Budapest népmozgalma 1968—1970. 335 l.
 288. Közművelődési adatgyűjtemény. 386 l.
 289. Belkereskedelmi adatok 1973. 1. negyedév. 97 l.
 290. A jugoszláv és a magyar ipar összehasonlítása 1960—1970. (Termelékenységi és szerkezeti összehasonlítás.) 98 l.
 291. Ipari adatok 1973. 1. negyedév. 207 l.
 292. Mezőgazdasági adatok 1973. 1. negyedév XI, 235 l.
 293. Beruházási-épitőipari adatok 1973. 1. negyedév. 195 l.
 294. Nemzetközi adatok az élelmiszergazdaságról. 185 l.
 295. Belkereskedelmi évkönyv 1972. 262 l.
 296. Háztartásstatisztika 1972. 107 l.
 297. Az ipari termelés szerkezetének alakulása (1971—1972). 66 l.
 298. Fogyasztói árak változása a lakosság főbb rétegeinél 1972-ben és 1973. I. negyedévében. 81 l.
 299. Mezőgazdasági adatok 1973. 2. negyedév. XI, 258 l.
 300. Belkereskedelmi adatok 1973. 2. negyedév. 97 l.
 301. Ipari Adatok 1973. 2. negyedév. 224 l.
 302. Közlekedési és hírközlési évkönyv 1972. 267 l.
 303. Idegenforgalmi statisztika 1972. 169 l.

Sorozaton kívüli kiadványok

Evkönyvek

- Statisztikai évkönyv 1972. XVI, 563 l.
 Magyar statisztikai zsebkönyv 1973. 379 l.
 Mezőgazdasági statisztikai zsebkönyv. 439 l.
 Külkereskedelmi évkönyv 1972. 219 l.
 Demográfiai évkönyv 1971. Magyarország népessége. 372 l.

Adattárak

- Beruházási adattár 1950—1971. 395 l.
 Építőipari adatok 1969—1971. 639 l.

Mezőgazdasági statisztikai adatgyűjtemény

Földterület

- I. Országos adatok. [1972.] X, 273 l.
 II. Megyei adatok. [1972.] VIII, 481 l.
 III. Községsoros adatok. [1972.] V, 357 l.

Allattenyésztés

II. Megyei adatok

1. Szarvasmarha-tenyésztés. 399 l.
 2. Sertésenyésztés. 371 l.
 3. Lótenyésztés és egyéb állatfajok. 366 l.

III. Községsoros adatok

1. Szarvasmarha-állomány. 1972. 577 l.
 2. Sertésállomány. [1972.] 563 l.
 3. Lótenyésztés. [1972.] 369 l.
 4. Juhállomány. 1972. 370 l.
 5. Bivaly-, szamár-, öszvér-, kecske- és baromfiállomány, méhcsaládok száma. 1972. 369 l

A Magyar Népköztársaság helységnevtára 1973. 1120 l., 1 térk.

Az 1970. évi népszámlálás eddigi kötetei:

1. Előzetes adatok. 1970. 373 l.
 1/a. Előzetes adatok. 1970. 151 l.
 2. Részletes adatok az 1%-os képviselői minta alapján, 1971. 238 l.
 2/a. — — előzetes lakás adatai 1%-os képviselői minta alapján, 1970. 32 l.
 3. Győr-Sopron megye adatai. 1971. 537, XLVI l.
 3/a. Győr-Sopron megye számlálókörzeti és külterületi adatai. 1971. 123 l.
 4. Vas megye adatai. 1971. 563, XLV l.
 4/a. Vas megye számlálókörzeti és külterületi adatai. 1971. 107 l.
 5. Tolna megye adatai. 1971. 439, XLIV l.
 5/a. Tolna megye számlálókörzeti és külterületi adatai. 1971. 93 l.
 6/I. Csongrád megye adatai. 1971. 437, XLVI l.
 6/II. Csongrád megye és Szeged adatai. 1971. 313 l.
 6/a. Csongrád megye számlálókörzeti és külterületi adatai. 1972. 119 l.
 7. Fejér megye adatai 1971. 439, XLIV l.
 7/a. Fejér megye számlálókörzeti és külterületi adatai. 1972. 113 l.
 8. Békés megye adatai. 1972. 487, XLVI l.
 8/a. Békés megye számlálókörzeti és külterületi adatai. 1972. 193 l.
 9/I. Baranya megye adatai. 1972. 663, XLV l.
 9/II. Baranya megye és Pécs adatai. 1972. 313 l.
 9/a. Baranya megye és Pécs számlálókörzeti és külterületi adatai. 1972. 177 l.
 10/I. Hajdú-Bihar megye adatai. 1972. 463, XLV l.
 10/II. Hajdú-Bihar megye és Debrecen adatai. 1972. 313 l.
 10/a. Hajdú-Bihar megye és Debrecen számlálókörzeti és külterületi adatai. 1972. 137 l.
 11/I. Borsod-Abaúj-Zemplén megye adatai. 1972. 711, XLVII l.
 11/II. Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Miskolc adatai. 1972. 313 l.
 11/a. Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Miskolc számlálókörzeti és külterületi adatai. 1972. 227 l.
 12. Heves megye adatai. 1972. 463, XLV l.
 12/a. Heves megye számlálókörzeti és külterületi adatai. 1972. 101 l.
 13. Veszprém megye adatai. 1972. 685, II l.
 13/a. Veszprém megye számlálókörzeti és külterületi adatai. 1972. 153 l.
 14. Komárom megye adatai. 1972. 511, XLVII l.
 14/a. Komárom megye számlálókörzeti és külterületi adatai. 1972. 87 l.
 15. Zala megye adatai. 1972. 589, XLIV l.
 15/a. Zala megye számlálókörzeti és külterületi adatai. 1972. 113 l.
 16. Somogy megye adatai. 1972. 589, XLIII l.
 16/a. Somogy megye számlálókörzeti és külterületi adatai. 1972. 143 l.

17. Szabolcs-Szatmár megye adatai. 1972. 563, XLV. 1.
 17/a. Szabolcs-Szatmár megye számlálókörzetei és külterületi adatai. 1972. 173. 1.
 18. Nógrád megye adatai. 1972. 489, XLIII. 1.
 18/a. Nógrád megye számlálókörzetei és külterületi adatai. 1972. 86. 1.
 19. Szolnok megye adatai 1972. 559, L. 1.
 19/a. Szolnok megye számlálókörzetei és külterületi adatai. 1972. 134. 1.
 20. Bács-Kiskun megye adatai. 1972. 511, XLVIII. 1.
 20/a. Bács-Kiskun megye számlálókörzetei és külterületi adatai. 1972. 167. 1.
 21. Pest megye adatai. 1972. 585, IL. 1.
 21/a. Pest megye számlálókörzetei és külterületi adatai. 1972. 219. 1.
 22/I. Budapest adatai. 92, 470. 1.
 22/II. Budapest adatai. 559. 1.
 22/a. Budapest számlálókörzetei és külterületi adatai. 291. 1.
 24/I. Foglalkozási adatok. 732. 1.
 25/I. Háztartás- és család adatok. 213. 1.
 26/I. Lakás- és lakóépület adatok. 178. 1.
 Győr megyei város adatai. 1972. 139. 1.
 (A felsorolt kiadványok megrendelhetőek a következő címen: Statisztikai Kiadó Vállalat, Központi terjesztés, 1525. Budapest, Pf. 34.)

Olvastuk...

a TÁRSADALMI SZEMLE 4. számában *Aczél György* Szocialista közösség — szocialista közművelődés címmel megjelent előadói beszédét, melyet az MSZMP Központi Bizottságának március 19—20-i ülésén mondott el. Ez a beszéd, továbbá a közművelődés helyzetéről készített jelentés és a fejlesztés feladatairól szóló határozat megjelent a *Népművelés* májusi számában is.

a KÖNYVTÁRI FIGYELŐ ez évi 1. számában *Futala Tibor* második elemzését lapunk tízeves tevékenységéről. A „Könyvtárak és témák a Könyvtárosban” címmel megjelent tallózás nagyon tanulságos olvasmány s hozzásegít a tudatosabb szerkesztői munkához. A két elemzés annál is inkább időszerű, mert a közeljövőben az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács is foglalkozik a könyvtári szaksajtóval.

a VALÓSÁG 4. számában *Kamarás István* portrévázlatát a vidéki értelmiségi olvasórol. Az 1200 személy válaszain alapuló portré szerint a középiskolai tanárok ízlése a legfejlettebb, de közülük kerül ki a legtöbb könyvtári tag (72%), s a legtöbb könyvvásárló is. A többi kérdezett közül 53% a könyvtárba járó, de foglalkozás szerinti bontásban nézve az egyes csoportok között nagy különbségek találhatók. A tanulmányból az „olvasó értelmiség” portréja bontakozik ki, csak az marad kétséges a szerző számára is, hogy vajon ez a betűhöz vonzó réteg kultúráközvetítő-e, mennyire sugározza szét hatását környezetére?

a SOMOGYI HONISMERETI HÍRADÓ Kaposvár száz évéről szóló centenáriumi különszámát. Az egykori mezőváros 1873-ban lett rendezett tanácsú város; a különszám tanulmányai jórészt történeti témákat dolgoznak föl (átfogó várostörténeti összefoglalást *Kanyar József* ad, a többi szerző politikai témákról, a képzőművészet helyi fejlődéséről, a századforduló kaposvári költőiről, az utcanevéről stb. számol be), de helyet kapott a távlati fejlesztés, a közművelődés mai helyzete és a város szépítésének, virágossá változtatásának programja is. A tanulmányokat bőséges bibliográfia egészíti ki.

TIZENÖT ÉVVEL ezelőtt alakult meg Kaposvárott a Somogy megyei SZMT központi könyvtár. Az évforduló alkalmából rendezett szakszervezeti könyvtári napok keretében kiállításon mutatták be a megyei szakszervezeti könyvtárhálózat fejlődésének, a könyvtárak sokrétű tevékenységének dokumentumait. Bemutatásra kerültek a korszerű szabadpolcos könyvtárakról, a könyvtári rendezvényekről készült fényképek, továbbá a központi könyvtár kiadványai és könyvritkaságai. A könyvtári napok programjában író—olvasó találkozókra került sor üzemekben, állami gazdaságban és munkásszállásokon *Baranyi Ferenc, Fodor András, valamint Fekete Gyula* részvételével. (G. I.)

Természetessé kell válnia annak, hogy a dolgozók többségét olyan emberek alkossák, akiknek társadalmi ismereteik elegendő bátorságot adnak ahhoz, hogy aktívan vegyenek részt a közéletben, és akik gondolati gazdagságuknak, mondanivalójuknak világos, szabatos kifejezéséhez kellő anyanyelvi műveltséggel is rendelkeznek.

Az Olvasó népért mozgalom eddigi eredményeit úgy kell tovább fejlesztenünk, hogy mindenkor az olvasmányok minőségének megválasztása legyen a mérvadó, és az ún. alapkönyveket el kell juttatni a még mindig nem olvasó százazrekhez.

Aczél György

Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei VI. 1972.

Egy tudományos periodikus kiadvány életképességét az bizonyítja, ha a jó kezdetek után ingadozások nélkül tudja megtartani eredeti célkitűzéseit, színvonalának magas fokát, tartalmának változatosságát. Ezek a tulajdonságok jellemzik az Egyetemi Könyvtár Évkönyveit, amelyeknek minden újabb kötetét már előre érdeklődéssel várják a szakmai körök. A legújabb, hatodik kötet 14 tanulmánya közül — az évkönyv eddig is szokásos négyes tagolásában — öt az Egyetemi Könyvtár és az egyetem történetével, kettő a könyvtári élet elméleti és gyakorlati kérdéseivel foglalkozik, ugyancsak kettő az Egyetemi Könyvtár kéziratárának anyagából hoz publikációt, végül ötöt találunk az „egyéb tanulmányok” című részben.

A kötetet *Mátrai László* rövid bevezető tanulmánya nyitja meg: Az Egyetemi Könyvtár fejlődése a felszabadulás után. — *Tóth András*, akinek eddig főleg az Egyetemi Könyvtár általános történetére, annak egyes szakaszaira vonatkozó tanulmányait olvashattuk, most a könyvtár egyik gyűjteményének, a kéziratárnak fejlődését írta meg. Mégpedig elsősorban gyarapodás-történetet ad, miközben eredeti módon, erősen érvelyesíti a tudománytörténeti szempontokat. Csak a szakember tudja igazán méltányolni, mekkora teljesítmény volt ilyen óriási anyagot úgy tárni az olvasó elé, hogy megmarad az egyensúly a lényeg kiemelése és az adattömeg gazdagsága között.

Az évkönyvnek felelős szerkesztője, *Vértesy Miklós* az Egyetemi Könyvtár 1899. és 1919. közti történetét írta meg. Újabb fejezete ez annak a jól szervezett munkának, amellyel az Egyetemi Könyvtár hosszú évek óta, sok kitűnő munkatársa kutatásainak eredményeként saját történetének föltárását végzi. *Vértesy Miklós* kiemelkedő értékű tanulmányának egész fölépítésén és minden során érzik az, hogy olyan szerzőtől származik, aki egész életét az Egyetemi Könyvtárban töltötte, s aki elismert könyvtári szakemberként a könyvtári munka egészében éppen úgy otthon van, mint a részletkérdésekben. *Vértesy Miklós* a könyvtáros és történész kettős minőségében valóban életszerűen tudja bemutatni a könyvtár életét. S még valamit meg kell jegyeznünk érdekünkért, azt, ami sajnos nem mindig jellemzi a tudományos tanulmányok íróit, hogy a szerző

írni is tud: nem teszi fölöslegesen komplikálttá a dolgokat, hanem világos tagolásban, logikus rendben tárja elének anyagát, olyan jó stílussal, hogy szinte észre sem vesszük, milyen hatalmas adattömeget is közvetít. — *Vértesy* egy rövid adalékot is publikál az évkönyvben, kiegészítésként az Egyetemi Könyvtárnak a megelőző kötetekben található bibliográfiájához.

Nem a könyvtár, hanem a fenntartó intézmény, az egyetem történetéhez közel érdekes adalékokat *Pajkossy Györgyné* „Az egyetem és a nagyszombati vároosi tanács viszállya az 1640-es években” címmel. A látszólag jelentéktelen epizód érdekesen világítja meg az egyetem vezetőinek és hallgatóinak a kor magyar társadalmában elfoglalt helyzetét.

A könyvtári elmélet és gyakorlat című rész tanulmányírói közül *Domanovszky Ákos* a tőle megszokott mélyreható elemzéssel foglalkozik egy katalogizálás-elméleti kérdéssel. Fejtegetéseiben külön nehézséget okoz az, hogy kénytelen bizonyos új terminológia alkalmazására, amelyet maga sem talál teljesen kielégítőnek. Mint szerényen írja: „Remélem.. hamarosan fog akadni nálam leleményesebb és jobb nyelvérzékű magyar könyvtáros, akinek sikerül majd ezt a papírízű szót valami kifejezőbbel és jobbhangzásúval felcserélnie”. Bár igaz, hogy a „bejegyzés” és „osztályozás” általában valóban más fogalmakat asszociál, mint amiket a szerző itt a betűrendes katalógussal kapcsolatban tárgyal, a recenzens is kénytelen bevallani, hogy ő sem tud jobbkat ajánlani helyettük. — Az Évkönyv második részének másik tanulmánya *Marót Miklósné*, aki az Egyetemi Könyvtár kölcsönzési statisztikáit elemzi, összehasonlítva őket a többi egyetemi könyvtár hasonló adataival.

A kéziratárral kapcsolatban, mint említettük már, két szerző közül anyagot. Az első *Hölvényi György*, aki rövid bevezetéssel közli Hevenesi Gábor útmutatásait a történeti forrásanyag gyűjtéséhez. Nagyon fontos adalék ez a tudománytörténet, főleg a magyar történetírás története szempontjából. Csak a kár, hogy az eredeti latin szöveghez nem csatolt szövegközlő magyar fordítást is. Mert — tetszik, nem tetszik — nem hunyhatjuk be a szemünket az előtt a sajnálatos tény előtt, hogy lassanként

mind kevesebben értenek latinul, még a történészek közül is.

A másik szerzőnek, *Izsépy Edit*nek közleményét helyesebb lett volna a következő részben, a különféle szaktudományi tanulmányok közt elhelyezni, hiszen nem forrásközlés, hanem földolgozás, s mint ilyen természetesen sok olyan forrást is fölhasznál (főleg az Országos Levéltár dokumentumaiból), amelyek nem az Egyetemi Könyvtár kéziratárában találhatók.

Az „egyéb tanulmányok” szakaszt *Kalmár Lajos* értekezése nyitja meg, címe: A Victorinus-corvina madár ábrázolásainak intellektuális háttere. Az illumináció topos és stílusvizsgálata. 1. közlemény. Megvalljuk, nehezen tudjuk elképzelni, hogy ennek, az igénytelen, lapszélkeretet festő, szerény, talán nagyváradi illuminátornak olyan alapos filozófiai ismeretei, olyan átfogó szellemi ereje lett volna, hogy négy madárfigura alkalmazása, illetve elhelyezése útján mély szimbolikában tudta volna egyesíteni az ókori filozófiát, a keresztény tanokat, a humanizmus gondolatait és Cicero retorikáját. Vajon mi mindenre lehetne akkor következtetni például abból a négy madárból és a sokkal gazdagabb egyéb díszekből, amelyeket például a Gutenberg Biblia berlini példányában a máso-

dik rész első lapjának kerete tartalmaz? Azért emlíjtük éppen ezt, mert Kalmár hivatkozik erre az illuminált ösnyomtatványra, illetve a róla készült facsimilekiadásra. Valóban az eredmények elfogadásához „...fürgé röptű fantázia elengedhetetlenül szükséges”, mint ahogy a szerző más vonatkozásban mondja.

Dümmerth Dezső a korábbi egyetemi könyvtári évkönyvekben publikált, kitűnő könyvtártörténeti tanulmányai után most egészen más területről, a magyar őstörténet meglehetősen ingatag talajáról választotta témáját. Írása tulajdonképpen vitákat: Györffy György egyik őstörténeti munkájával polemizál, s valószínűleg maga is vitákat fog kavarni. — *Pele József* a Tanácsköztársaság közoktatásügyi intézkedéseinek tanulságairól ír, *Torbágyi Tiborné Szombathi János* Magyar Athenas Toldalékját ismerteti, *Wimmer Éva* pedig azt a két mesegyűjteményt, amely „Syntipas” néven egy moszkvai kódexben maradt fenn.

Az eddig elért színvonal kötelez. Remélhetőleg Az Egyetemi Könyvtár hatodik évkönyvét továbbra is hasonló értékű kötetek fogják követni. (Szerkesztették: Mátrai László, Tóth András, Vértessy Miklós, 1973. 266. l.)

Csapodi Csaba

bibliográfiák

A Petőfi Irodalmi Múzeum új bibliográfiai füzetei

1972-ben, alig két éve új bibliográfiai műhellyel gyarapodott a magyar könyvtárügy, ezen belül pedig az irodalmi szaktájékoztató. Különösebb hírverés nélkül indította meg a Petőfi Irodalmi Múzeum bibliográfiai füzet sorozatait. A sokszorosított eljárással kivitelezett, mégis igényes külsejű kiadványok megjelenési „sebessége” — hazai kiadási viszonyaink átlagához mérten — igen gyorsnak mondható: az első másfél évben hat füzet jött ki, s most újabb háromról adhatunk számot.

A témában érdekelt könyvtárosok körében — remélhetőleg — azóta ismertté vált füzetek (ld. Könyvtáros: A Dokumentum és a Munka repertórium, 1973. 4. sz. Tüskés Tibor; A magyar irodalom történetének bibliográfiája, 1973. 5. sz. Tüskés Tibor; Táncsics lapjainak repertórium, 1974. 1. sz. B.) színben is elkülönülve négyféle alsorozat részeként látnak napvilágot. A sárga A jelzetű sorozat a magyar irodalmi folyóiratok részletes bibliográfiai feltárása; az eh-

hez szorosan kapcsolódó püspöklila B sor ezek közül a folyóiratok közül, ha nem is a legfontosabb, de a felfedezésre, kutatásra leginkább várók repertóriumait tartalmazza. A kék C jelzet a magyar irodalom történetére vonatkozó forrásokat és a szakirodalmat közli — ez a füzet sorozat is az ábécé-rendet követi, s eddig az E-ig jutott el. A zöld D sorozat a magyar irodalom első kiadásainak feltárását szolgálja, s ebből a — bizonyára évekig megjelenő — együttesből most mutatkozott be az első, az A—B betűs magyar írók anyagát regisztráló füzet.

Lakatos Éva: Magyar irodalmi folyóiratok E—F. c. füzetére most már nem szánunk sok teret (az első füzet kapcsán részletesen ismertettük rendszerét), pedig irodalomtörténeti, sajtótörténeti tanulságok ismét jócskán adódnának. — Néhány apróbb észrevétel azonban mégis idekívánczolgat. Az egyik: sajnálatosan kimaradt a kiadványból a belső címlap. Igaz ugyan, hogy ezek a füzetek arra

lesznek majd valók, hogy kötetve egyetlen (vagy több) *tómus*-t alkossanak, így azonban nemcsak csonka, suta a kiadvány, hanem bizonyos esetekben bajkeverő is: az, akihez ez a füzet jut először, honnan állapítsa meg az előzményeket, s honnan jön rá, hogy társ-sorozatokat is rendelhetne még a kiadótól? A másik: ez a 3. füzet, mely a folyóiratbetűrendből a 283-tól az 517-ig terjedő tételeket foglalja magába, nem — miként ezt a címlap jelzi — az E-től F-ig sorjázó irodalmi lapokat tartalmazza, hanem az *Er*-től a *Fi*-ig terjedőket. Miként a részletes lexiconszerű műveknél, vagy mint pl. a *Szinnyei*-féle bibliográfiánál, jobb lenne pontosabban eligazítani a füzet kézbevevőjét.

Ha már a tartalomról nem ígértünk részletes beszámolót, egy megjegyzést, egy figyelemfelhívó utalást nem szeretnék mellőzni: ebben a füzetben 57 „Erdély”, illetve „Erdélyi” szóval kezdődő periodika található: a *Lakatos Éva* szerkesztette irodalmi folyóiratbibliográfia a két világháború közötti, határon túli magyar irodalom kutatásának is igen hasznos segédeszköze lehet.

Lakatos Éva: Magyar Írás. 1921—1927. Repertórium. A püspöklila borítós repertórium-sorozat, melynek ez a harmadik fürete, kapta a kiadványok között a legnagyobb terjedelmet. *Táncsics* múlt századi lapjainak, majd az emigrációból hazatért *Kassák* által szerkesztett folyóiratoknak repertóriumai után most az 1920-as évek hazai irodalmi életében fontos szerepet játszó *Magyar Írás* részletező feltárása jelent meg. (Ez a *B* sorozat, a közölt tervek szerint, elsősorban 20. századi irodalmi periodikáink repertóriumait fogja tartalmazni.)

Raith Tivadar a lapot a Tanácsköztársaság leverése után, egyfajta irodalmi szélsőben hozta létre, és az már akkor, de a későbbiekben méginkább, a fiatalok — baloldaliak és szimpatizánsok —, írók és költők, festők és művészeti írók egyik igen fontos megjelenési fórumává vált. Sokan közülük a *Nyugat* fiatal munkatársai is voltak, sokan később a kommunista párt illegális és féllilegális sajtójában folytatták működésüket. A *Magyar Írás* nem is annyira szépirodalmi lapként funkcionált (alcíme is: „irodalmi, művészeti, társadalmi és kritikai folyóirat”), s bár primér anyaga is érdekes, elsősorban a korabeli irodalmi, s méginkább a képzőművészeti elmélet fórumaként töltött be kiemelkedő szerepet. A legtöbbet szereplő szerzők, alkotók (vagy azok közül a ma is ismertek) névsora is erre vall: *Egry József, Gara László, Genthon István, Hevesi Iván, Kmetty János, Laziczius Gyula, Márffy Ödön, Molnár Antal, Raith Tivadar, Tamás Aladár.* A

folyóirat történetéről, irányáról és irányváltozásairól, fő rovatairól és szándékairól elég részletesen tájékoztat a szerzői *Előszó*. S ez azért is érdekes, mert *Lakatos Éva* e szellemi portréból bontja ki a repertórium szerkezetének magyarázatát is. Tanulásgos: nem erőszakol absztrakt sémát; a repertorizáló igen jól megismerte a cédulázás, annotálás folyamatában a lapot: tudja, rovatait mennyire kell és szabad komolyan venni, mikor milyenre kell rajzolni azt a „szellemi térképet”, melyet a könyvészeti leírás az olvasó elé tart.

Tanulságos és követendőnek mondható az előszót és a voltaképpeni repertóriumot megszakító több oldalas könyvészeti leírás is. Itt a *Magyar Írás* teljes és részletes bibliográfiai analízisét kapjuk, számokig elmenően, a téves lapszámozásokat is jelölve, figyelemmel a különbsézmokra, képtáblákra. — Ha a későbbiekben hasonlóra bukkanánk a repertóriumokban, vagy netán más könyvtári kiadvány ennek az ötletnek ered a nyomába, örömmel vennénk még egy kiegészítést ehhez (a bőség zavarának túlzásával). Az effajta folyóiratokból ugyanis ma már kevés teljes évfolyam lelhető fel, s nem jelent tán túl nagy munkát, ha a szerkesztő a legfontosabb példányok *lelőhelyét* is közli. Kutatók elirányításakor, másolatkéréskor, könyvtárközi kölcsönzés esetén igen nagy hasznát látná e kicsiny többletnek a könyvtáros társadalom. — Még két kiegészítése van ugyanis e „köztes” könyvészeti résznek: a folyóirat kiadásában megjelent önálló kötetek (könyvek) és a lapra vonatkozó irodalom mindkét esetben időrendben közölt bibliográfiája.

Bár csak a tartalomjegyzékből derült ki (belső főfejezetcímeket a szerkesztő, a lektorok s a kéziratelőkészítő is elfelejtettek idemellékelni) a repertórium itt, a 24. oldalon kezdődik csak s összesen 1580 további tételt tartalmaz. Már az arányokból is kiviláglik, amit fentebb már mondtunk: az irodalmi rész ugyan csaknem 900 tétel, ennek java azonban reflexív, kritikai cikkekből áll. Az első, a folyóirat programjára, irányára, valamint igen érdekes vitáira vonatkozó rész mellett, művészet- és művelődéstörténeti szempontból az utolsó, s különösen a képzőművészeti fejezetek a kiemelkedők. Tág látóhatárú, modern, eleven gondolatcserékben gazdag, informatív és a hazai művészeti mozgalmakban is határozott pártállású lap volt a *Magyar Írás*.

S e szempontból különösen szerencsés az a mód, amellyel a szerző az egyszerű, szűken értelmezett bibliográfiai leírást meghaladja. Az irodalmi részben, a kritikák esetében például, igyekszik pontosan megadni, könyvészetiileg is azonosítani, hogy a bírálat a mű melyik kiadásáról

íródott, és a fontosabb közleményeknél a bírálattartalmát is ismerteti. Ennek analógiájára: a kiállítási kritikáknál, ha a pontos időpontot nem is, de a tárlat helyét lehetőleg meghatározza. A repertórium a lap képzőművészeti reprodukciós anyagát rövid szöveges leírás formájában ikonográfiailag is azonosíthatóvá teszi. E gondos és igen nagy ökonómiával megoldott részek kívánságot keltenek bennünk: bárcsak jobb kiadási, nyomdai lehetőségekkel rendelkeznének, akkor a függelékben vagy akár a címléírás melletti miniatűr reprodukciók mekkora terhet vennének le a repertorizáló válláról, megkönnyítve a felhasználó dolgát is! A névmutató — a részletes bontást adó tartalomjegyzék mellett — elégségesnek tűnik, bár — ahogy a leíró rész, úgyesen, bekezdéssel elválasztja egymástól a primér és a szekunder (reflexív) anyagot —, jó lett volna itt is, egyetlen apró aláhúzással megkülönböztetni, hogy mit alkotott a szerző, s mi szól róla.

Botka Ferenc: A magyar irodalom első kiadásai. A D-jelű sorozat első füzetének ismertetését is címlap-kiigazítással kell kezdenünk. Nincs feltüntetve ugyanis, hogy a kiadvány csupán a betűrend legelőjét, az A és B betűs (pontosabban *Ady*-tól *Baróti Szabó Dávid*-ig terjedő) első kiadások felsorolását tartalmazza.

A szerző magvas, tömör, minden részletkérdésben határozottan eligazító előszava világosan kifejti a bibliográfiai vállalkozás célját: a magyar szépirodalom, s abból is az esztétikailag értékes, „számottevő szerepet” játszó írók műveinek első kötetpublikációit regisztrálja. Senki se higgye, hogy ez csupán könyvgyűjtők, nagy könyvtárak számára fon-

tos: egy-egy ilyen könyvészeti adatsor olyanok számára is szükséges lehet, akik nem egykönnyen kaphatják kézhez az ott leírt köteteket (vagy talán nem is igénylik kézbevitelüket). Mit tartalmaz tehát *Botka Ferenc* bibliográfiája?

A szerzők betűrendjében az 1711 után és az 1945 előtt kötettel lejelentkezett írók első kiadású könyveinek leírását. Hogy e látszólag egyszerű definíció mögött mennyi buktató rejlik, arról az előszó ugyancsak számot ad a gyűjtőkörrel, az első kiadás kritériumáról szólva. Kimagasló szerzőknél több alfejezetre tagolódik az anyag (e fejezeteken belül betűrendben sorakoznak a címfelvételek): önálló kötetek, melyek között posztumusz kiadások is szerepelnek; fordítások; ún. részszerzős kiadványok és negyedikként: az író által szerkesztett, elő- illetve utószóval ellátott kiadványok. Ha ennyire bonyolult a fejezetek rendje, a címszóanyag végén időrendi eligazítót is kapunk, amelynek segítségével az évek sorában is áttekinthetők a kötetcikkek. A részletes könyvészeti leírás függeléke könyvtörténeti s művészettörténeti szempontból fontos: a borítólapok bemutatása lehetővé teszi az azonosítást, és az illusztrációra, tipográfiára vonatkozó megjegyzések alkotják az annotációt. A címléírásokban igen nagy nyereség az álnévek, az álneves művek feloldása. A részletes mutatókat a szerző az utolsó füzetben ígéri, s ezekből sok várható: a szokásos névmutatón kívül idő-, hely- és kiadási mutató, illetve a névtelenül megjelent munkák regisztere készül. Ebben a zárófüzetben illusztrációk, emblémák is helyet kapnak majd. (Petőfi Irodalmi Múzeum)

Fogarassy Miklós

Hanglezjegyzék a közművelődési könyvtáraknak

A könyvtárak állandóan bővülő szolgáltatási rendszerében néhány év óta mind nagyobb szerepet kap a hanganyagok gyűjtése és közvetítése. A zenei könyvtárak számának örvendetes növekedése, a kisebb egységekben pedig az auditív szolgáltatások megszervezése nagy nyeresége nemcsak a könyvtárügynek, de az egész közművelődésnek is.

Persze az eredmények mellett ma még sok a gond is, amit az úttörőknek vállalniuk kell. A még egyértelműen körül nem határozható funkció, a technikai eszközök kiválasztása (hálózati szinten: a tipizálása), a folyamatos karbantartás megszervezése, a gyűjtőkör kialakítása, a speciális feldolgozási problémák megoldása megannyi gond. Noha ehhez a munkához alapvető segítséget adott Pethes Iván 1970-ben megjelent kézikönyvre,

A *fonotéka*; különösen a beszerzés, a folyamatos állományalakítás dolgában a zenei könyvtárak és részlegek még további segítségre szorulnak.

Örömmel kell tehát üdvözlőnünk a KMK újabb vállalkozását, a *Mercsényi Marietta* anyagának felhasználásával összeállított ajánló jegyzéket, amellyel éppen ezt a hiányt igyekszik pótolni. Az 1026 tételt tartalmazó diszkográfia „a jelentős szerzők legfontosabb műveit” tartalmazza, tehát — mint azt az előszó is leszögezi — a válogatás alapvető szempontja tartalmi volt: „inkább a műre, annak interpretátorára, mintsem a felvétel technikai színvonalára” került a hangsúly.

A komoly- és népzenei, irodalmi és nyelvi lemezeket tartalmazó diszkográfia szakcsoportok szerint (szólóhangszerekre

frott művek, kamaradarabok, zenekari művek stb.), azokon belül a szerzők és a címek betűrendjében tárja fel az anyagot. A visszakeresést a tételeszámokra utaló szerzői és előadói névmutató könyvnyíti meg. Szerkezeti, formai szempontból tehát ideálisan használható ez az ajánló jegyzék, tartalmilag azonban kevésbé.

„A diszkográfia eredendő célja az volt, hogy megkönnyítse a könyvtárosok számára a tájékozódást a hanglemezpiacon” — mondja az előszó. Ezt a célt azonban csak részben érheti el, mivel a feldolgozott művek — különösen a külföldi lemezek — jó része már nem kapható az üzletekben. A nagyon ritka változatlan utánnomástól eltekintve viszont az új felvételek új gyártási számot kapnak, ezért a jegyzékben közölt adatok alapján a kívánt művek már nem rendelhetők meg. De arra sem ad a jegyzék megfelelő

támpontot, hogy tartalmi azonosság esetében a még kapható lemezekből melyiket válassza a könyvtáros, mivel a hangminőség, tartósság stb. szempontjából nem tesz különbséget a lemezfajták között.

A gyakorlat szempontjából azonban nem is ez a legfontosabb. Ma még a beszerzést elsősorban nem a lemez minősége, de még csak nem is az interpretáció színvonala, hanem a mű esztétikai értéke, történeti jelentősége határozza meg. Ezért a gyarapítást olyan jegyzék tudná igazán segíteni, amely a műveket, illetve a lemezeket az Új Könyvekhez hasonlóan minősítené. Reméljük, hogy hamarosan ilyen típusú lemezjegyzék is készül, mivel a lemezek esetében éppen úgy a törzsanyag beszerzése az elsődrendű feladat, mint a könyveknél.

(1973. NPI, 235 l.)

Simon Zoltán

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

NEM TÉRKÉP E TÁJ címmel adta ki idei úttörő olvasópályázatának füzetbe foglalt kérdéseit a Nógrád megyei Könyvtár. Az eddigi eredmények a gyerekek növekvő részvételi kedvét mutatták: tavaly a Petőfi pályázaton 900 úttörő versengett. Az idei témák honismereti indíttatásúak: A Palócföld íróit, népszokásait, törökkori és munkásmozgalmi múltját állítják előtérbe, illetve annak ismeretéből vizsgáztatják a versenyzőket.

A SZEGEDI SOMOGYI Könyvtár kiadványsorozatának 16. füzete a Kodály Zoltán alkotásaiból készült hanglemezek jegyzékét tartalmazza. A diszkográfia sajátos zenei szakrendben sorolja fel a lemezfelvételeket, feltüntetve az előadóművészek nevét, valamint a felvételek gyártási adatait. Az igényes tipográfiai köntösben kivitelezett, a művészi lemezborítókról készült fényképekkel illusztrált kiadvány Skaliczki Józsefné és Tóth Ferencné közös munkája.

Az UNESCO kiadványok c. válogató bibliográfia legújabb füzete a Magyar UNESCO Bizottság és az Országgyűlési Könyvtár közös kiadványa, mely az ENSZ kulturális szervezetének 1972-ben és 1973. első felében kibocsátott dokumentumait sorolja fel. Egyrésztük kézikönyv, lexikális munka, ezek a világ nevelésügyi, tudományos és kulturális helyzetéről adnak hírt. Más művek egy-egy fontos részletkérdést tárgyalnak, például foglalkoznak az írástudatlanság elleni küzdelemmel. A bibliográfia az eredeti nyelvű cím után tömör annotációban ismerteti a kiadvány tartalmát.

A MAGYAR KÖNYVTÁRI szakirodalom bibliográfiájának az 1972-es év harmadik negyedét átfogó füzete 13 könyvtári, hat oktatási, illetve népművelési lap, valamint négy folyóirat hasábjain napvilágot látott írásokat sorolja fel. A jegyzék 36 témakörben, azon belül a szerzők betűrendjében, magyar és angol nyelvű annotációkkal tárja fel anyagát.

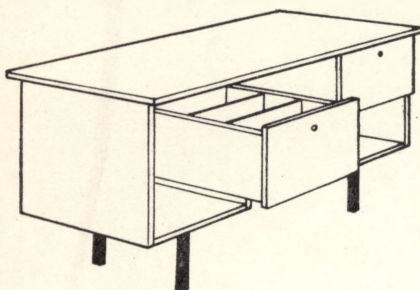
TÖRVÉNYEINK TET-TEKBE címmel irodalomjegyzéket adott ki a Magyar Úttörők Szövetsége és az FSZEK. A kiadvány az úttörővezetők munkáját kívánja segíteni a kisdobosok és az úttörők törvényeinek megismertetésében, magyar és világirodalmi művekből vett idézetekkel is illusztrálva az úttörőélet törvényeit. A bibliográfia Benkőné Bartha Ilona összeállítású. A legifjabb úttörőknek készült a Kisdobosoknak felolvasásra és dramatizálásra javasolt mesék és képeskönyvek jegyzéke Pataki Ferencné összeállításában. (Z. I.)

AZ ÁLLAMI GORKIJ KÖNYVTÁR kibocsátotta audióstúdiójának 1. sz. állományjegyzékét. Az audióstúdió 1966-tól áll az olvasók rendelkezésére; a jegyzék az 1966—1972. között gyűjtött nyelvkönyveket, az irodalmi szemelvényeket megszólaltató lemezeket és a jeles személyiségek hangját őrző hangtár anyagát sorolja föl. A stúdió 21 nyelven kínál olvasóinak könyveket, az öt világnyelven pedig lemezeire vett irodalmi szemelvényeket.

TÁJÉKOZTATÓ

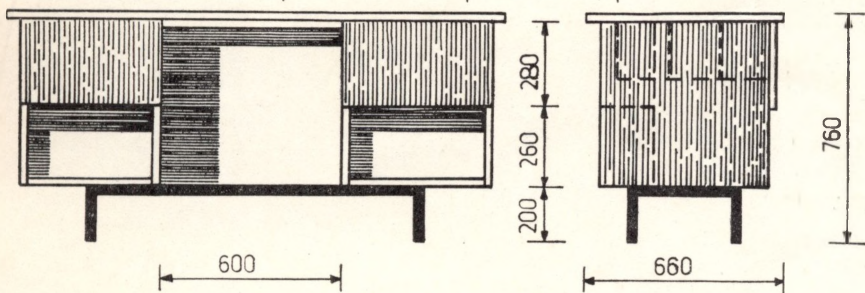
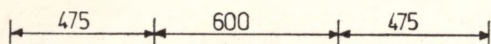
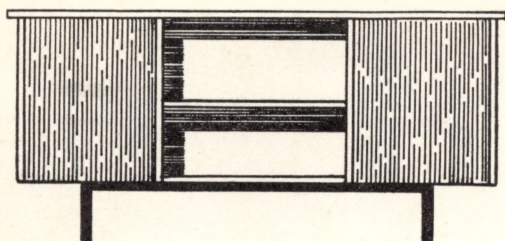
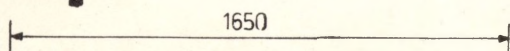
BEMUTATJUK M E R A B O N A BÚTORCSALÁDUNK
ÚJDONSÁGAIT II.

KÖLCSÖNZŐ ASZTAL
IRÁNYÁR: 3 635 Ft

Két oldalán szekrényes résszel, ezen belül teleszkópos rendszerű, kihúzható kartoték tároló fiókkal. A szekrényes rész furnérozott bútorlap, nitro felületkezeléssel.

A lábazata fémvázás, fekete resztán felületkezeléssel.

Továbbfejlesztett könyvtári bútoraink megtekinthetők:

TANÉRT Bútorbemutatóterem

Budapest, VII., Gorkij fasor 17—21.

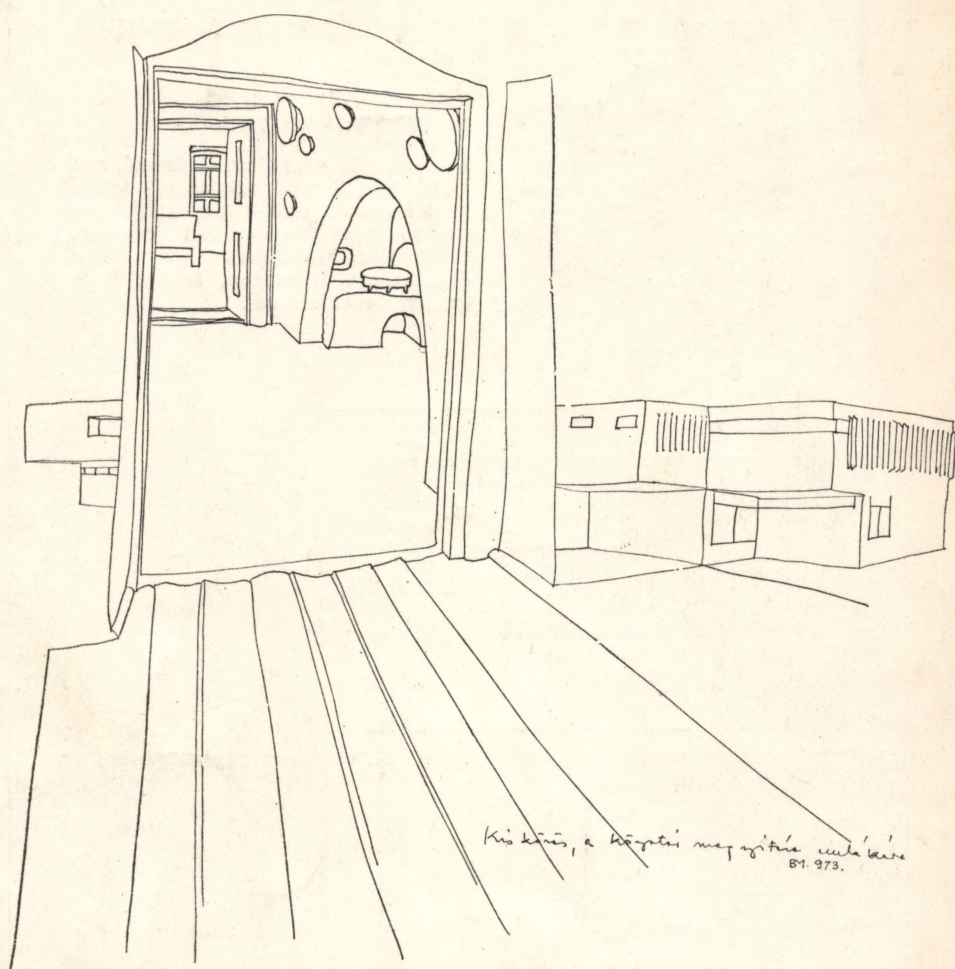
Megrendelhetők:

Bútorkereskedelmi Osztály

Budapest, VIII., Szentkirályi u. 12.

Levélcím:

TANÉRT 1428 Budapest 8.; Postafiók 2.

Kis kővár, a közigazgatás megújítása, 1973.